

NASIL BİR YEREL YÖNETİM?

GABB Eğitim Yayınları-4

Ekim 2011

NASIL BİR YEREL YÖNETİM?

GABB Eğitim Yayınları-4

Yayına Hazırlayan

GABB Basın Yayın Birimi

Grafik Tasarım

Etik Ajans

Tel: 0412 224 12 37

Basımevi

Gün Matbaası

Beşyol Mah. Akasya Sok. N: 23

Küçükçekmece-İSTANBUL

Tel: 0212 580 63 81

Basım Tarihi

Ekim 2011

NASIL BİR YEREL YÖNETİM?

GABB Eğitim Yayınları-4

Ekim 2011

İÇİNDEKİLER

6	•	Açılış konuşmaları
7	•	Osman BAYDEMİR, Birlik Başkanı ve Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı
10	•	Selahattin DEMİRTAŞ, BDP Eş Genel Başkanı
14	•	I. Oturum: Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı
16	•	Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı, Prof. Dr. Ruşen KELEŞ
26	•	Şartın Türkiye'ye Yansımaları, Yerel Gündem 21 Ulusal Koordinatörü Sadun EMREALP
33	•	Tartışmalar
52	•	II. Oturum: Yerel Yönetimler Reformu Tartışmaları
55	•	Reform Tartışmaları Kapsamında Yerel ve Merkez İlişkileri, Prof. Dr. Zerrin TOPRAK
62	•	Yerel Yönetimlerin Anayasal Çerçevesi, Prof. Dr. İbrahim KABOĞLU
70	•	Yerelleşme ve Demokrasi İlişkisi, Prof. Dr. Nihal İNCİOĞLU
74	•	Tartışmalar
100	•	III. Oturum: Yerel Yönetimlerde Yerindenlik İlkesi ve Yerel Yönetim Uygulamaları
102	•	Tanınmaz Siyasetler ve Yerinden Yönetim; Kıbrıs Örneği, Prof. Dr. Niyazi KIZILYÜREK
109	•	Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Geliştirilmesi-Bölge Yönetimleri, Prof. Dr. Sevtap YOKUŞ
117	•	Yerel Yönetimler ve Yerinden Yönetim, Prof. Dr. Ahmet ÖZER
129	•	Tartışmalar
146	•	SONUÇ BİLDİRGESİ

ÖNSÖZ

Bu kitap; 22-23 Ekim 2010 tarihleri arasında Diyarbakır'da Birliğimiz tarafından düzenlenen "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türkiye'de Yerel Yönetimler Çalıştayı"nda yapılan konuşmalardan derlenerek hazırlanmıştır.

"Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türkiye'de Yerel Yönetimler", "Yerel Yönetim Reformu Tartışmaları" ve "Yerinden Yönetim, Yerindenlik İlkesi ve Yerel Yönetim Uygulamaları" konularının ele alındığı çalıştayda, nasıl bir yerel yönetim sorusuna yanıt aranmıştır. Hazırlanan bu kitapla da, konuyla ilgili fikir oluşturmak, ön açıcı olmak, soru işaretlerine yanıt vermek hedeflenmiştir. "Nasıl Bir Yerel Yönetim?" kitabı, ülkemizdeki yerel yönetimler ve yeni anayasa tartışma sürecine önemli katkılar sunacaktır. Genelde, ilgi duyan herkesin özelde ise belediye başkanlarının, meclis üyelerinin ve belediye çalışanlarının zevkle ve ilgiyle okuyacağı bu yayın, yerel yönetim kavramları, yerel yönetim uygulamaları konusunda bilgilendirici bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Yararlı olması dileğiyle...

GABB

Açılış Konuşmaları

>> Osman BAYDEMİR
Birlik Başkanı ve Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı

>> Selahattin DEMİRTAŞ
BDP Eş Genel Başkanı

>> Osman BAYDEMİR

Birlik Başkanı ve Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı

Sayın Eş Genel Başkanım,

Güneydoğu Anadolu Bölgesi Belediyeler Birliği'nin Saygıdeğer Üyeleri,

Değerli Belediye Başkanı Arkadaşlarım,

Ankara'dan, İstanbul'dan ve Ülkemizin Pek Çok Kentinden Gelen Çok Değerli Hocalarım, Akademisyen Dostlarım,

7 bin yıldır yaşamın hiç kesintiye uğramadığı nadide kentlerden biri olan Diyarbakır'ın yaşayanları adına; hepinize en derin saygılarımı sunuyorum. Hoş geldiniz, şeref verdiniz.

Başkanlığını yapmaktan gurur duyduğum Güneydoğu Anadolu Bölgesi Belediyeler Birliği'ne, böylesi önemli bir çalışmaya ev sahipliği yapmasından dolayı içtenlikle teşekkür ediyorum. Hazır hocalarım da buradayken, Birlik hakkında kısaca bilgi vermek istiyorum. Kuruluş çalışmaları 1990 yılında başlayan Güneydoğu Anadolu Bölgesi Belediyeler Birliği, 1991 yılında kuruldu. Birlik, maalesef, bölgenin şartları, dönemin tarihi koşullarından kaynaklı, 2005 yılına kadar aktif bir çalışma içinde yer almadı. Çalışma mekanı, sadece küçük bir bürodan ibaretti. Ancak bugün büyük bir memnuniyetle ve iftiharla ifade etmek isterim ki; gerek üyesi bulu-

nan belediyelerimizin gerekse uzman arkadaşlarımızın çabasıyla Birliğimiz çeşitli örnek proje ve çalışmalarıyla ülkemizde adından söz ettiren yegane bölgesel birlik halini almıştır. Bugün Türkiye'nin pek çok bölgesel birliği, Güneydoğu Anadolu Bölgesi Belediyeler Birliğimizin deneyiminden istifade etmek istemektedir. Bu vesileyle katkısı olan herkese içtenlikle teşekkürlerimi ifade etmek istiyorum.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türkiye'deki yerel yönetimlerin enine boyuna ele alınacağı çalıştayın, kentimiz ve bölgemizin yanı sıra ülkemizin de tartışma sürecine önemli katkılar sunacağına inanıyorum. Başka bir ülkede, örneğin Avrupa'nın herhangi bir ülkesinde, sıradan bir idari konu olarak algılanacak olan yerel yönetimler, biz de ise sorunları birikmiş, demokrasi sıkıntılarıyla dolu ve aslında Kürt Sorunu olan bir boyutu da bulunmaktadır. Bu nedenle de yerel yönetimler ve adem-i merkezîyetçilik (yerinden yönetim) dediğimizde; 'acaba sorunlarımıza merhem olur mu' sorusu aklımıza hasıl olmaktadır. Aslında tartışma ortamı öylesine canımızı yaktı ve incitti ki, her konuyu ya da her kavramı acaba bundan bir merhem çıkar mı duygusuyla baktığımızı ifade etmek istiyorum.

Hak ve özgürlükler sorunu olarak tanımladığımız Kürt Sorunu, aslında bir demokrasi sorunudur. Bu anlamda Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ile radikal bir değişim ihtiyacının olduğu Türkiye'deki yerel yönetimler pratiğini acaba masaya yatırabilir miyiz? Acaba bu süreç gerçekleşirse pek çok sorunumuzu aşma imkanına sahip olabilir miyiz?

Doğrusunu söylemek gerekirse bir süredir ihtiyaç duyduğumuz, arzu ettiğimiz yönetim modelini zorlayan bir çabanın içerisinde olduğumuzu ifade etmek isterim. Neredeyse 6 yılda, belediye başkanlığı dönemim içerisinde, diğer bütün arkadaşlarımla birlikte klasik belediyecilik anlayışını zorlayan ve giderek kendi iç dinamiği içerisinde Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın belediyelere yüklemiş olduğu kimi görevleri yerine getirme çabası içine giren bir pratiği ortaya koymaya çalıştık. Örneğin; bütçelerimize ve karar alma süreçlerimize; yerinden halkın katılımını, STK'ların katılımını, bütün paydaşların katılımını sağladık. Örneğin pek çok programımızı, projemizi oluşturma aşamasındayken, kent meclisleriyle, mahalle meclisleriyle, yurttaşların kendisiyle, tartışma ve diyalog süreçlerini başlattık. Daha açık bir ifadeyle, temsili demokrasiyi biraz zorlayıp, doğrudan demokrasiye doğru birkaç adım attık. Şimdi içi-

nizden bazıları diyorlardır ki, "başkan bu adımı atmaz olaydık." Çünkü bu adımları atan arkadaşlarımızın pek çoğu şu an cezaevinde ve yasadışı örgüt üyesi olmakla suçlanıyorlar. Doğrusu; demokrasiye ulaşmak çok kolay bir iş değil...

Tam da bu noktada, üyesi olduğumuz Avrupa Yerel Yönetimler Kongresi, yine üyesi olduğumuz Dünya Birleşik Kentler Yerel Yönetimler Teşkilatı, yani dünyanın bütün yerel otoritelerinin bir arada bulunduğu teşkilatlarında aslında bütün bu hususlar enine boyuna tartışılıyor ve bir deneyim olarak, bütün ülkelere sirayeti konusunda aktif çabalar sarf ediliyor. Hal böyleyken, ülkemizde maalesef bu konunun tartışılması, halen dördüncü derecede bir noktada olduğunu ifade etmek gerekiyor. Bugünkü toplantımızda tartışacağımız konulardan hareketle, bir sonuca doğru gitme ve bu sonucu da Türkiye'nin başka kentlerinde, başka yerel yönetimler ortamları içerisinde tartışmaya açmak mümkün olamaz mı?

Böylelikle Türkiye'nin aşmaya acil olarak ihtiyaç duyduğu, belki de birçok sorununun aşımında kapı aralayacak olan "yerinden yönetim", yerindenlik ilkesinin aslında ne anlama geldiği, demokrasimizi nasıl güçlendireceğini ortaya koyabilir miyiz?

Ben bu vesileyle, geleceğe dair umutlu olduğumu, bu umudumun da tek başına soyut bir kavramdan değil, halkın pratik aktivitesinden ve bakış açısından kaynaklı olduğunu ifade etmek istiyorum. Emin olun, sokağa çıktığımızda, yerel yönetimler hizmetini yurttaşın ayağına götürdüğü müzde öğrendiğimiz çok şey var. Diyarbakır halkından öğrendiğim çok şey var. Hocalarım beni başışlasınlar, Sevtap Hocam, emin olun, üniversitede öğrendiğimin üç katını, ben Diyarbakır halkından öğrendim. İnanılmaz bir deneyim var. Dolayısıyla yurttaştan, yurttaşın katılımından korkmamak, endişe duymamak gerekiyor. Tam tersine, kattığınız oranda ve sahiplilik duygusu yarattığınız oranda, o kadar sahip çıkıyor, o kadar destek veriyor, o kadar kendisinden bir parça olarak görüyor. Bu lokal deneyimi, acaba bölgesel bir deneyime sokarsak, nasıl bir tablo çıkacağını varın hep beraber düşünelim. Ben bu duygularla sizleri içtenlikle selamlıyorum. Hepinizin affına sığınarak ifade etmek isterim ki, bugünkü oturumun tümüne katılamayacağım. Bu durumda iyi bir ev sahipliği gösteremiyorum; ama yarın sabah mutlaka bu çalıştayın içinde olacağım. Sonuçlarını çok merak ettiğimi ifade etmek istiyorum. Hepinize başarılar diliyorum, hepimizin yolu açık olsun, aydınlık olsun.

>> Selahattin DEMİRTAŞ
BDP Eş Genel Başkanı

Değerli Arkadaşlar,
Saygıdeğer Konuklar,
Saygıdeğer Hocalarımız,

Hepinizi saygıyla selamlıyorum, hoş geldiniz. Son derece güncel bir konuyu, özerklik meselesini tartışıyoruz. Yerel yönetimlerde özerklik konusu ve Avrupa Birliği Yerel Yönetimler Özerklik Şartı çerçevesinde; Türkiye’de yerel yönetimlerin, yerinden yönetimin ya da neyi arzu ediyor-sak, nasıl bir yönetim modelini Türkiye için öngörüyorsa, Barış ve Demokrasi Partisi olarak, bugüne kadar çeşitli platformlarda tartıştık, tartışılanları dinlemeye çalıştık, konuşulanları anlamaya gayret ettik. Sayın Başkanımızın da ifade ettiği gibi Türkiye’nin birçok kentinde aslında tartışılmaya açılması gereken bir konuyu bugün değerli hocalarımızın bilimsel bakış açısıyla birlikte masaya yatırma fırsatını bulacağız.

Böylesine önemli bir toplantının açılış konuşmasında uzun siyasi nutuklar atma gibi bir niyetim yok; ama en nihayetinde resmi parti programında, demokratik özerkliği kabul etmiş bir partinin eş genel başkanı olarak, müsaade ederseniz, siyaseten bu meseleye nasıl baktığımızı birkaç

cümleyle de olsa ifade etmek isterim. Sayın Başbakan partimizin Türkiye'nin bütünü için bir demokratik yerinden yönetim modeli olarak öngördüğümüz demokratik özerklik projesine dair bazı ifadeler kullanıyor. Ülkenin topraklarında ameliyata izin vermeyiz, diyor. Bunu BDP'nin demokratik özerklikle ilgili ortaya koyduğu düşüncelere karşı ifade ediyor. Özellikle partimizin ortaya koyduğu projelere karşı, Türkiye kamuoyunun bir kısmında önyargılı tartışmaların bu kadar yoğun olduğu bir dönemde, bir ülkenin başbakanının görevi bu önyargıları güçlendirmek olmamalıdır. Sanki Barış ve Demokrasi Partisi'nin ülke toprakları üzerinde bir ameliyat niyeti varmış da ve Sayın Başbakan'da bu ameliyata izin vermeme misyonunu kendine biçmiş gibi bütün ülke namına takip ediyor. Bu başlı başlıca manipülâtörce bir yaklaşımdır. Peki, Başbakan'ı rahatsız eden nedir? Sayın Başbakan bu ülkede, "padişahlık" sistemine alışmış, istiyor ki, bir Başbakan olarak hiçbir yetkisi kısıtlanmasın. Son derece memnun, çünkü 80 yıl önce Türkiye Cumhuriyeti bir cumhuriyet olarak kurulmuş ve ilan edilmiş olmasına rağmen, demokratik özü maalesef güçlendirilemediği için hükümetler, iktidarlar, demokratik bir yönetim modelini bu ülkeye armağan etmediler. Her gelen hükümet, merkezi yetkileri özellikle yürütmede ve giderek de Başbakan'da birleştirerek, bir nevi padişahlık sistemi oturttular. Özellikle son sekiz yıllık AKP iktidarında bu daha da güçlendi.

Sayın Başbakan gittiği dış ülkelerde bunu çok daha iyi görüyordur. Avrupa'da örneğin Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanı'nın yetkilerine sahip başka bir başbakan var mıdır? İddia ediyorum, dünyada Başbakan Tayyip Erdoğan'ın resmi ve ağırlıklı olarak da fiili olarak kullandığı yetkilere sahip başka bir başbakan yoktur. Yasamanın üstünde, meclis başkanına talimat veriyor, cumhurbaşkanına neredeyse emir yağıdırıyor, yargıya talimat veriyor, basına talimat veriyor. Böylesi bir sistemi, Sayın Başbakan kendisi açısından faydalı görüyor ki, bizim önerdiğimiz, merkezi yönetimin yetkilerinin adem-i merkezi bir formatla yerellere devredilsin, önerisine şiddetle karşı çıkıyor. Ülke toprakları üzerinde ameliyata izin vermeyiz, diyor. İşte kilitlenme noktası burasıdır. Barış ve Demokrasi Partisi olarak, biz, Türkiye'nin her yerinde, tamamında, sadece Doğu ve Güneydoğu'da değil, İstanbul'da, Hakkari'de, Antalya'da, Trabzon'da da, her yerde büyük bir demokrasi sıkıntısının yaşandığını, demokratik yönetim isteğinin gün yüzüne çıktığını, talep olarak halkın bunu dile getirdiğini, görüyoruz, hissediyoruz.

Türkiye, nüfusu ve coğrafyasıyla büyük bir ülkedir. Etnik yapısıyla çoğulcu bir ülkedir. Dil, din, inanç yapısıyla çoğulcu bir ülkedir. Dolayısıyla bütün bu özelliklere sahip bir ülkenin, Ankara'dan, başbakanlıktan, başbakanın odasından yönetilmesine Türkiye artık tahammül göstermemelidir. Bu nedenle bu konunun tartışmaya açılması, bizim açımızdan son derece önemlidir. Kürt Sorunu'yla bağlantısı vardır. Sadece Kürt Sorunu'nun çözümü için tartıştığımız ve önerdiğimiz bir konu değildir. Aynı zamanda Kürt Sorunu'nun çözümüne de katkı sunacak bir projedir.

Bu yüzden sanki Kürtler özerklik istiyor, Türkiye'nin geri kalanını başbakanın emirleri, talimatları altında, yönetilsin, gerisi umurumuzda değil gibi bir anlayış, Başbakan tarafından özellikle kamuoyuna verilmeye çalışılıyor. Bu son derece yanlış bir yaklaşımdır. Bunu özellikle toplantının başında altını çizerek, ifade etmek istiyorum.

Toplumsal sorunların çözüm anahtarı; özerkliktir

Devlet olgusu ve devletin iktidar, egemenlik kullanma serüveni halen devam ediyor. Binlerce yıldır insanoğlu var olduğundan beri aslında bir iktidar ve egemenlik yarışı var; ama devletli topluma geçtiğimiz günden bu yana, devlet kendini dönüştürerek, toplum devletle mücadele ederek, devlet toplumu baskılayarak, serüvenini sürdürüyor. Ama biz geldiğimiz noktada artık Türkiye'de yaşayan Kürtler olarak, güçlü devleti, kendi içinde yetkileriyle güçlendirilmiş devleti, demokrasiye aykırı görüyoruz. Bu nedenle demokrasinin yerele taşınması için halkla buluşturulması için bu koşullarda, en azından mümkün olan en fazla katılımcı demokrasiyi ve giderek en fazla doğrudan demokrasiyi nasıl uygulayabiliriz, onun arayışı içindeyiz. Şüphesiz bu bugünden yarına gerçekleşebilecek bir olgu değildir. Ancak şunun iyi görünmesi gerekir ki eğer Kürtler ayrı bir devlet projesinden vazgeçtilerse, bunun en büyük nedeni demokrasiye olan inançlarındandır. Çünkü devlet eşittir, demokrasi değildir. Kurulan Kürt Devleti de olsa beraberinde demokrasiyi getirmeyecektir. Önemli olan yönetim modelleri ne kadar halka açıktır ne kadar demokrasiye duyarlıdır ne kadar katılımcılığa açıktır. Bu yüzden demokratik özerklik, öz yönetim modeli olarak, partimizin demokrasiye inancının bir gereğidir. Türkiye'nin aydınlık geleceğinin projesidir. Aynı zamanda Kürt Sorunu'nun çözümünde önerdiğimiz çağdaş, demokratik bir modeldir. Bizim dışımızda hiç kimse şu anda Kürt Sorunu'nun çözümü ve Türkiye'nin idari modeli konusunda bir projeye ve tartışma perspektifine sa-

hip değildir. Bu da Türkiye açısından maalesef üzücüdür. Bugün ana dilde eğitim meselesi, kültürel sorunlar, inanç sorunları, azınlıkların, gayrimüslimlerin, Süryanilerin, Keldanilerin, Alevi yurttaşlarımızın sorunlarını aşamıyorsa, bu biraz da merkezi yönetimin demokrasi dışı anlayışından kaynaklıdır. Farklı toplumsal kesimlerin kendini özgürce ifade edebileceği özerk yönetim modelleri bizce bu tür toplumsal sorunların da çözümünün anahtarıdır. Aynı zamanda, işsizlikle, yoksullukla, açlıkla mücadele edebilmenin ve kapitalizmin toplumu-bireyi teslim alma şeklindeki bu hegemonyacı anlayışının da kısmen durdurulabileceği bir modeldir. Söz hakkının vatandaşta olduğu bir yönetim modeli, aynı zamanda kendi ekonomik modellerini oluşturma, kendi ekonomik birimlerini, örgütlenmelerini oluşturma ve bu vesileyle, sorunlarını, özgüleriyle çözebilme imkanı sunduğu için yoksulluk, işsizlik ve açlık içinde bir çözüm modelidir. Şüphesiz ki tartışmaya muhtaçtır. Bunun için değerli hocalarımızdan fikir almaya, önerilerini dinlemeye açığız.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, belki bu ifade ettiğim siyasi projenin bir kısmını kapsıyor, ifade ediyor. Türkiye Şart'a çekince koyarak imzalamış durumdadır. Bu da sırf Türkiye'deki farklı kimlikler ve kültürler bundan yararlanmasın diye hükümetlerin engellemesinden kaynaklıdır.

Ben bugün buraya gelerek, bizleri onurlandıran değerli konuklarımıza teşekkür ediyorum. Bu çalıştayın gerçekleşmesinde emeği geçenlere, Güneydoğu Anadolu Bölgesi Belediyeler Birliği'ne ve Sayın Başkanı Baydemir'e teşekkür ediyorum.

Hepinize başarılar diliyorum. Sağ olun, var olun.

I.OTURUM

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türkiye’de Yerel Yönetimler

Oturum Başkanı

>> Prof. Dr. Nihal İNCİOĞLU, İstanbul Bilgi Üniversitesi

Konuşmacılar

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı

>> Prof. Dr. Ruşen KELEŞ, Ankara Üniversitesi, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Bağımsız Uzmanlar Grubu Üyesi

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın Türkiye’ye Yansımaları

>> Sadun EMREALP, Yerel Gündem 21 Ulusal Koordinatörü

>> Prof. Dr. Nihal İNCİOĞLU
Oturum Başkanı, İstanbul Bilgi Üniversitesi

Değerli Başkan, Değerli Belediye Başkanları ve Değerli Konuklar,
“Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türkiye’de Yerel Yönetimler Çalıştayı”nın birinci oturumunu açıyoruz. Konuşmacılarımızdan, Prof. Dr. Ruşen Keleş, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Bağımsız Uzmanlar Grubu Üyesi olarak burada bulunuyor. İkinci konuşmacımız Yerel Gündem 21 Ulusal Koordinatörü Sadun Emrealp, şartın Türkiye’ye yansımaları üzerinde duracak.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’yla başlıyoruz; ama başlangıçta şunu söylemekte yarar var. AB süreci, yerinden yönetimi daha rahat tartışmamıza yol açan bir süreçtir. Bunun çeşitli nedenleri var. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’ndan sonra AB çerçevesinde oluşan birtakım işlemler, Türkiye’nin AB sürecinde yerel yönetimlerin güçlenmesine olanak tanıdığını ve bunun giderek daha da derinleştiğini söylemek mümkündür. Oturum süresince de bunları tartışacağız. Sayın Ruşen Keleş, buyurun.

>> Prof. Dr. Ruşen KELEŞ

(Ankara Üniversitesi- Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Bağımsız Uzmanlar Kurulu Üyesi

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı

Güneydoğu Anadolu Bölgesi Belediyeler Birliği'nin değerli yöneticilerine, beni böyle bir toplantıya davet ettikleri için teşekkür ediyorum. Sayın Başkan'ın da belirttiği gibi, 1990'lı yıllarda Birlik kurulduğunda, birkaç kez burada yerel yönetimler üzerine toplantılar yaptık. Gerek Belediye Meclis salonunda gerek başka yerlerde, benzer konuşmalar yaptığımı anımsıyorum. Çalıştay için Belediyeler Birliği Başkanlığı'ndan davet almadan önce, Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi'nden beni aradılar. Gelecek hafta Genel Kurul toplantısı olacağı için Diyarbakır toplantısına katılmalarının zor olduğunu, Konsey adına, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın ilkelerini tanıtıcı bir konuşma yapmamı benden rica ettiler. Bunu kabul etmiş bulunuyorum. Öyle olsa da, olmasa da burada bulunmaktan mutluluk duyduğumu ifade etmek istiyorum.

Avrupa için, yerel demokrasi ve yerel özerklik önemli kavramlardır. Sayın Oturum Başkanının belirttiği gibi, asıl ön plana çıkması gereken dü-

şünce; Avrupa Birliği, Avrupa Birliği ile olan ilişkiler, Türkiye'nin adaylık sürecine ilişkin sorumluluklar ve bunları gereğinin yerine getirilip getirilmediğidir. Bu konuda şunu söyleyeyim: Avrupa Birliği ile Avrupa Konseyi arasında yerel demokrasinin ilkelerine bakış açısında çok büyük bir farklılık yoktur. Söyledikleri ve savdukları aşağı yukarı örtüşen görüş ve düşüncelerdir. Avrupa için Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın ilkelere ve yerel demokrasiye bakış, liberal demokrasinin geleneksel ilkeleriyle aşağı yukarı örtüşmektedir. Avrupa Konseyi kuruluşundan beri yerel yönetimlere ve yerel demokrasiye önem vermiş bir uluslararası kuruluştur. Çünkü yerel özerklik, her Avrupalının üzerinde kolayca birleşebileceği bir değer olarak dikkate alınmaktadır.

1953'de Versailles'da, 1. Avrupa Kongre Meclisi toplandı. Meclis, 1953'de yerel özerlikle ilgili birtakım tanımlar yaptı, ilkeler benimsedi. Yerel özerklik kavramı, bir Ek Protokol ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne eklenmiş; ancak girişim, Bakanlar Komitesi tarafından kabul görmemiştir. Ama 1960'larda konu yeniden gündeme gelmiştir. Konsey'in bu konudaki tavrı değişmiştir. Sürekli Konferans (bugünkü adıyla Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi), şu kararı almıştır: Beldeden bölgeye kadar, her topluluk kendisini ilgilendiren işlerde, kendi başına karar alabilme özgürlüğüne sahip olabilmelidir. Özerklik karşılığında kullanılan otonomi ya da otonomi karşılığında kullanılan özerklik, iki sözcükten oluşuyor: Auto (oto-öz kendi başına) ve nomos (nomos-kural, yasa). Burada da, kendi başına hareket edebilmek ve bunun hukuk kuralları haline getirilmiş olması, kavramın ardındaki temel düşüncedir. Avrupa Konseyi belgelerinde tanımlanan biçimiyle, yerel özerklik ilkesinin karşı olduğu iki eğilim vardır: Bunlardan bir tanesi, bir kentin çevresindeki komünleri, tek yanlı kararlarla kendi sınırları içerisine katmasıdır. İkincisi de komünlerin, kendi istençleri dışında, aralarında birlik kurmaya zorlanmalarıdır. 1957 yılı başlarında toplanan Yerel Yönetimler Konferansı'nda alınan kararlar sonucunda, orada benimsenen ilkelerden birçoğu, sonradan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın ilkelere haline getirilmiştir.

İlkeler

Bu ilkeler şunlardır: Yerel özerkliklere saygı duyulması gerekir. Yerel yönetimler, yönetimin kademelenmesi içindeki basamaklardan en önemlisidir. Yerel yaşamın özgül ve partiler üstü karakteri mutlak suret-

le korunmalıdır. Meclis üyeleri, seçimle iş başına gelmiş olan karar organının üyeleri, belli kesimlerin ve grupların ya da belli siyasal partilerin değil, bütün kentin ve kentlinin temsilcileri olarak, halkın hizmetinde bulunmak zorundadırlar.

Devletle komünler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi açısından şu ilke getirilmiştir: Vesayet, devletin yerel yönetimler üzerindeki gözetim ve denetimi; akla ve gereksinmelere uygun bir biçime sokulmalıdır. Vesayet uygulamalarında bir fazlalık, doz aşımı söz konusudur ki, bunun azaltılması gündemdedir.

Yerel yönetimlerin bütün organlarının yapmış olduğu işlemlerin, aldıkları kararların, yasaya uygunluğunun, gerekiyorsa, bağımsız yargı organınca mutlak suretle denetlenmesi gerekmektedir. Komün maliyesinin özerkliği sağlanmalıdır. Kaynakların özgürce kullanılması, kentin genel yararı için gerekli görülen harcamaların yerel meclislerin kararlarına uygun olarak yapılabilmesi ve bunun Anayasal güvencelere bağlanması gerekmektedir. Son olarak da, gerçek bir komün bilincinin geliştirilmesi yaşamsal önem taşıyor. Sayın Belediye Başkanının da belirttiği gibi, halktan çok şey öğreniyoruz. Ne zaman ki yöneticiler halktan çok şey öğrenmeye başlar, o zaman yalnız yerel demokrasi değil; ama o insanın kendisi de çözümü bulmakta güçlük çekmez. Dolayısıyla, özerkliğe halkın sahip çıkması büyük önem taşımaktadır. Konsey bu çerçevedeki ve bu doğrultulardaki çalışmalarını 1980'li yılların başlarında yaptığı yoğun çalışmalarla daha da genişleterek, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı adını taşıyan bir uluslararası sözleşme niteliğine kavuşturmuştur. Ve bu belgeyi, 1985 yılında, Yerel ve Bölgesel yönetimlerden sorumlu olan Bakanların onayına sunmuştur.

Avrupa Konseyi'nin savunduğu temel ilkeler demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğüdür.

Yerel demokrasi için Avrupa standartları -ki Avrupa Birliği'nin de Avrupa Konseyi'yle birlikte savunmakta olduğu bir takım değerleri kapsar- demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkeleri etrafında toplanmaktadır. Yerellik ilkesiyle bazı meslektaşlarımızın yerindenlik (subsidiarity) olarak adlandırdıkları ve 1992'de yılında Maastricht Anlaşması'na başka amaçlarla konulmuş olan fakat devletle yerel yönetimler arasındaki ilişkilere de kıyasen uygulanan ilke, AB ve AK çevrelerinde gi-

derek daha çok önem taşıyor hale gelmektedir. Değınilmesi gereken bit nokta da, Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi birbirini tamamlayan bir sistem oluşturmakta olduklarıdır.

Avrupa Konseyi'ne üye olması söz konusu olan ülkelerin de mutlak olarak, hem Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın, hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ilkelerini benimsemiş olmaları, bunları yaşama geçirmek için çaba göstermeye hazır olduklarını ön koşul olarak benimsemeleri gerekmektedir.

Özerklik Şartı bize ne anlatıyor?

Şart, uluslararası bir antlaşma, sözleşmedir. Şart, yerel özerklik kavramının, yasalarda veya anayasalarda yer almasını gerekli saymaktadır. Yasalarda veya anayasalarda denilmesinin nedeni, Avrupa Konseyi üyesi olan her ülkenin yazılı anayasası olmamasıdır. Bu nedenle böyle açık ve esnek bir ifade kullanılmıştır. Şart yerel yönetim kavramını şöyle tanımlıyor: Yasalar çerçevesinde, kendi sorumlulukları altında, kamusal hizmetlerin ve görevlerin önemli bir bölümünü, yerel halkın çıkarları doğrultusunda, düzenleme hakkı, yeterliliği ve olanağıdır. Yerel yönetimler, yetki alanlarının dışına bırakılmış olmayan ve yasalarla başka yönetimlere verilmemiş olan her konuda, tam takdir hakkına sahip olacaklardır, deniliyor. Bunu biz başka vesilelerle, Genel Yetki ilkesi diye adlandırmıştık. Bu aynı zamanda, az önce ifade ettiğim, yerellik (subsidiarity) ilkesinin de bir başka biçimde anlatımıdır. Şart'ın dördüncü maddesinde, kamusal görevler ve sorumluluklar, genellikle ve tercihen, halka en yakın yönetim basamakları tarafından yerine getirilecektir, denilmektedir. Yerellik veya hizmette halka yakın olma biçiminde dile getirilen kuralın özü budur. Ancak, kural bu olmakla birlikte, Şart, iki durumda bu kuraldan ayrılabilineceğini ifade etmektedir. Birincisi şudur: eğer görevin kapsamı ve niteliği gerektiriyorsa bu kural dikkate alınmayabilir. İkinci olarak da, ilgili yerel yönetimin gerekli ekonomik güçten ve yetenekten yoksun olması durumunda, genel kuraldan, yani yerellik ilkesinden ayrılma olanağı tanınmaktadır. Şart'ın metninde bu istisnalara açıkça yer verilmiştir.

Yetkileri kim kullanacak?

Yerel yönetimlerin özerkliği, özerkliğin kapsamı, içeriği ve öğelerine göre, yerel yönetimlere bırakılmış olan yetkiler tümüyle ve yalnız onlara ait

olmalıdır. Dikkat buyrulsun: Kendilerinin olan tümüyle ve yalnız yerel yönetimlere ait olacaktır. Bu yetkiler merkezi yönetimlerin ya da merkezi yönetimlerle yerel yönetimler arasında, eğer varsa bölge ölçüsündeki yönetimler tarafından, onların aldığı kararlarla zayıflatılmayacak ve kapsamları daraltılmayacaktır. Peki, bu yetkileri kim kullanacaktır? Gerçek anlamda özerk olan yerel yönetimlerde yetkiler, göreve seçimle gelen meclisler, yani karar organları eliyle uygulanacaktır. Bu meclislerin oluşmasında, doğrudan, eşit, gizli, genel oy kuralına göre seçim yapılacaktır. Ancak seçimle iş başına gelecek meclislerin varlığı, yerel yönetimlerin özerkliği için gerekli olmakla birlikte, Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na göre yeterli sayılmıyor. Çünkü, halk oylaması veya başka adlar altındaki doğrudan demokrasi yöntemlerinin kullanılmasına da yerel yönetimler her zaman açık olacaklardır. Bu yöntemlerden de yararlanılacaktır. Size isterseniz ülkemizden bir örnek vereyim: İzmir'de Aliağa Belediyesi sınırları içinde, 1990'lı yılların başında, bir termik santralin yapılıp yapılmaması konusu, Belediyenin ve Kent Parlamentosu adı verilen sivil örgütün işbirliğiyle halk oylamasına (referanduma) sunulmuştur. İzmir İl Yönetim Kurulu ile Valilik, "Belediye bir halk oylamasına nasıl başvurabilir" diye yerel yönetimi mahkemeye sevk etmiştir. Yargılanmalarına gerek olduğu kararını almışlardır. Çünkü "yasalarda referandum diye bir yöntem yok" denmiştir. Fakat mahkeme değerlendirmesini bir başka biçimde yapmış, bu oylamanın, halkın özgürce tercihlerini ifade etmesine olanak veren bir yöntem olduğu yorumunu yapmak suretiyle, halkoylamasını düzenleyicileri beraat ettirmiştir. Oysa Şart'ı onaylamış olan bir devletin belediyelerinde bu türlü demokratik mekanizmaların kullanılmasına engel olunamazdı.

Yerel özerkliğin bir diğer ögesi, iç örgütlenme yapılarını, serbestçe, merkezi yönetimlerin ya da bölge yönetimlerinin aradaki kademelerinin karışmasına fırsat vermeksizin gerçekleştirmeleridir. Yerel yönetimlerde çalışan görevlilerin çalışma koşulları, liyakat ve yetenek esas alınarak, belirlenecektir. Yüksek nitelikli personelin istihdamı için ve bunların eğitim fırsatlarının kendilerine sağlanması, yükselme olanaklarının ve ücret esaslarının serbestçe yerel yönetimler tarafından belirlenmesi de Şart'ın aradığı koşullardır. Eğer yerel yönetimlerin sınırlarında bir değişiklik yapmak gerekiyorsa ve merkezi yönetimler bu doğrultuda bazı tasarruflarda bulunuyorlarsa, bu türlü değişikliklerin de halkın görüşlerine ve oyuna başvurusunun yapılması gerekmektedir. Birkaç yıl önce,

anımsayacaksınız, parlamentodan yerel yönetimlerin sayısında ve sınırlarında önemli değişiklikler yapan bir yasa geçti ve Anayasa Mahkemesi tarafından geniş çapta iptale konu oldu.

Mali özerklik yoksa özerklik kağıt üstünde kalır

Son olarak da, özerkliğin kapsamı ve anlamından söz ederken, üzerinde durulması gereken bir nokta, danışma gereği ile ilgilidir. Kendilerini ilgilendiren her konuda, yerel yönetimlere o konuların kararlaştırılması ve planlanması aşamalarında, uygun zamanda ve uygun yöntemlerle danışılmasının zorunlu olduğunu, Şart önemle belirtiyor. Yerel yönetimlerin özerkliğiyle ilgili olarak belirlenmiş olan ilkeler aşağı yukarı bunlardır. Ancak takdir buyursunuz ki, yerel yönetimlerin yetkiler açısından unsurları bu şekilde özetlenen bir özerkliğe sahip olması, yerel yönetimin gerçek anlamda özerk olduğunu göstermez. Eğer kendilerine tanınmış olan yetkileri yerine getirecek mali olanaklardan yoksun iseler, o zaman özerklik kağıt üzerinde kalacak demektir. Dolayısıyla, Şart, mali kaynak özerkliğini güvence altına alan bir takım kuralları da beraberinde getirmiştir. Buna göre, yerel yönetimlere, görevleriyle orantılı, yeterli ve her zaman serbestçe kullanabilecekleri kaynakların ayrılması gerekir. Bu kaynakların en azından belli bir bölümünün oranını kendilerinin belirleyebilecekleri, yerel vergilerden ve harçlardan oluşması öngörülmüştür. Ayrıca, enflasyondaki artış nedeniyle yerel kamu hizmetlerinin maliyetlerinde de artışlar meydana geliyorsa, bunlar da izlenmeli ve bunu telafi edebilecek yardım maliyet artışlarına koşut olarak yerel yönetimlere mutlaka yapılmalıdır. Öyle yerel yönetimler vardır ki; güçsüzdürler. Dolayısıyla bir denkleştirme politikasını da devlet gündemde tutmak zorundadır. Güçsüz yerel yönetimlere belli yardımların sağlanması, denkleştirme adı altında bir takım mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir. Merkezden yerel yönetimlere bazı kaynaklar tahsis ediliyorsa, Şart'a göre, bunların dağılım biçimi konusunda da yerel yönetimlere mutlak suretle danışılması zorunluluğu vardır.

Kaynaklarla ilgili olarak üzerinde durulması gereken iki önemli konu daha var. Bunlardan biri, devletin yerel yönetimlere yapması öngörülen yardımların genel amaçlı yardımlar mı, yoksa özel amaçlı yardımlar mı olması gerektiğidir. Şart, özel amaçlı yardımların, yani nerede kullanılacağı belirtilerek yardım yapılmasının kabul edilemeyeceğini; yardımların genel nitelikli olmasını öngörmektedir. Buna ilişkin olarak, devletin ye-

rel yönetimlere mali yardımlar yaparken, bu yardımları onların siyasi açıdan hareket kabiliyetini sınırlandırıcı nitelik taşıyıcı hale gelmemesi üzerinde de önemle durmaktadır. Yani, devlet yardım yapacağı belediyeleri seçerken, yardım biçimlerini belirlerken, onların siyasi hareket özgürlüklerini sınırlandırmama yükümlülüğü altındadır. Para kaynaklarını kullanarak, bazı belediyelerin denetim altına alınmasına Şart hiçbir suretle izin vermemektedir.

Son olarak da yurtiçinde ve dışında sermaye piyasalarından borçlanma esnekliğinin yerel yönetimlere tanınması gerekir.

Vesayetin niteliği ve kapsamı

Yerel özerkliği oluşturan öğelerden bir tanesi de yerel yönetimler üzerindeki vesayetin, yani devlet gözetimi ve denetiminin kapsamı ve niteliğidir. Şart'ta, yerel yönetimler üzerinde uygulanacak olan gözetim ve denetimin ilkeleri, ölçütleri, yasalarda ve anayasalarda gösterilmek zorundadır, deniliyor. Bu denetimin mutlak suretle hukuka uygunluk denetimi olması gerekir. İşlemlerinin, kararlarının, eylemlerinin yerinde olup olmadığına, iyi mi kötü mü olduğuna karar verilmesi gibi bir yetkiyi devlet hiçbir zaman kullanmayacaktır. Böyle bir durum ancak bir takdirde söz konusu olabilir: devlet kendi görevlerinden bir kısmını yerel yönetimlere kendi adına yerine getirilmek üzere bırakılmış, devretmişse; o takdirde yerin-delik denetiminin yapılmasına, istisnai olarak, izin verilebilir.

Bir noktada devletin yerel yönetimler üzerinde uygulayacağı vesayetin, gözetim ve denetimin bu müessesesyle ulaşılmak istenen amaçlarla orantılı olmasıdır. Orantılılık ölçüsünün ilkesinin dışına çıkan bir vesayet herhangi bir şekilde savunulamaz.

Dördüncü olarak, yerel yönetimler hem ülke içinde, hem ülke dışında başka yerel yönetimlerle serbestçe işbirliği yapmak yetkisine sahip olmalıdır. Ayrıca, Şart'ta, başka yerel yönetimlerle işbirliği yapabilecekleri gibi, yurtiçindeki ve dışındaki derneklerin serbestçe üyesi de kurucu da olabilmelidir, denilmektedir.

Son bir nokta da, sahip oldukları hakları ve özgürlükleri kullanabilmeleri için her zaman yargı yoluna başvurma olanağının yerel yönetimlere tanınmasıdır. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın içerdiği ilkeler aşağı yukarı bunlardır. Fakat Şart, bu Şart'ta yer alan maddeleri benim-

semiş olan ülkelerin, yükümlülüklerinin gereğini yerine getirip getirmediklerini denetleme bakımından da bir takım kurallar koymuştur.

47 üye devletten oluşan Avrupa Konseyi'nin 44 üyesi bu Şart'ın kurallarını hem imzalamış, hem de onaylamış durumundadır. Devletler hukukunda imza onaydan farklı bir durumu anlatır. Sadece Monaco benzeri kent devletler Şart'ı ne imzalamış ne de onaylamışlardır. Bunlar arasında yalnız Andorra Şart'a çok yakında taraf olmuştur.

İzlemeyi, Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi adına, bir Kurumsal Komisyon, kendisiyle birlikte çalışan 40 kadar üyeden oluşan Bağımsız Uzmanlar Kurulu eliyle yürütmektedir. Başvuru üzerine, şikayet olarak (on request) denetimler yapılabildiği gibi, de re'sen (ex officio) Şart'ın bazı kurallarının, Şart'ı onaylamış olan devletlerde gereği gibi uygulanıp uygulanmadığına ilişkin denetlemeyi söz konusu Komisyon yapmaktadır. Çeşitli ülkeler için, bu yöntemden yararlanarak, yerel ve bölgesel demokrasiye ilişkin raporlar hazırlanmaktadır. Şimdiye kadar yerel yönetimler üzerindeki gözetim ve denetim, yerel yönetimlerin gelir kaynakları, Şart'ın iç hukukla bütünleştirilmesi, karar ve yürütme organları arasındaki ilişkiler, belediye mallarının durumu, yürütme organı modelleri, katılım ve ombudsmanlık kurumu gibi bir takım konularda karşılaştırmalı çalışmalar yapılmış ve yayınlamıştır.

Bir de şunu eklemeliyim. Bugünlerde, Avrupa Yerel Yönetimler Şartı'nın kabulünün 25. yılındayız. Şart'a ek protokollerde, 25 yılın deneyiminin ışığı altında, ne gibi yeni kurallar eklenebilir, bunlar günün değişen koşullarına nasıl daha uygun hale getirilebilir, diye çalışmalar yapılmaktadır. Çalışmalar sürerken, Avrupa Parlamenter Asamblesi bir ek protokolle, katılımın önemi konusunda yeni bir Ek Protokolü Şart'a eklemiştir.

Şart ve Türkiye

Türkiye şartı 1988'de imzalamış, 1992'de de 3723 Sayılı Yasa'yla onaylamıştır; fakat imzaladığı ve onayladığı Şart'a birtakım çekinceler de koymuştur. Anayasamızın 90. maddesi karşısında şöyle bir durum var: Onaylanmış uluslararası bir antlaşma, eğer temel insan hak ve özgürlüklerini ilgilendiriyorsa, antlaşmada yer alan kurallara öncelik verilecek, iç hukuktaki düzenlemeler bunlara aykırı olmayacaktır. Aykırılık halinde bu konularda mahkemeler re'sen harekete geçebilecek durumdadır.

Türkiye'nin çekince koyduğu 10 madde üzerinde ayrıntılı olarak durmaya zamanım yeterli değil. Bana ayrılan süre bitti. Ayrıca, burada bu konuları ele alacak çok değerli bilim insanları var, o konuları izinizle onlara bırakayım. Yalnız, Türkiye'nin onaylamış olduğu bu uluslararası antlaşmaya uygun hareket edip etmediği konusu, 1997'den beri sık sık gündeme gelmektedir. Avrupa Konseyi, 1997'de, 2001'de 2005'de 2007'de 2009'da ve 2010'da Türkiye'yle ilgili olarak bir takım raporlar hazırlamıştır. Bu raporlarda dikkatimi çeken noktalar şunlardır. Raporunda, zorunlu göç ve köylerin tahrip edilmesi gündeme getirilmektedir. Belediye başkanlarının ve meclis üyelerinin İçişleri Bakanlığı'nca görevden alınması konusu gündeme getirilip, eleştirilmektedir. Tutuklamalara yer verilmektedir. Valilerin, İl Özel Yönetimlerindeki güçlü konumu tartışılmaktadır.

Diyarbakır Belediyesi'ni de yakından ilgilendiren bir konu da raporlarda yer alıyor. Bu da çok dilli belediyecilik konusuna ilişkindir. Bu konuda belediyenin maruz kaldığı işlemler gündeme getirilmektedir. Bir de Anayasamızda bir yerel yönetim birimi olarak yer aldığı halde, gerekli düzenlemelere konu yapılması gecikmiş olan köy konusunda çalışmaların eksikliği eleştiri konusu yapılmaktadır. Belediye gelirleri reformunun yapılmamış olduğundan şikayet edilmektedir. Türkiye'yle ilgili raporlarda dikkati çeken belli başlı noktalar aşağı yukarı bunlardan ibarettir.

Burada iki gün boyunca tartışılacak konular özerklik teması etrafında toplanacak gibi görünmektedir. Bu tartışmalara yardımcı olmak üzere birbirine karıştırılmaması gereken iki özerklik kavramı üzerinde kısaca durmakta yarar görüyorum. Bunlardan bir tanesi, yerel yönetimlerin özerkliği, ikincisi ise bölge yönetimlerinin özerkliği konusudur. Avrupa Konseyi bünyesinde yerel yönetimlerin özerkliğine ilişkin bir Şart, yani bir uluslararası bir sözleşme vardır ve üye devletlerin onayına ve imzasına açılmış bulunmaktadır. Oysa, bölge yönetimlerinin özerkliği konusundaki çalışmalar henüz belli bir sonuca ulaşmış değildir. 1993 yılında Cenevre'de "Avrupa'da Bölgeselleşmenin Evrimi ve Perspektifi" üzerine yapılan toplantıdan sonra, 1997'de Bölge Yönetimleri Şartı adıyla bir taslak hazırlanmıştır. Bu taslak son şeklini alıp, 2002 Helsinki'de, 2004'de Budapeşte'de, 2007'de ve nihayet 2009'da Utrecht'de yerel ve bölgesel yönetimlerden sorumlu bakanlığın yapmış olduğu toplantılarda bu belge Şart Taslağı adını taşımaktan da çıkarılmış ve bu belgeye "baş-

vuru çerçevesi” (reference framework) adı verilmiştir. Kısaca, henüz hukuki bir değer kazanmış olmayan bu belgenin adı, Bölgesel Demokrasi İçin Başvuru Çerçevesi’dir. Belgede son derece önemli kurallar vardır. Özellikle, burada bugün ve yarın değerli meslektaşlarımızın yapacağı sunuşlarda ve tartışmalarda; yerel yönetimlerin özerkliği ile bölge yönetimlerinin özerkliği konusunu birbirinden ayırarak tartışmak gerektiğini düşünüyorum. Bu vesileyle sizleri sevgiyle ve saygıyla selamlıyorum. Sevgili Başkan’a hoşgörüsü için teşekkürlerimi sunuyorum.

>> Sadun EMREALP
Yerel Gündem 21 Ulusal Koordinatörü

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın Türkiye'ye Yansımaları

Teşekkür ederim.

Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanım,

Barış ve Demokrasi Partisi Eş Başkanım,

Sevgili Belediye Başkanlarım,

Çok Değerli Hocalarım,

Değerli Yerel Yöneticiler ve Burada Bulunan Çok Değerli Katılımcılar,

Güneydoğu Anadolu Bölgesi Belediyeler Birliği'nin organize etmiş olduğu bu toplantıya katılmak benim için gerçekten büyük bir onurdur. Ruşen Hoca'nın ardından konuşmak benim için bir boyutuyla çok zor, bir boyutuyla da galiba biraz daha kolay gözüküyor.

Çok zor; çünkü bana söyleyecek ne kaldı, diye kara kara düşünmeden edemiyorum. Bunun getirdiği bir serbestlikle, izninizle bazı konuları daha yüksek sesle düşünmenin, sorular sormanın ve tartışmanın bu bağlamda yararlı olacağını düşünüyorum.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı konumuz olduğuna göre, bu şartın gerekçesine bakalım. Şartın kendi ifadesiyle, "Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, demokratik özerkliklerin savunulması, yerinden yönetim ve demokrasi ilkelerine dayanan bir Avrupa'nın kurulması temel koşuldur" görüşünün kısaca özeti, yerinden yönetime dayalı bir Avrupa gerçekleştirmektir. Bu görüşleri ülke olarak benimsiyor muyuz, kurumlar olarak benimsiyor muyuz, kişi olarak benimsiyor muyuz sorusu son derece önemlidir. Eğer yerinden yönetime dayalı bir Avrupa hedefi koyarsak, bunun gerekleri de gerçekten Avrupa Yerinden Yönetimler Özerklik Şartı'nda getirilmeye çalışıldığı gibi böyle kolayca topu taca atabileceğimiz hükümler değildir.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı diyoruz, acaba bu doğru bir çeviri midir? Yeminli tercümanlar olsa, İngilizceyi böyle çevirmezler. Biraz zorlamayla, dilimize pek de uymayacak; ama içindeki hükümet lafını da kullanarak, ne diyelim; "Yerel Öz Hükümet Şartı" gibi bir kavrama doğru geliyoruz. Bizdeki yerel yönetimler "yerel hükümet" midir? Evet diyebilmek zordur. Anglosakson geleneğinden gelen ülkelere baktığımız zaman, gerçek anlamdaki yerel hükümet niteliğindeki, kentin her türlü harcamasının, her türlü hizmetin sahibi olan, dönem dönem pasaport veren, havaalanlarının sahibi olan bir yerel yönetim bizde yok... Oldu olmadı tartışması ayrı, oraya girmeden baktığımız zaman, şartın çevirisine en azından "yerel öz yönetim" diyebiliyor olmamız lazım. Fakat böyle de çevrilmemiş; "özerklik" diyoruz. Özerklik de çok önemli bir kavram, öz yönetim karşısında kolaylıkla sarılabileceğimiz ve hiç de hafifleteceğimiz bir kavram değildir. Bunu tartışmamız ve özerkliğin, yerel öz yönetimin arkasında duruyor muyuz, şartı benimseyen, onaylayan, imzalayan bir ülke olarak, bunlara bakmamız gerekiyor. Ruşen Hoca'nın da değindiği gibi şartla ilgili olarak 20 yılı arkada bıraktık. 20 yıllık bu deneyime baktığımız zaman, şartta çekince koyduğumuz maddeler acaba anlamlı maddeler mi? Bunlarla ilgili tartışmalar sürecektir. Bunlara girmek istemiyorum; ama birkaç örnek vermek istiyorum. Mesela, yerel yönetimle ilgili koordinatörlük, yerel yönetimlere hem de uygun bir biçimde dani-

şılması gibi ifadeleri (insanın, tabii danışılacak, başka nasıl olacak diye- si geliyor) zamanında niye çekince konmuş, niye bu tür çekinceler devam ediyor, insan bunu da anlamakta güçlük çekebiliyor. Mesela, yerel yönetimlerin kendi iç örgütlenmelerini kendilerinin kararlaştırabilmesi gibi... Yine yasaların da önünü açtığı yeni bir yapılanma içerisinde, çekince konulan birçok maddenin fiiliyatta uygulanmakta olması, son derece önemli... Uluslararası yerel yönetim birliklerine katılma hakkı ve başka devletlerin yerel yönetimleriyle işbirliği yapabilme konusu... Belediye başkanlarımız burada, yurtdışından bir kardeş belediyesi olmayan veya başka bir şekilde ilişkide olmayan belediye kaldı mı? Uluslararası birliklere katılma hakkı... Sayın başkanım da değindi, dünyanın en büyük yerel yönetim kuruluşu olan Dünya Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Teşkilatı'nın Genel Kongresi 30 Eylül'de yapıldı. Aramızda buna katılan başkanlar da var. Türkiye'den, bölgeden eş başkanlar seçildi. Diyarbakır, İzmir, Sakarya; Filistin Belediyeler Birliği Başkanı ile Tahran Belediye Başkanları gibi bu eş başkanlarımız ve diğer başkanlarımızın çoğu dünya teşkilatının kurullarında yer alıyor. Aynı şekilde, önümüzdeki günlerde Meksika'da yapılacak olan kongrede Kadir Topbaş, dünya teşkilatının başkanı olacak. Türkiye'nin geldiği noktayla öncesi arasında çok büyük fark var. Artık eskiden olduğu gibi yerel yönetimlerimiz seyirci değil... Dünyadaki yerel yönetim hareketine önemli katkılarda bulunuyorlar. Dolayısıyla, Şartın ciddi olarak gözden geçirilmesi, bu konulardaki tıkanıkların giderilmesi büyük önem taşıyor. Şarta çekince konulalı 20 yıl geçmesine rağmen hala gerçekten bir şeyler yapılmıyor olması düşündürücüdür.

Katılımcılık

Katılımcılık, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda yeteri kadar ön plana çıkmadı. Şimdi bununla ilgili olarak bilimsel protokoller hazırlanıyor. Katılımcılıkla ilgili çok şey söylenebilir. Sürekli olması, kurumsal yapılara sıkışık kalmaması, gönüllülüğe dayalı olması, sadece belli çıkarlar peşinde koşmak değil, yaşadığımız kente, topluma hizmet vermek anlamında... Bunların kuşkusuz tartışılması gerekiyor. Ama diğer yandan da acaba katılımcılık, hoşgörü içimize işliyor mu, kurumlara yansıyor mu? İçselleştirebiliyor muyuz? Hala bu konuda çok büyük soru işaretleri var. Sizler de biliyorsunuz, sözü bir şekilde Yerel Gündem 21'e, Kent Konseylerine getireceğim. Kent Konseyleri gerçekten önemli bir

mekanizma olarak yaşantımıza girdi. Daha önceki dönemlerde meşruiyeti sorgulanan, böyle bir deyim yok Türkiye’de, nereden çıktı, denilen Kent konseyleri gibi katılımcı yapılar, 2005 yılındaki yeni Belediye Kanunu’nun 76. Maddesi’yle yaşantımıza girdi. Biliyorsunuz, ama bir kez daha vurgulamak istiyorum. Yasal ifadesine baktığımız zaman; kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlı bir sosyal yardımlaşma dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerel yönetim ilkelerinin yaşama geçirileceği gibi ifadeler var. Yani bizim geleneksel olarak bir yasada görmeye alışık olmadığımız ifadeler var. Bunların yaşama geçirilmesi için atılacak adımlar konusuna birazdan değineceğim. Şimdilik hızlıca geçiyorum. Ama yeni düzenlemelerde bu tür katılımcılık modelleri sadece bu maddeyle de sınırlı değildir, diğer kanunlara da bakmak mümkündür, ama sadece Belediye Kanunu’na bakmak istiyorum. Mesela, 9.maddeyle, ilk kez demokrasinin belki birinci basamağı olarak ifade ettiğimiz mahallelerle belediyeler arasında köprü kurulması sağlandı. Hemşeri hukukunda, hemşerinin yeniden tanımlanmasıyla yetinilmiyor, sivil toplumun, meslek odalarının, üniversitelerin katılımına ilişkin maddeler var. Madde 14’te, 1580 Sayılı Yasa’nın 19. Maddesi’nin satır aralarında kalmış bir terim “genel yetki” gün ışığına çıkıyor. –Ki Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın en önemli dayanaklarından biridir. Artık yerel yönetimler neyi yapabilir değil, neyi yapamaz anlamında sınırlanmaya başlıyor. Bu ifadelerin yasaya girmesi önümüzü açıyor mu açmıyor mu, bir şey değişiyor mu değişmiyor mu, kuşkusuz bunları tartışacağız.

Madde 24 kapsamında ihtisas komisyonları, şimdilik katılımcı şekilde kurulamıyor; ama inanıyorum ki ileride Avrupa’da özlediğimiz düşünceler ve üretimlerle orantılı olarak kurulacak ve belediyelerin bütçesinin yapılmasında da yararlanılacaktır. Sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve üniversitelerin, bu komisyonlara katılmasının adımlarının en azından atıldığı gözüküyor. Stratejik planlamayla ilgili katılım boyutu önü açılan bir maddedir. Madde 74 kapsamında, belediyelerin sivil toplum kuruluşlarıyla ortak hizmet projeleri geliştirmesinin önü açılıyor. 77 de gönüllülerin katılımıyla ilgili madde, başka maddeler de var. Bunların değişik açılımları var. Bu yapıda, arzu edilen düzeyde olmasa bile, yansımalarını da görüyoruz.

AB hedefi

AB süreci, ülkemizin içine girdiği ulus ötesi büyük bir bütünleşme projesiyse, buradaki sorumluluklar yalnızca merkezi yönetime değil, toplumun her kesiminin, her kişinin katılımını gerektiriyor. Özellikle AB mevzuatının içselleştirilmesini gerektiren bir süreci beraberinde getiriyor. Bu sürecin en önemli ayağı kamu yönetimi ve bununla bağlantılı olarak yerel yönetimlerdir. Yerel yönetimlerin AB sürecine katılımının önemi oldukça büyüktür.

AB'ye bakış açısı, kişilere göre değişebiliyor. Avrupa'da özlediğimiz baltılılaşma ideali kapsamında, demokrasi ve diğer erdemli değerleri bir kenara bırakıp, sıcak siyasetin getirdiği daha sıcak politikalar üzerinde, Kıbrıs Sorunu, Ermeni Sorunu gibi sorunlara yaklaşımı karşısında Avrupa'nın ikiyüzlü boyutunu öne çıkararak, bu sürece karşı bir yüreksizleşme, bir geri çekilme olduğunu görüyoruz.

Avrupa Birliği'nin bu anlamda, uzun dönemli, yaşamımızı etkileyecek bir proje olduğunu düşündüğümüzde, komplike değerlendirmeler yapılırken, bu konuda Avrupa Birliği bize ne diyor, onlara bakmak gerekiyor. Bu bakış da, biliyorsunuz, katılım ortaklığı belgelerinde, ilerleme raporlarında karşımıza çıkıyor. 2004-2005 yıllarında birbiri ardına yerel yönetim yasaları çıktığında, AB'nin Katılım Ortaklığı Belgesi'nde, "Özellikle yakın zamanda kabul edilen mevzuatın uygulanması yoluyla, etkili, şeffaf ve katılımcı bir yerel yönetim modelinin sağlanması" gibi değerlendirmelerin yapıldığını ve böyle bir beklentinin oluştuğunu görüyoruz.

Bununla ilgili kuşkusuz söylenecek çok şey var. 2008 yılında aynı belgeye baktığımızda; "...merkezi yönetimi yeniden yapılandırarak, yetkileri yerel yönetimlere aktararak ve yeterli kaynak aktararak yerel yönetimleri güçlendirmek..." yine böyle önemli temel bir faaliyet alanı ve temel bir beklenti var. O zaman şöyle bir soruyu sormak gerekiyor: Yerel yönetimleri güçlendirmek merkezi yönetimi zayıflatıyor mu? Ona bakmamız lazım. Yıllardır böyle bir endişe var. Bir tarafta çekince öbür taraftan ip kısıyor gibi bir düşünce var. Yetkileri artırırsak "şu olacak, bu olacak" hatta "özerklik çerçevesinin sınırları zorlanacak" gibi çeşitli endişeler var. Bu konuda çok önemli tartışmalar cereyan ediyor. Biraz geriye çekilip, en güçlü yerel yönetimlerin olduğu ülkelere bakalım. Anglosakson geleneğinden gelen İngiltere başta olmak üzere; kendi yerel yönetim ge-

leneğini yaratan İskandinav ülkelerine; Hollanda'ya, Almanya'ya, daha uzaklarda Kanada'ya ya da diğer ülkelere baktığımızda, acaba bu ülkelerdeki güçlü yerel yönetimler merkezi yönetimleri zayıflattı mı? Evet, diyebilmek çok zordur. İşlevleri değişmiştir. Başka tür işlevler edinilmiştir. Kural koymak, kuralları izlemek, uygulanmasını sağlamak, yerel yönetimin yetki alanının dışına bırakılmış konularda faaliyette bulunmak gibi işlevler edinilmiştir. Bunlar çok önemli; bizdeki gibi endişe yaratan, merkezi yönetimin küçülmesi ve güçsüzleşmesi gibi bir sonuca gelmiş gözüküyor. Zamanımız dar ve tartışmalara zaman ayırmak için çok uzatmak istemiyorum.

İl Özel İdareleri ve Yetkileri

Özel İdaresi'yle ilgili bir boyutu öne çıkarmak istiyorum. Merkezi yönetim, mahallindeki hizmetlerin yürütülmesinde tüzel kişiliğe sahip değil. Ama merkezi yönetimin ildeki uzantısı görünümündeki İl Özel İdaresinin, tüzel kişiliğe sahip bir yerel yönetim olduğunu görüyoruz. Bu son derece önemli, fakat net bir ayırım değildir. Bu bağlamda son yasal düzenlemelere baktığımız zaman, merkezi yönetimden yerel yönetime aktarılan, aktarılmış gözükən kaynakların, yetkilerin vs. büyük bir bölümünün belediyelerden çok özel idarelerde toplanmış olduğunu görüyoruz. "Özel idareler artık ortadan kalsın, belediye müktesebatında belediyeler daha işlevli kılınsın" gibi tartışmaların içinde özel idarelerin daha güçlü çıktığını görüyoruz. Şimdi böyle bir durumda şunun da tartışılması gerekiyor. Bu ne ölçüde yetki genişliği, yani merkezi yönetimin taşradaki teşkilatları aracılığıyla yaptığı bir hizmetin güçlendirilmesi, yani öbür eliyle kendisini güçlendirmesi, ne ölçüde yerel yönetimlerin güçlendirilmesi anlamına geliyor. Bunların tartışılmasının zamanı geldi. Bu yetkilerin belediyelere verilmiş olması durumunda da neler değişir, ne olur, neler yapılabilir, yapılması nasıl sağlanır, bunların da masaya yatırılması gerekiyor.

Kent Konseyleri

Avrupa Birliği'nin 2008 Yılı İlerleme Raporu'na baktığımız zaman şöyle önemli bir hükmün yer aldığını görüyoruz. AB'nin Türkiye'deki katılımcı bir yapı olarak, kent konseylerini fark ettiğini görüyoruz. "Vatandaşların yerel yönetimlere katılmasını artırmasına yönelik platform işlevini gören Kent Konseyleri, etkili olarak çalışmaktadır. Tüm Kent Konseylerinin

güçlendirilmesi için çaba gösterilmesi gerekmektedir. Hesap verebilirlik, şeffaflık, saydamlık güçlendirilmelidir.” denilmektedir.

Bundan bir yıl sonraki, 2009 İlerleme Raporu'na baktığımızda, “özellikle halkın yerel yönetime katılımını artırmak için bir platform olarak görülen işlevsel kent konseyleri oluşturulmasıyla ve yine halkın katılımını artırmak amacıyla demokratik yönetim mekanizmalarının geliştirilmesiyle ilgili olarak, yerel yönetimlerin yetkileri konusunda ilerleme kaydedilmemiştir.” gibi bir olumsuz yaklaşım karşımıza çıkıyor.

Türkiye’de yasa çıkarmak yetmiyor

En önemli konu, Türkiye’de yasa çıkarmanın yetmediğidir. Bunları uygulayacak mekanizmaları oluşturamıyorsanız, istediğiniz kadar yasalarda ki bu güzel ifadeleri buraya koyalım, hatta kendimiz yazıp içine koyalım, yeterli olmuyor. Bunların uygulamada çok fazla yansımadığı görülüyor. Dolayısıyla bundan sonraki adımlarda konuyu tartışırken, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın belkemiğini oluşturan kavramları tek tek masaya yatıralım.

Tek bir örnek vereyim: 4. Madde, 3. paragraf; kamu sorumluluklarının genellikle ve tercihen vatandaşa en yakın makamlar tarafından kullanılması ilkesiyle ilgili hangi yasal düzenlemeler gerekiyor? Kurumlar arası ilişkide nasıl bir yeniden düzenleme gerekecek? Bunu uygulamada ayakların yere basması nasıl sağlanacak? Bunları sadece kavram ve ilke olarak bırakmayıp, tartışmamız gerekiyor. Aynısını katılım, saydamlık, hesap verebilirlik için yapmamız gerekiyor. Bu bugünden yarına sonuçlanacak bir süreç değildir. Geriye dönüp baktığımda, Türkiye’de çok önemli adımlar, kazanımlar olduğunu görüyorum. Bu bir anlamda sevindirici; ama yapılması gerekenler açısından baktığımızda, hala yüzeyi tırnaklarımızla kazıyoruz gibi geliyor. Yapılacaklar kuşkusuz önemlidir. Ama en azından yolculuğun kendisi de benim için önemlidir. Bu yolculuğa, heyecanla ve yerel yönetimlerin bu dinamizmiyle devam etmek dileğiyle, sabrınız için teşekkür ediyorum.

TARTIŞMALAR

Prof. Dr. Zerrin TOPRAK:

Her iki hocam da -Sadun Bey'de hocam sayılır, 1996'da beraber çalıştık-hem kuramsal hem eylemsel boyutları üzerine konuştu, benim algıda seçiciliğimle bağlantılı olarak bazı konuları paylaşmak istiyorum. Çok şey söylendi; ama sorun olarak gördüğüm ve paylaşmak istediklerimden birisi; Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'ndaki çekinceler konusudur. Burada bir paradoks var. Nitekim hocam da kısmen değindi. Paradoks nedir? Bir katılıma çekince koymaktır. Paradoks ne? Bizim hukuki düzenlemelerimizde katılıma ilgili çok madde olmasıdır. Şimdi o zaman biz kendimizi dış kamuoyunda zora sokmamak için mi çekince koyuyoruz. İç hukukunuzda katılıma özen gösteriliyor gibi görünmekle beraber bunu da zaman zaman askıya alıyoruz. Niye alıyoruz? Sadun Bey'in söylediği gibi bu modelleri niye uygulamıyoruz? Bir defa bu samimiyetsizlik boyu-

tudur. Öte yandan çekince koymuyoruz. Bu maddelerden en önemli ve ben öğrencilere de hala anlamadığımı söylerim: Eğer başka kamu kuruluşuna verilmemişse, yerel bir hizmetse bu hizmeti niye yerel yapamıyor, Anayasa Mahkemesi iptal ediyor. Hukuki yapının niye öne çıkarılmayıp da Anayasa Mahkemesi'nin kendi bildiği klasik teoriler üzerinden hedefler geliştirdiği konusunu Sayın Kaboğlu detaylı anlatacaktır, dolayısıyla burada ciddi bir tutarsızlık ve sıkıntı var. O açıdan çekince koymadığı maddeleri uygulamıyor, çekince koyduğu maddeleri de zaman zaman uyguluyor gibi bir durum var. Ama bu sadece bir grup için yapılmış değil, ben yanlış anlamadıysam, yanlış anladiysam düzeltin. Bu Türkiye'deki bütün yerel yönetimler üzerinde aynı baskıyı ortaya koyan bir düzenleme, bir defa bu konuda el sıkışalım.

Diğer bir konu, kendi konularına girmek istemiyorum. Telaffuz edildiği için değinmeden geçmek istemiyorum. Türkiye'de bu çok özel bir sorun gibi gelişti. Örgüt mü önemli, örgütün ilkeleri mi? Örgütü hiç analiz etmiyoruz, onu analiz edersek daha rahat hareket edebiliriz. Diğer bir konu katma protokoldür. Türkiye henüz Katma Protokolü imzalamadı. O zaman katma protokol ile ilgili göstergelere yönelik İçişleri Bakanlığı'nın performans göstergeleri oluşturması lazım.

Şartın temel felsefesinde hukuka uygunluk var

Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nı internetten indirip de bilgisayarınıza kaydedip, bul, tara, ara dediğinizde, siyasi sözcük hiçbir yerde geçmiyor. Bölgesel Şart'ta geçiyor; ama 47 ülkenin kendi idari yapısı içinde siyasi bölgesel konusu var, ama siyasi bir dayatma yok. Çünkü Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın temel felsefesinde –ki felsefe çok önemlidir- hukuka uygunluk, hukukun üstünlüğü, evrensel değerler, dolayısıyla bu değerlendirmeler üzerinden olaya bakmak gerekiyor.

Şimdi Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve diğer Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın dışında Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi'nin 10 genel anlaşma sözleşmesi var. Bunların bir kısmı taslak, iki tanesi kent sel şart, bir tanesi gençlik şartı, onlar yerel yönetimlerin imzasına açıldığı için imzalanmadığından yerelin kendi kurgusuyla gideceği bir konudur. Bütün bu anlaşma ve sözleşmeler konseyin portalında yer alıyor, sayfalarca anlatılıyor.

Hukuki metinlerin yorumundaki farklılık

O zaman bizim hukuki düzenlemelerimizde gerekçelerimiz niye kapsamlı ve açıklayıcı değil, herkes kendi anladığını anlatıyor. Herkesin kendi anladığını anlattığı bir ülkede, tabii ki birinin dediği diğerini tutmayacaktır. Biz o zaman kişilerin, hukuki metinlerimizi masaya dayanıp, ben böyle anlıyorum demesine imkan vermeyecek şekilde üzerine gitmemiz gerekiyor. Söz meclisten dışarı, bunu özellikle hukukçular yapıyor. Birinin dediğini öbürünün dediği tutmuyor, zaten bize de sen ne konuşuyorsun, hukukçu musun diyor, iki hukukçu da birbirine ya bunamışsın ya bu işi bilmiyorsun, diyor. Dolayısıyla böyle bir olayda bizim bunun üzerine ciddiyle gitmemiz lazım, bunu çok önemsiyorum.

Eğitimin önemi

Geçenlerde İçişleri Bakanlığı ve Türkiye Belediyeler Birliği'nin katkısıyla Ankara'da çok önemli bir toplantı yapıldı. Belediye başkanları, mimar, mühendisler katılıyor. Ama profesyonel bir yönetim mi istiyorlar, ne eğitim alıyorlar? Dünya kurullarına katılıyorlar. 2 bin 951 belediyemiz var, bunun bin 900'ü küçük belediyedir. Birkaç uluslararası toplantıda ben denk geldim, her zaman belediye başkanları çok güzel konuşma yapıyor. O kadar insan gelmiş, onu dinlerken, öylesine sohbet türü konuşma yapıyor ki... Bu nedenle eğitim konusunu, eğitimin öğrenme çıktılarını, nasıl bir içerikle hazırlanacağını çok önemli buluyorum. Adını söylemek istemiyorum, bir üniversitenin "Kent ve Çevre" konulu bir eğitimine çağırıldım. Sabah 9'da gittim, akşam 18'e kadar dinledim. Hocam, kent ve çevrede ne anlatırsın bir saat meclis üyelerine, dedi. Konu; ulaşım, köprüleri anlattım. Elimi kaldırdım, "bu köprüler depremle ilgili konuları içeriyor mu" dedim. Çünkü tsunamiden bahsediliyor. Ben yapı mühendisi değilim, diye cevap verdi. Meclis üyelerine veyahut öğrencilerine ne anlatıyor ki işine yarasın. Bu nedenle belediye başkanları ve meclis üyelerinin eğitim konusu çok önemli, üzerinde durmamız gerekiyor.

Kavramların anlaşılır olması

Bir de hukuki metinlerde toplanmayı, müzakereyi, caydırıcı ifadeleri ortadan kaldırmalıyız. Ben Antalya'daki yabancı yerleşimler üzerine TÜBİTAK projesinde çalıştım. Orada dikkatimi çekti. Köy Kanunu'nda "ecnebi gördüğünde kaymakama haber ver." diyor. Kanunların bu gibi ifadelerden temizlenmesi ve düzgün hale gelmesi önem taşıyor. Onun için

kavramları, hukuki metinleri, bunların anlaşılabilirliğini dikkate almamız lazım. Hesap verebilir ilkesini, hesap alma hesap verme olarak algılanmasından her zaman rahatsızlık duymuşumdur. Bu bir sorumluluk ifadesidir. Ama Türkiye’de biz hesap sormadığımız için bu kelimeyi çok sevdim. Ben gönüllü çalışıyorum. Biri kapıdan giriyor, hesap soruyor, böyle bir şey var mı? Dolayısıyla sözcüklerin de daha düzgün tanımlanması çok önemli, teşekkür ederim.

İsmail DOĞAN (GABB Genel Sekreteri):

Hocam, yerel yönetimlerin özerkliği ile bölgesel yönetimlerin özerkliği konusunu ayrı tutmak lazım, diye belirtti. Ülkemizde biliyorsunuz yerel yönetimler, belediyeler ve il özel idarelerinden oluşuyor. İl özel idarelerde, atanmış bir kişinin başkanlık ettiği bir yönetim şekli var. Şimdi ülkemizde bölgesel yönetimler yok. Sadece merkezi idarelerin, bölgede işlerini daha sağlıklı yapabilmesi için bölge teşkilatları var. Yani bölge müdürlükleri var. Bu arada son yıllarda kalkınma ajansları kuruldu. Kalkınma ajansları kurulduğu ülkelerde, merkezi yönetimin taşra teşkilatları gibi görev yapıyor. Kalkınma ajanslarının yönetiminde belediyeler, valiler ve yerel yönetimler var. Bu kalkınma ajansları yerel yönetimlerin bir birimi gibi addedilebilir mi? Bu konuyla ilgili hocamın söyleyecekleri vardır, diye düşünüyorum?

Bölgeselleşmiş devletler

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ:

Kalkınma ajansları tamamen ayrıdır. Yasa çıkarken, bölge adını metinden çıkardılar ve adı kalkınma ajansı oldu. Çoğu birkaç ilden oluşan kalkınma ajanslarının çıkarılış nedeni ayrıdır. Türkiye'deki oluşum biçimiyle, hukuki nitelikleri hakkında çok kuşku olan, kamu kuruluşu mu, özel kuruluş mu, arada bir şey mi, tartışmaları halen sürmektedir. Bu kuruluşlara bir kimliksizlik sıfatı pekala yakıştırılabilir. Çalışma şekilleri bakımından devletin taşra örgütü gibi hareket ediyorlar, tabii bu ayrı bir konudur. Eğer bölgenin kalkınmasına hizmet edecek birimler olarak örgütleneceklerse, mutlaka mahalli ağırlığın orada duyumsanması da gerekir. Duyumsanmıyorsa, oluşum biçimi yanlış demektir. Niye? Çünkü bizde böyle bir yönetim yok, sizin de ifade ettiğiniz gibi, Anayasamızın 126. maddesi devletin taşrada örgütlenmesine ilişkin bir kural taşıyor. Bazı kuruluşların bölge örgütleri var. Bunlar yerel yönetim değil, doğal olarak merkezi idarenin uzantıları ve sanki bölge örgütüymüş gibi, Avrupa Konseyi'ndeki iki kanattan bir tanesinde, devletimiz, il genel meclis üyeleriyle temsil ediliyor. Sanki öyleymiş gibi, bazı ülkelerde bölge yönetimi diye atıfta bulunurlar, ama gerçek anlamda değildir. Nasıl ki, Fransa'da 1984'den sonra yapılan değişiklikle, bölge ölçüsünde yerel yönetimler kuruldu. Bölge olmuş olsaydı bölge yönetimleri olurdu, ama Türkiye'de, Anayasa'da bölge yönetimi yok. Sadece yerel yönetimlerimiz var, belediyelerimiz var. Fransa'nın bölge ölçüsünde belediyesi var. Ancak o anlamda bölge yönetiminden söz edilebilir. Fransa'da iki türlü yerel yönetim var. İdari adem-i merkezîyet ve siyasi adem-i merkezîyet. Fransa'da 1984'deki düzenlemeden sonra getirilen şekil, idari adem-i merkezîyetçidir. Bunu unutmamak gerekir. Yalnız şunu da belirtiyim ki, idari adem-i merkezîyet ile siyasi adem-i merkezîyet arasındaki kesin çizgi, son 25-30 yıl içerisinde eski kesinliğini ve keskinliğini kaybetmektedir. Yavaş yavaş, devletlerin, üniter niteliklerini yitirmeden de federal olmadan da bölgeselleşmiş devlet niteliği kazandıklarını gösteren örnekler artıyor. Bu modeller Türkiye'ye uyar mı uymaz mı ayrı bir tartışma konusudur. Bunu herhalde arkadaşlarımız tartışsınlar.

Teşekkür ederim.

Kalkınma ajansları bölge yönetimlerine dönüşür mü?

Prof. Dr. Nihal İNCİÖĞLU:

Aslında AB içerisindeki bütün ülkelerde bölgeler var. Ülkelerin içindeki bölgeler arasındaki eşitsizlikleri gidermek üzere ayrılmış bu fonlar, bölgesel fonlardır, AB fonlarına ulaşabilmek için bölgesel kalkınma birimi oluşturmak zorundasınız. Şimdi Türkiye’de uzun süredir bölge adeta bir tabu olarak görüldü, onun için bu çalışmalar sadece Devlet Planlama Teşkilatı’nda oldukça gizli yapıldı.

Sonuç olarak; Türkiye bölgeler açısından üç kısma ayrılıyor. Önce 81 il, ondan sonra 26 bölge daha sonra 12 bölge deniliyor. İşte 26 bölgeden, kalkınma ajanslarının kurulduğu yerler bunlar, ama bu illerin hepsi sosyal, ekonomik açıdan uygun mu o da tartışılır. Ama sorun şu: Türkiye’de kamuoyu bunu tartışmadı. Kamuoyu tartışmadan, aslında tamamen merkezin yürüttüğü bir çalışma, bir reform diyebiliriz. Eğer yerel özerklik söz konusu olacaksa, yerel demokrasi; her türlü reformda, özellikle de yerelleşmeyle (desantralizasyon) ilgili reformda, sadece merkezin hazırladığı yasalar, düzenlemeler değil, yasaların hazırlanış sürecine yerel grupların yerel aktörlerin katılması öngörülür. Dünyada olan şey de budur. Türkiye’de mesele sadece yasa yapıldıktan sonra

değil, yasaların yapılma sürecinde de katılım eksik, eğer biz yerleşmenin ilerlemesinden, derinleşmesinden söz edeceksek, bugün yasaların yapılma sürecine de katılım önemlidir. Kalkınma ajanları bir süre sonra, çünkü AB süreci gerçekten bütün ülkelerde bölgeselleşmeyi teşvik ediyor. Bir süre sonra bölge yönetimlerine dönüşebilir mi dönüşemez mi, Ruşen Bey'in de dediği gibi kimliksiz şu an, o da önemli sorun; ama Türkiye'de bazı kalkınma ajanlarının oldukça aktif olduğunu görüyoruz. Yeni bir dinamizm getirmiş durumda ve yerel inisiyatifi geliştirici bir rol oynadığını düşünüyorum.

Mustafa DOĞRUL (BDP Yerel Yönetimler Komisyonu):

Özellikle 4. Madde ve buna benzer birçok kavram açısından vurgulamak gerekiyor. Sayın Emrealp'e soru niteliğinde de olacak. Yani bizim yaratmak istediğimiz küçük devletler midir? Nasıl ki devletler, bütün toplum üzerinde bir egemenlik, bir bakış açısı ve bir vesayet oluşturuyorsa, öncelikle anlayışın sorgulanması gerekiyor. Çünkü amaç devleti küçültüp, yerelerde küçük devletçikler oluşturma anlayışıysa bu topluma zarar veriyor. Özerkliğin anlaşılması boyutuyla veya yerelimizde yaşananlar açısından belirtiyorum. Eğer o özerkliği toplum kendi iradesiyle yaşayamıyorsa, kendi kararlarını alamıyorsa, devletin baskı araçları yine olacaksa topluma çok fayda getirmeyecektir.

Şimdi biz bu coğrafyada yaşıyoruz. Kendi dilimizi, kendi kültürümüzü yaşayamıyorsak, kendi suyumuzu rahat içemiyorsak, özgür bir yaşam sergileyemiyorsak, bu özerklik devletin vesayeti altında şekillenecekse çok da bir anlamı olmayacaktır. Sorun devlet ve halk arasında ya da millet ve halk kavramları arasında olacaktır. Tartışma boyutumuz bu olmalıdır. Yani sorun, yalnızca devletin ne yapmak istediği veya devletin oluşturulması aşamasında, devletin yerelde daha güçlü daha küçük karakollarla şekillendirilmesi gibi bir yapılanmaysa, o zaman bizim küçük beldelerimizde, ilçelerimizde veya illerimizde oluşturulan belediyelerin kendi özerkliğini devletin karakolları gibi devletin mahkemeleleri gibi toplum üzerinde bir baskı aracı haline dönüşecekse orada ne toplumun, ne emekçinin, ne çocuğun, ne gencin, ne kadının ne de yaşlinın hiçbir hakkı, iradesi ve ifadesi olmayacak. Demokrasi diyoruz, yani halkın kendisini yönetmesi gerekiyor. Özerklikten ne anlamamız gereklinin boyutu bence bu olmalıdır. Tartışmaları geliştirmek anlamında söylüyorum.

Anlayış bazında bu iktidar kavramını çözümleyemeyiz, çünkü devlet iktidarını yitirdiği, oluşturmamış veya kendi vesayetini geliştiremediği yerlerde, çeşitli argümanlar ile özellikle 21. Yüzyılda, liberalizm veya demokrasiyi kendi çerçevesinde oluşturup devlette demokratik bir yapıyı oluşturuyor. Yerel yönetimlerimiz demokratikleşecek adı altında iktidarcı kapitalizme yedeklenecekse bu halka hizmet etmeyecektir. Ölçü odur; çünkü hizmette, kültürde, dilde, sonuçta bu halka bir yaşam sunuyor, yaşamı halkla oluşturmamız gerekiyor, örgütlenme kavramımızda da o var. Örgüt kavramını belki o boyutuyla tartışacağız. Komünlerin oluşumunu, meclislerin oluşumunu tartışacağız. Şimdi kent meclislerinin oluşumunda da, halkın idaresi olmayacaksa, o kent bürokrasisini oluşturmuş, küçük devletçiklerini oluşturmuş ve kararlarını kendisi almıştır. Yine halkın sözü ve idaresi olmayacaktır. Halktan ve toplumdan korkmamalıyız, çünkü oradan geliyoruz. Halk devletsiz yapabilir, devletsiz bir yaşamı oluşturabilir, ama devlet halksız, toplumsuz veyahut milletsiz yapamaz.

Fransa'daki bölge yönetimleri

Sadun EMREALP:

Merkezi yönetimden yerel yönetimlere aktarılan yetki-kaynak konusunda neyi örnek alabiliriz, diye baktığımızda; Fransa iyi bir örnek gibi gözüküyor. İngiltere'ye bakınca, bizim açımızdan bir anlam ifade etmeyebilir; ama 1980'li yılların başlarında Fransa yerel yönetim reformuna giriştiği anda "yerel derebeylikler" lafı ortaya çıkmıştır, biraz açıklamak gerekiyor. Şu anlayışlar vardı: Yetki ve kaynak aktarıyorsunuz; ama bunlar belediye düzeyinde kaldığı sürece sadece merkezdeki devleti yerele taşıyor olacaksınız, endişeleri vardı. Aynı şekilde merkezden neyi şikayet ediyorsanız, yerelde aktardığınız birimlerden de aynı şikayetler gelecektir, diye düşünceler vardı. Özellikle belediyede Sayın Eş Başkanımızın biraz önce vurguladığı gibi bunun parti programına giren katılımcılık boyutunu, halka hesap verme mekanizmasını ve diğer mekanizmalarını geliştirerek, oturtmadan yapıldığı takdirde bunun gerçek yetkileri olmayacağı, sadece farklı kademelere bu yetkilerin aktarılacağı endişesi var. Fransa'nın bu dönemdeki deneyimine baktığımız zaman, Ruşen Hoca'da vurguladı, Türkiye'ye yansımada. Ne bölge yönetimleri yansıdı ne yerel yönetimlere bu yetkilerin aktarılması anlamında yansıdı ne de anayasada bu konuda de-

ğişiklikler yapılması anlamında yansıdı. Şimdi şu tartışmalar içindeyiz. Biraz önce yerel yönetimlerin yanında durdum; ama merkezi yönetimler konuşurken şunları savunuyorlar: Tamam bu yetkileri aktardığın zaman, sen şu belediyeleri örnek gösteriyorsun. Bunlar yapabilir. Ama Türkiye’de pilot belediyeler için yasa çıkmaz, deniyor. Herkesi kapsayacaktır. İlk aklıma gelen örnek; ’80’li yıllarda planlama yetkisinin devredilmesinden sonra, bunun sorumlusu belediyelerdir, diye bakılıyordu. Şimdi böyle yetkiler devir olunursa üç beş tane belediye yapar, diğer belediyeler yapamaz, endişeleri var. Hani planlama yetkisi devredince, talandan belediyeler mi sorumludur değildir tartışması da saklı kalmak kaydıyla, Türkiye’deki yerel yönetimler geçmişle kıyaslandığında, çok daha fazla sorumluluk alabilecek, çok daha fazla yerel özerkliği uygulayabilecek birimlerdir. Bunu merkezi yönetimde kabul ediyor. Herhangi bir geçiş süreci yaşansın, bu konuda çok büyük tereddütler var. Çarkları harekete geçirmek aslında yereldeki uygulamalardır.

Geride kalan bir yasalas ma süreci

Türkiye’deki yasalar başka birçok ülkede olduğu gibi önceden hazırlayıcı, yol açıcı yasalar değil, mevcut durum iyice pişiyor, önlerine geliyor, yasalas tırılıyor. Toplumsal gelişmelerin gerisinde kalarak, izleyerek gelen bir yasa getirilme süreci var. Sizin yerel yönetim gözüyle yaptığınız yoruma, zaten yerel yöneticiler olarak çoğumuz katılıyoruz, yıllardır bu anlamda uğraş veriyoruz. Ama merkezi yönetimden yetki devrinin, yerel yönetimlerde tıkanıp kalmayacağı, yerel yönetimin de halka en yakın demokratik yerel yönetim kademesi olarak, bu yetki ve kaynakları paylaşacağı bilinmelidir. Bu anlamda yerele sesini duyuracak bir oluşum olma durumunu birlikte değerlendirmek gerekiyor. Onu anlatmaya çalışıyorum, yoksa bu yetkilerin devredilmesi için bence erken değil, ben inanıyorum ve güveniyorum. Yıllardır belediyelerle çalışıyorum. Bununla ilgili olarak başka destek mekanizmaları geliştirelmesi, ama adımlar mutlaka atılmalıdır, diye düşünüyorum.

Prof. Dr. Sevtap YOKUŞ (Kocaeli Üniversitesi):

Ben oradaki yorumu biraz farklı anladım, zannediyorum söylenen şuydu: Evet yerellere yetki devri olsun, yereller geliştirelmsin; ama yerel bazda zihniyeti değiştiremezsek, bu kez devlete, siyasi iktidara ait yetkiler ye-

relin elinde olacaktır. Belki çok daha sert bir sopayla dövüleceğiz, diye anladım. Ama ben Sadun Bey gibi düşünüyorum; çünkü bu kaçınılmaz bir durumdur. Trafik kazası olacak, diye trafiğe çıkamazlık edemezsiniz. Demokratik gelişmelerle yerelin güçlendirilmesi söz konusuysen bunun gerisinde durmanın imkanı yoktur. O halde yapılması gereken, demokratik zihniyetin geliştirilmesi yönünde çaba harcamaktır. Zaten yerel yönetimler, Türkiye için konuşuyorsak, yeterince çaba içindeler, ama ağırdır, aksattır, hatalar vardır. Bütün bunlar, zannediyorum, eğitimle, gelişmişlikle, demokratik seviyeyle birlikte aşılacak problemlerdir.

Abdullah SEVİNÇ (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter V.):

Ülkemizde bir takım değişiklikler yapıldığı zaman hemen “Ülke bölünür mü?”, “Güneydoğu ne olacak?” gibi sorularla karşılaşılır. Yasal düzenlemelerde de genelde bir takım çekinceler konularak, değişiklikler yapılıyor. Demokles’in kılıcı gibi yerel yönetimlerin başında, ilçelerde kaymakam, illerde de valiler var. Bunlar yerel yönetimlerin üzerinde her zaman bir vesayet bakanlığı olarak durmuş, durmaya da devam ediyor. Gerek 5393 gerek 5216 gerek 5302 sayılı yasalara baktığımız zaman AB süreci ile ilgili bir takım değişiklikler yapılmıştır. Ama yasalardaki hükümler, bırakın yasa hükümlerini, genelgeler bile yerel yönetimlerin yaptığı iş ve işlemlerde temel olarak karşılına çıktığı sıkıntılar olarak gözler önüne serilebilir. Örnek verilirse, belediyeler şirket kurabilir; ama siz şirket kurmaya kalktığınızda, ne oluyor? Gidip bakanlar kurulundan izin almanız gerekiyor. Bu izin Güneydoğu’ndan istenmişse hiç verilmiyor. Planlama işi 1985 yılında yerel yönetimlere devredildi. Baktığımızda, belediyelerin planlama yetkileri vardır; ama birçok yasal düzenleme ile bu yetkilerin hepsi gasp edilmiş durumdadır. Yerel yönetimin yetkilerini merkezi yönetim eline geçirmiştir. Özelleştirilen kurumlarıyla, en büyük talanı da şu an özelleştirme idareleri yapıyor. Özelleştirme kapsamına alınan yerlerle ilgili hiçbir araştırma yapmadan, hiçbir bilimsel kritere dayanmadan istedikleri planlamaları yapıp talan edebiliyorlar. Hatta geçen belediyeye gelen bir yazı var. Yazıda, “... TEKEL’in alanının tümü özelleştirme kapsamına alınmıştır. Burayla ilgili yapmış olduğunuz bütün planları iptal edin” deniliyor. Bu, 25 binlik, 5 binlik, binlik planları bir daha yapacağız, demektir.

Genel olarak yasal düzenlemelere baktığımızda, yerel yönetimlere bir şeyler verilmek isteniyor; ama sürekli merkezi hükümetin vesayeti üze-

rinizde kalıyor. Türkiye bu iki yüzlülükten kurtulamadığı sürece, yerel özerklik mümkün olmayacak.

Yurdusev ÖZSÖKMENLER (Bağlar Belediyesi eski Başkanı):

Hem arkadaşı tamamlamak açısından bazı şeyler eklemek istiyorum hem de bir önceki “yerelde küçük devletçiler kuracağız” meselesine değinmek istiyorum. Biraz önce Sadun Bey, “yerel yönetimler özerklik şartına muhalefet konulan şeyin anlamı yok, belediyeler kendi idari mekanizmalarını kendileri tespit edebiliyorlar” dedi. Böyle bir şey yok. Mesela; belediyeler merkezi hükümetin norm kadrosuna uygun olarak kendi idari yapılarını kurabiliyorlar. Ben GABB da kadın sorunu, eşitlik komisyonları, kadın kurulları kurulması ve meclis üyelerinin eğitilmesi üzerine çok çalıştım. Yapılan çalışmalarda, belediyelerde kadın müdürlüklerinin kurulmasının çok ciddi bir ihtiyaç olduğu ortaya çıktı. Çünkü kadın eşitsizlik sorunu çok temel bir sorun, bu hem yoksulluğun giderilmesi hem bu dezavantajlı durumun ortadan kaldırılması için yapacak pek çok şey var. Kadın müdürlüğü kurmanız gerekiyor, hayır kuramıyorsunuz, izin vermiyor; çünkü bunu doğrudan doğruya koymamış, bu nedenle kuramıyorsunuz. Ya da başka ad altında ilin, ilçenin veya beldenin ihtiyacına göre başlı başına bir çalışma birimi oluşturmak istiyorsunuz, yapamıyorsunuz. Yani merkezi idarenin vesayeti inanılmaz bir biçimde devam ediyor. 5393 ya da diğer maddelerle verilmiş gibi görünüyor, ama genelgelerle alınıyor. Aynı anayasadaki bir durumla karşı karşıyayız. “Bilmem ne fikir özgürlüğü vardır, ama fakat” gibi durumlarla çok sık karşılaşıyoruz. Burada da 5393’deki pek çok değişiklik, genelgelerle alınmış durumdadır. Mesela genel sekreter arkadaşımız söylemedi, hiçbir büyükşehir belediyesi genel sekreterini kendisi atayamıyor, mahalli idareler onaylarsa mümkün oluyor. Belediye başkanı özel kalem müdürünü atayamıyor, mahalli idareler onaylarsa atayabiliyor. Şimdi mahalli idarelerin onaylaması ne demektir? Siyasi erkin siyasi tercihlerine göre karar verebilmesi demektir. Bunun pek çok örneğini görebiliriz. Bir ara büyükşehirde valilik bütün planlamalara itiraz etti, hatta yanlışlıkla kendi istediği okul planlamasını bile mahkemeye götürmüştü. Öyle bir alışkanlık olmuş ki kendi isteği olan bir plan değişikliğini bile mahkemeye götürüyor. Ben o anlamda çok tersine, geri gidildiğini düşünüyorum. Diyarbakır’da kent konseyi iyi işliyor, ama hiçbir kamu görevlisi gelmiyor. Sadece belediyeler geliyor ve sivil toplum örgütleri geliyor. Hiçbir kamu

görevlisi gelmediği için de kent konseyi kente ilişkin kararlarda bir ayağı eksik kalıyor. O zaman nasıl ileri gidebileceğiz. Siyasi erkin kendi tercihlerine uygun yapılanma yapması, bugün AK Parti yarın başka bir parti, öbür gün başka bir parti hep bu özerklik meselesini riske eden bir şeydir.

Öte yandan bu yetkiler verilecek mi? Belediyeler bunu nasıl kullanacak? Katılım mekanizmalarını kurmanın çok önemli olduğunu düşünüyorum. Biz eşitlik komisyonları eğitimleri verdiğimizde ve tartıştığımızda, Barış ve Demokrasi Partisi'nin modelini de incelediğimizde, bütün kararların ortak alınması gibi bir şey koyduk. Eşitlik komisyonlarının eğitiminde de eşitlik komisyonları, kadın erkek eşitlik komisyonları ve belediyede kurulacak eşitlik birimleri, bağımsız kadın örgütleriyle, mahallelerdeki kadınlarla ortak çalışacak, onun taleplerinin hayata geçirilmesinin kaynağını ve modelini yaratacaklar. Şimdi bunu model olarak koyduğumuzda, eşitlik komisyonları meclisten geçecek, iç tüzüğüne bu işlenecek. Bir ölçüde yeni bir model sağlayabiliyoruz; ama meclislerin katılımcı bu iç tüzükleri valilikler tarafından iptal edilirse ne olacak ya da idari mahkemeye götürülürse ne olacak? Karşımıza böyle bir sorun çıkıyor. Diyelim ki; bu eşitlik birimlerinin çalışma yönetmeliğini, komisyonların çalışma yönetmeliğini kendi meclisinizden çıkardınız, katılımcılığı ortaya koydunuz. Bu valinin önüne gidiyor, vali onaylamazsa bunu hayata geçiremiyorsunuz. Sizin bu modeli uygulamanızda, yine mahalli idarenin engelleyici, kısıtlayıcı tavrı ortaya çıkıyor.

Epeyce bir problem var; ama ben çeşitli katılım modellerini denemek gerektiğini düşünüyorum. Mesela; Porto Alegre de denenilen katılımcı bütçe uygulamasının çeşitli biçimlerde burada yapılması gerektiğini düşünüyorum. Katılımcı bütçe bir şekilde Diyarbakır'da yapılıyor. Denemedi de yolumuzu bulamayacağız, korkularımızı da aşamayacağız. Bölünme korkusu, başka korkulara yön veriyor, bunları aşmanın yolu bunları uygulamaktan geçiyor.

Prof. Nihal İNCİÖĞLU:

Merkezi yönetimle yerel yönetimler hiçbir zaman eşit olarak görülmemiştir. Yere yönetimler hep güçsüz, cılız kurumlar, belediyeler önemsiz günlük işleri yapan yerler olarak görülmüştür. Dolayısıyla merkezîyetçi bir siyasal geleneğimiz var. Sanıyorum, öğleden sonraki tartışmalarda,

yeni anayasa düşünülürken, belki merkezi ve yerel yönetimleri eşit olarak görme doğrultusunda konuşmalar yapılacaktır. Siz bununla mücadele etme noktasında önemli örnekler verdiniz. Teşekkür ediyoruz.

Ayşe GÖKKAN (Nusaybin Belediye Başkanı):

Zannediyorum, yerel yönetimleri, ilgili yasaları konuşurken iktidar olgusunu da ele almak gerekir. Çünkü işin başında iktidar var. Yani iktidarın yandaşı mıdır, paydaşı mıdır, bunlar çok bilinmiyor. İktidarın yandaşı değilse, yapacağı her çalışma, geliştireceği her proje engellenecektir. Paydaşlık kültürünün olmadığı bir ortam var. Bölünme fobisi, bölgesel ve kültürel farklılıklar, bunların hepsi bir risk gibi ele alınmaktadır. Bizim de belediyeler olarak yaşadığımız sıkıntı, yaptığımız, yapacağımız tüm projeler ve stratejiler, topluma ne kadar yarar getirirse getsin, o onun yandaşı mıdır diye bakılıyor. Bu kamu kurumlarıyla paydaşlıkta da öyledir. İktidar devlet, halkın ise en az yetkiye sahip olduğu bir iktidar sistemi oluşuyor. Buradan anayasayı tartışmak gerekiyor. İktidar yetkilerini kısıtlamak gerekiyor. O nedenle bunları yaptığında da öyle zannediyorum yerel yönetimlerin yapabileceği çok şey vardır. Özerklik Şartı da aslında biraz iktidar mantığı değişince oluşabilecek bir şey, zaten özerklik şartına çekince koymaları ya da bu konudaki metinlerde de vardır. İktidar hep Kürtler üzerindeki iktidarı elinden bırakmak istemiyor. Bu tıpkı elinin altındaki kadın olmak gibi bir şeydir. Evet, halksız devlet olmaz; ama devletsiz halk olur, çünkü kendi kendini yönetebilir. Ben tartışmaların buradan başlayarak güçleneceğini düşünüyorum, teşekkür ediyorum.

Sami AKTAN (İl Genel Meclis Üyesi):

Sorun; paranın KÖYDES (Köylere Hizmet Götürme Birliği" için aktarılmasıdır. Fakat bu paranın dağılımı nasıl yapılıyor? Köylerin bu kurumda seçtiği yöneticiler yok. İhtisas komisyonları, genel komisyon, yerel yönetim, kaymakam, il özel idarenin genel sekreteri, şube müdürü ve proje müdürü var. Parayı bunlar dağıtıyor. Vali kurumun başkanlığını yapıyor, bazı yerlerde İl Genel Meclis Başkanlığı atanmaktadır; ama bazı yerlerde ona da gerek görmezler. Eğer bu birlik köylere hizmet götürmek ya da oradaki vatandaşların ihtiyaçlarının karşılanması için kurulan birlik ise; niye vatandaşın seçtiği bir yönetici KÖYDES'in içinde yok? O zaman ben şunu düşünüyorum; acaba bu yerel yönetim midir? Yani il özel ida-

re, il genel meclisi nasıl bir yerel yönetimdir? Tamam, oyla seçiliyor; ama eğer siz karar alamıyorsanız, oraya gelen parayı devlet de dağıtabilir, oraya göndermesi gerekmez. Onun için bu yapılanmanın nasıl olacağını açıklanması lazım. Hocama sorum şu: İl genel meclisinden sorumlu yerel yönetimler “gel bu kararı al” diyebilir. Nasıl alınacak bu kararlar? Teşekkürler.

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ:

Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın ilkelerinden bahsederken bir madde den söz etmiştim. Devletin yerel yönetimlere yapacağı yardımlar, genel amaçlı ya da özel amaçlı olsun, özerklikle nasıl bağdaştırılabilir? Yardımların partizanca amaçlarla kullanılmasına olanak vermemek gerekir. Şimdi köylere yapılacak birtakım hizmet yatırımlarının dağıtılmasında dikkate alınması gereken ölçütler son derece önemli bir konudur. Anımsayacaksınız, son seçimlerden önceydi sanırım; bir vali sosyal yardım fonundan işgüzarlık yaparak, yapılmaması gereken bir zamanda birtakım harcamalar, tahsisler yapmıştır. Sanıyorum ki, o konuda yargı yerlerine de başvuruldu. Şart, devlet kendi elindeki imkanlardan yerel yönetimleri yararlandırırken, onların siyasi takdir yetkilerini, esnekliklerini kullanılamaz hale getirmekten kaçınmak zorundadır, diyor. Yani bu,

tahsisleri tamamen siyasi amaçlarla yapmak ya da yapmamak şeklinde olabilir. O bakımdan size çok hak veriyorum.

GABB’da çalışan Yurdusev Hanım’ın konuşması da bana çok önemli geldi. Kadın, itilmiş, ikinci planda kalmış bir varlıksa; onun içinde bulunduğu konumun koşullarını düzeltmek için bir Belediyeler Birliği samimi olarak birtakım çalışmalar yapacaksa, buna merkezi yönetimin belli şekilde engel olmak suretiyle izin vermemesi Şart’ın kurallarına kesinlikle uymayan bir tavidir. Eğer Şart’ta, “Belediyeler, yerel yönetimler iç örgütlenmelerini serbestçe düzenleyebilir” deniliyorsa, o zaman bunun gereğini yerine getirmesi lazım. Çekince koymuş olsun ya da olmasın - ki çekince koymuşsa da o çekinceyi kaldırması gerekiyor. Koymamışsa da, gereğini yerine getirmek suretiyle bunu gerçekleştirmesi lazım. Aslında bu konu, Şart’ın, iç örgütlenmeleri düzenleme ile ilgili kuralına Türkiye’nin çekince koymuş olmasına değinen ve çekincelerin kaldırılmasını olumlu karşıladığımı belirten konuşmalar yapmış ya da yazılar yazmış olabilirim. Şu nedenle; aşağı yukarı elli yıldır yerel yönetimlerin özerkliği konusunu tartışıp duruyoruz. Hep de “yerel yönetimler üzerindeki vesayet normal ölçülere getirilsin, gereksiz vesayet ilkeleri sınırlandırılsın, kaldırılsın” diyoruz. Ama, bu yönden bakıldığında bile görülmüştür ki, belediyeler, ülkenin bütününe kastediyorum; kadroları doldurmak suretiyle sözleşmeli ya da sözleşmesiz olarak, ellerinde ne gibi olanaklar varsa hepsini hesapsızca kullanarak kendilerinden sonra gelecek belediyelerin ellerini kollarını bağlar duruma getirmişlerdir. Bu bakımdan merkezi yönetime, uygulayabileceği vesayet yetkisi çok haklı gibi görünür. Bu savunulması kolay olan bir tavidir. Elbette devlet, yerel yönetimlerin elini kolunu bağlayacak hareketlerden kaçınmalıdır. Bu aklın gereğidir. Şart’ın da kuralları açısından böyledir. Yerel yönetimler de sorumluluklarını bilmek zorundadırlar. Sözünü etmedik; çünkü komumuz değil, Avrupa Yerel Yönetimler ve Bölgesel Yönetimler Kongresi’nin kabul ettiği bir Etik Kurallar Yönergesi var. Onu dikkatle okuduğunuz zaman yerel yönetimlerin de devlet gibi, yapması gerektiği halde yapmadığı; ama yapmaması gerektiği halde yaptığı pek çok yanlış davranış örneği ortaya konulabilir.

Devleti yeniden tanımlamak gerekir

Ben sözü uzatmadan, “halk devletsiz yapabilir, ama devlet halksız yapamaz” sözü üzerine izin verirseniz kısaca döneyim. Bunda bir gerçek pa-

yı vardır; fakat ideal değerlendirme bana sorarsanız bu değildir. Her ikisinin de birbiri olmadan yapamayacağı, yapmaması gerektiği noktası üzerinde önemle durmak gerekir. Tıpkı, bir başka bağlamda, devlet ile yerel yönetim ilişkilerinde “devlet olmasın da yerel yönetimler olsun” ya da “yerel yönetimsiz devlet olur” gibi uç görüşlerden kaçınıp; asıl olarak devleti yeniden tanımlamak gerekir. Başkanlardan birine sabahki oturma geçiş sırasında devletin işlevlerini yeniden makul ölçüler içerisinde tanımlamak ve özellikle her alanda demokratikleşmesini sağlamakla çözümün daha kolay bulunabileceğini düşündüğünü bu vesileyle ifade etmiştim. Teşekkür ederim.

Şükran SİNCAR (Uludere Belediye Başkanı):

Yönetime geldiğimizde, kısmi bölge yönetim özerkliğine de başlayarak bir program oluşturmuştuk. Şimdi, yerel yönetimler özerklik şartı ya da bölge özerklik oluşumunda yerelin dil, kültür ve ekonomik durumu gözetilerek; ona göre oluşum içerisine girilir. Sadece yerel yönetimler özerklik şartını yerine getirip yine arkadaşlarımin belirttiği gibi kaymakamların ya da valilerin vesayeti altında yürütülecek bir çalışma yerel yönetimleri istenilen düzeye getirmez, diye düşünüyorum. Aynı zamanda bölge özerkliğinin de, bölünme fobisini aşarak yavaş yavaş bazı bölgelerde oluşması gerektiğini düşünüyorum. Biz bazı şeylerin yaşamımızdan çıkmaması gerektiği üzerinde yıllarca eğitilmişsek, bunun yıllarca değişmeyeceği konusunda kötü şartlanmışız, demektir. Dolayısıyla bazı şeylerin olmaması ya da olmasa daha iyi olur konusunda yoğun bilinçlendirme ve eğitim çalışmaları yürütülürse; halkın öz yönetim gücüne ulaşma konusunda çok daha istekli olacağını düşünüyorum. Halkın talebinin de bunun çok gerisinde olmadığını düşünüyorum.

Abdülmenaf ŞEKER (GABB):

Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın uygulama süreçlerinin, Avrupa Yerel Yönetimler Kongresi'nde izlenip, değerlendirildiğini biliyoruz. Ruşen Hoca da sanırım Avrupa Konseyi Adalet Divanı'nda Fransa ve İngiltere adına raportörlüğünü yapıyor. Türkiye'nin Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nı imzalamasının üzerinden yaklaşık 20 yıllık bir süre geçti. Şimdi bu önemli bir süreçtir. Türkiye'nin bu konudaki ilerlemesi, diğer benzer bölgelerle kıyaslandığında; bu konuda bize neler söyleyebilirsiniz?

İkincisi; yakın bir gelecekte Türkiye'nin Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nı yerine getirip getirmediğine ilişkin nasıl bir durum var? Görüşünüzü öğrenmek istiyorum.

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ:

16 yıldan beri bu süreçlerin içerisindeyim. Ülkemizle ilgili değerlendirme çalışmalarına katılamıyorum. Bırakınız kendi ülkenizi, sınırda Bulgaristan'a bile gidemiyoruz. Ama Sovyetler Birliği, Macaristan, Slovenya, Finlandiya gibi ülkelerde yerel yönetimlerden veya onların birliklerinden şikayet varsa; seçilmiş raportörlerle birlikte biz de katılabiliyoruz ve çok açık raporlar yazıyoruz. Türkiye konusunda bunu yapamayacağımız için işin doğası gereği koymuyorlar.

Türkiye üzerine, ben konuşmamda da belirttim; aralıklarla yedi sekiz rapor verilmiştir. Çeşitli şikayetler Konsey tarafından dile getirilmiş ve belli tavsiyelerde bulunulmuştur. Tabii bu tavsiyelere uyulup uyulmadığına devletler muhatap olduğu için, bu tür uluslararası antlaşmalara yerel yönetimler taraf olamıyorlar. Devletlerin kendisi taraf oluyor, dolayısıyla bu devlete düşen sorumluluktur. Uluslararası kuruluşlarla -arkadaşlarımız yanıyorsam düzeltinler- devletlerarası ilişkilerdeki yaptırımların niteliği belli değil, yani ancak çok olağanüstü koşullarda, üyelikten çıkarma gibi yaptırımlar gündeme gelebilir. Kınamalar, tavsiye niteliğindeki kararlar ağır basmaktadır. Türkiye'yle ilgili raporların hepsinde de tavsiye niteliğinde kararlar duyuyorsunuz. Bunlar arasında, Türkiye'nin Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na koymuş olduğu on kadar çekincenin kaldırılması yolunda toptan bir eleştiri almadık; ama yer yer her biri ile ilgili değerlendirmeler var. Bunlardan bir kısmı zaten arkadaşımızın söylediği gibi 2004-2005 yıllarındaki son düzenlemelerle gereksiz hale gelmiştir. Bir kısmı ondan önceki uygulamalarla zaten dayanaksız duruma gelmiştir. Her belediye hak ve özgürlüklerini korumak için yargıya başvurabiliyor. Bunu engelleyecek bir şey yoktur. Önemli olan fiili engelleri kaldırmaktır. Bu, yönetimlerin olgunlaşmasına, demokratikleştirmesine çok yakından bağlı bir şeydir. Burada yabancı uluslararası kuruluşları ya da devlet mekanizmalarını devreye sokmak yerine, halkın bu konulardaki bilinç düzeyinin yükseltilmesine çalışmanın uzun vadede en etkili yol olduğunu düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

Kapıyı aralayın, genişletin**Sadun EMREALP (Yerel Gündem 21 Ulusal Koordinatörü):**

Bu çekincelerin artık anlamsız kaldığına inanıyorum. Yasalardan çok uygulamalardan kaynaklanan rahatsızlıkları vurgulamaya çalıştım. Fakat kadınlar meselesine geldiğinde bir ekleme yapmak istiyorum. Şimdi belediye içerisinde böyle bir birim oluşturmanın son derece güzel bir şey olacağına inanıyorum. Geriye dönüp 1992'deki Rio Kongresinin kararlarına baktığımızda, belediyelerin kadınları ve gençleri yerel karar alma mekanizmalarına dahil etmek için mekanizmaları oluşturma hükmü yalnızca kağıt üzerinde kalmamıştır. Sekiz uluslararası anlaşma, Türkiye'nin de yaptığı program kapsamında, Bakanlar Kurulu kararıyla bizim hükümetin gündemine gelmiştir. Şimdi bunlara da izin vermiyorsak, soru işaretlerini daha da büyütmemiz lazım. Sorun çözüldü, diye bakmıyorum, tam tersine bunların üzerine gidilmesi gerektiğine inanıyorum. Yani bir ayağınızla kapıyı aralıyorsunuz, o zaman diğer ayağınızla da genişletmeniz gerektiğini söylüyorum.

İl özel idaresinin işlevini, en azından, yasadan biliyoruz; ama il özel idaresi diyeceksek bir yerel yönetim biriminin aklımıza gelmesi lazım. Yerelleşme sürecinde, yerellerin kaynaklara aktarılması sürecinde, yerel yönetim anlayışıyla il özel idaresi karşımıza çıkmazsa; bu sıkıntı yaratır. Avrupa'da özel idareye benzer, dünyada çeşitli örnekler var. Yerel yönetimlerin yetkisiyle çakışmadan önemli koordinasyon işlevlerini üstlenen yerel yönetim birimleri var. Bunu bu boyutuyla değerlendirmemiz lazım, diyorum. Sadece merkezi yönetim bunu kendi esnek yerel ayağı olarak görüyorsa, bunun ciddi olarak sorgulanması lazım. Bu bağlamda vurgulamaya çalıştım. Özel idarenin yerel yönetim olarak güçlendirmesi gerekir. Yoksa valinin alışık olduğumuz işlevlerini esnek uygulayacağı ya da daha rahat para harcayacağı bir model olarak bakılmaması gerektiğini düşünüyorum. Yerel yönetimlerimizi değerlendirirken, bu dikkate alınmalıdır. Teşekkür ediyorum.

Selim SADAK (Siirt Belediye Başkanı):

Sayın Hocamın belirlemelerine göre, halkın bilgilendirilmesi gerekiyor, ancak bu noktada zorluklarla karşı karşıyayız. Yerelde; yönetici, belediye başkanı, il meclis üyesi, belediye meclis üyesi olmak üzere; çalışma yapan binden fazla arkadaş var. Örneğin; Siirt'te yalnız halkı bilgilendir-

mek, halktan belediyeye bilgi aktarmak amacıyla oluşturulan bir komisyon var. Belediye meclis üyesi, il encümen üyesi, il teşkilatı ve mahalle komisyonları üyelerinden oluşan bu komisyonda; 67 kişi faaliyet yürütüyor. Ben bir belediye başkanı olarak icraatlarımı yaparken halkla paylaşıyorum. Onların taleplerini ve tepkilerini öğrenmek için kurdurduğum komisyon nedeniyle hakkında dava açıldı, hala yargılanıyorum. Şu anda yürütülmekte olan bu davanın konusu olarak ben bir belediye başkanı, bir siyasetçi olarak Türkiye'deki bilim adamlarına sitemlerimi bildirmek istiyorum.

Devletle halkı birbirinden ayırdığımız takdirde devlet kimdir? Devlet halk mıdır? Yoksa kendi iktidarını ısrarla sürdürmek isteyen elit bir kesim midir? Bu konuda bir bilgilendirme yaparsanız memnun olurum. Yerel yönetimin özgücünü ortaya çıkaracak yol ve yöntemler ortaya atılırsa çalıştayımızın daha büyük hizmetler vereceğine inanıyorum.

Öğleden sonraki oturumda olmayacağım için böylesi bir konuda açıklama yapmaya ihtiyaç duydum. Hocamla dün gece ayaküstü konuştuk. Niye gidiyorsun, diye sordu. Vallahi ben devletle çatışmaya gideceğim, dedim. Orda bazı olumsuzluklar var; çalışmamıza müsaade etmiyorlar, halkla bütünleşmemize müsaade etmiyorlar. Devletin yaptığı bir toplantı var; ben de katılıp tepkilerimi dile getirmek için Siirt'e gideceğim. Biz böyle çatışmaların içinde olmak istemiyoruz. Tam tersine halkın iyi idare edilmesi ve taleplerinin yerine getirilmesi; halkın özgücünün ortaya çıkarılması için çalışıyoruz, çalışmak istiyoruz.

Bu geç kalmış bir çalıştay olmakla birlikte halka ulaşmak için daha büyük çalıştalara ihtiyaç var. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Nihal İNCİÖĞLU (Oturum Başkanı):

Oturum bitmiştir. Teşekkür ederiz.

II. OTURUM

Yerel Yönetimler Reformu Tartışmaları

Oturum Başkanı

>> Yurdusev ÖZSÖKMENLER, Bağlar Belediyesi eski Başkanı

Konuşmacılar

Yerelleşme ve Demokrasi İlişkisi,

>> Prof. Dr. Nihal İNCİOĞLU

Yerel Yönetimlerin Anayasal Çerçevesi,

>> Prof. Dr. İbrahim KABOĞLU,

Reform Tartışmaları Kapsamında Yerel ve

Merkez İlişkileri,

>> Prof. Dr. Zerrin TOPRAK

Sorular ve Cevaplar

>> Yurdusev ÖZSÖKMENLER
Oturum Başkanı, Bağlar Belediyesi eski Başkanı

Çalıştayımızın öğleden sonraki oturumuna başlayacağız. Katılımın daha az olmasının nedeni; bugün belediye başkanları ile il genel meclis başkanlarının yargılandığı çok önemli bir dava var. Ben de yargılandığım için bu sabah oraya gittim. Orada arkadaşlara “Ben suç işlemeye devam etmek için gidiyorum.” esprisini yaptım. O yüzden çalıştaya sürekli bir geliş gidiş oluyor. Bazı arkadaşlar oraya uğrayıp geliyor. Eş başkanlarımız ve milletvekillerimizin bir kısmı da orada bekliyor. Tabii, yargılamalar da başka şeyler de olsa işimizi yapmak zorundayız. Gerçekten demokratik bir ülke ve yeni bir toplumsal yapı inşa etmek istiyorsak; bu tür çalıştayları, her şeye rağmen yapmamız gerekiyor. O yüzden önemli bir çalıştayı, öğleden sonraki oturumuna arkadaşlarla birlikte devam edelim.

Bu bölümde “Yerel Yönetimler Reformu ve Tartışmalarını” gündeme getireceğiz. Ben konuşmacıları buraya davet ediyorum. Konuşmacıların hepsinin kendi konularında Türkiye’nin en iyi uzmanları olduğunu belirtmek istiyorum. Hem gerçekliğimizi görmek hem de kendi deneyim ve bilgilerinden yararlanmak gibi bir şansımız olacak. Prof Dr. Nihal İnceoğlu, Bilgi Üniversitesi’nde Yerel Yönetim Araştırma Birimi Genel Sekreterliği görevini yürütüyor. Bizim çok tartıştığımız konular üzerinde; ye-

rel siyasetin örgütlenmesi ile belediyeler, yerel yöneticiler, alternatif modeller konusunda uzun yıllar çalışmış bir isimdir. İbrahim Hoca'yı tanıyoruz. Anayasa Hukuku konusunda çok önemli çalışmaları var. Biz onu daha çok "Azınlıklar ve Kültürel Haklar Raporu" ile yargılanması sebebiyle de tanıyoruz. Dicle Üniversitesi'nde de çalıştığı için bizim gerçekliğimizi en iyi bilen hocalarımızdan biri de Dokuz Eylül Üniversitesi Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Zerrin Toprak'tır. Toprak, "yerel yönetimler ve kent yönetimi politikaları", "yerel ve merkezi yönetimler ve merkezi idari yapılanma ve siyasi ilişkiler" konularında uzun yıllar çalışmış hocalardan biridir. Bu oturumda tartışmaları derinleştirme fırsatını bulacağız. İlk sözü Zerrin Toprak'a vermek istiyorum.

>> Prof. Dr. Zerrin TOPRAK
Dokuz Eylül Üniversitesi

Yerel Yönetimler Reformu Tartışmaları Kapsamında Yerel ve Merkez İlişkileri

Tesekkür ediyorum. Bu benim açımdan çok zor bir tebliğ; çünkü reform, yerel yönetim, yıllardır tartışılan bir konudur. Onun için ben kendi çıktılarım itibariyle öne çıkarttığım hususları sizinle paylaşmak istiyorum. Vakit çok kısıtlı olduğundan tek tek hepsi üzerine bir değerlendirme yapmak durumunda değilim.

Şimdi bu çalışmanın metodik yaklaşımı şu: Hukuki bir düzenleme yaptığımızda; işin 'felsefesi ne', bunun üzerinde durmalıyız. Yani yapmak istediklerimizi felsefesine uygun mu düzenledik, çıktılarını buna uygun mu geliştirdi? Biz bunu daha iyi nasıl planlayabiliriz? Onun için yerel yönetimlerin yapılanmasında amaç ne, bu çok önemlidir. Avrupa'yı örnek veriyoruz; çünkü biz aynı zamanda Avrupa Konseyi üyesiyiz. Avrupa Birliği üyesi olmasak bile 1949'da müracaat ettiğimiz Konsey'in, kurucu üyesi ol-

masak da kıdemli üyesiyiz. Onun için Avrupa ülkeleri ile ortak adım atmaya çalışıyoruz. Bu 47 Avrupa ülkesi içinde krallık, dukalık, meşrutî monarşi, parlamenter demokrasiler, üniter krallık, üniter cumhuriyet gibi çeşitli sistemler ve eyalet modelleri var. Dolayısıyla yerel yapılanmaların nasıl planladığı tabii ki ayrı bir tebliğ konusudur. Ben bunu kendi kitabımda yeni haliyle yazdım ve İçişleri Bakanlığının bir toplantısında sundum. Ama oradan buraya bir çıkarsama yapacağım. Türkiye bu planlamanın neresindedir? Ana çerçeve içinde seçme seçilme hakkı, eğitim, vatandaşlık katılımı, denetim, özlük hakları gibi konuların önemli olduğunu ve bunların genel olarak tartışılması gerektiğini sizlerle paylaşacağım.

Felsefesi itibariyle baktığımızda, özellikle yerel yönetimlerde, doğumdan başlayarak ölüm sonrası mezarlık yapılanması da yaşam kalitesinin göstergesidir. Yerel yönetimler, belediyeler bu kalite göstergelerine uygunluğu ne kadar sağlıyor? Teorik olarak, yerel yönetimlerin toplumun demokratikleşmesine hizmet etmesi gerekir. Gerçekten hizmet ediyor mu? Bunu böyle planlamalıyız. Acaba planlamış mıyız? Bölgede toplumsal ve ekonomik planlamayı bütünsel hale getirecek yönetsel ağları nasıl yapılandıracağız? Şimdi Batı senaryosunda en çok üzerinde durulan konu, yerel örgütlenmede bizim yerel yönetim modelimiz siyasi lider yetiştirmeye odaklı bir yerel yönetim modeli mi olacak? Hizmete odaklı yönetici tercihli bir yerel yönetim modeli mi olacak? Bazı Avrupa ülkelerinde, ister doğrudan halk seçsin, ister yerel meclis atasın; İrlanda, Almanya ve İngiltere’de olduğu gibi ister merkezi yönetim onasın, bu yapılar baktığınızda; meclisin daha önce sürdürülebilir devlet ve özellikle krallıklar açısından bir lider ve de rakip çıkmama esasına dayandırılan meclis yapısı, güçlü meclis, güçsüz başkan yapısı var. Amerika’da da örnekleri var. Neticede Avrupa’dan gidip, Amerika’da kolonilerden sonra sistem kuruldu. Dolayısıyla yeni yaklaşımlar, hem meclisi hem başkanları yerel yönetim yapılanmasında dengeleyen modelleri oluşturmaktır. Onun için Türkiye’de de yerel yönetim teşkilatı içinde yer alan başkan, meclis, encümen modelinin kendi içinde tutarlılığını yeniden gözden geçirmek gereklidir. Mesela; yabancı ülke örneklerinde “alderman” denen yine seçimle gelen encümen diyemeyeceğimiz önemli bir grup var. Belediye başkanı görevden alındığında, vefat ettiğinde ya da herhangi bir şey olduğunda bu aldermanlar içinden oy oranına göre aritmetik olarak ilki göreve geliyor. Böylelikle meclis içerisinde olası seçim itiş kakışı or-

tadan kalkıyor. O zaman da meclisin ve meclis üyelerinin çok önemli olduğunu söylemeden geçemeyeceğim.

Başkanlar her şey mi?

Büyükşehir iki kademeli bir yapıya sahiptir. 5393 üzerinden baktığımızda Büyükşehir Belediye Başkanı her şeydir. Her şey olmalı mı? Neden her şey; çünkü yönetimin başında, stratejik planı yapıyor, yürütüyor, memurlarını atıyor. Encümenin seçilmiş meclis üyelerini seçiyorsa da meclis başkanını düşürme yetkisi yoktur. Belediye başkanlarının zaman zaman yasal politik lider olmamasına, yerel siyasetin biçimlenmesinde, yürütücü ve kolaylaştırıcı rolleri olmasına rağmen bölgesel olarak lider özelliğine dayanarak politik lider gibi hareket edebildiğini görüyoruz. Halbuki biraz önce söylediğim gibi hizmetin gelişmesi daha çok önem taşıyor. Bu demek değildir ki; merkez-yerel yönetim ilişkilerinde belediyelerin parlamentoda temsil edilmesine yönelik bir mekanizma gelişmesin. Nitekim İngiltere’de Londra Büyükşehir Belediye Başkanı’nın parlamentoda sandalyesi olduğunu biliyorsunuz. Dolayısıyla bu sistemi; başkan, meclis, encümen yönüyle ve başkanlık- sorumluluk yönüyle gözden geçirmek gerekiyor. 100 meclis üyesi üzerindeki kalabalık büyükşehir meclislerinde, büyükşehirler ne kadar etkili yerel siyaset yapıyor, bunları düşünmek gerekir. En azından katıldığım meclis toplantılarında belediyeleri izliyorum. ‘Sen bana karışma, ben sana karışmayayım’ noktasına geliyor. Halbuki sistem kent bütününe bakmaya odaklıdır. Onun için meclis üyelerinin sayısı ve rolleri önemlidir. Yine kalkınma ajansları - il özel idaresi birlikteliğinde, yerel hizmetler ile ilgili etkinlikler de önem taşıyor. Bu arada bu konuşmanın çerçevesinde yeniden sorgulamamız gereken; insan hakları ve hukukun üstünlüğü bağlantılı Avrupa Konseyi çalışmalarının yaygınlaştırılması, görünür kılınmasıdır. Öğretim üyelerimizden çoğunun Avrupa Konseyi ile ilgili anlaşmalar bir yana üyeliğimizden haberi olmadığını görüyorum. Doçentlik sınavlarında, “yerel bölgesel yönetim anlaşmalarındaki kentsel şart kime ait” diye soruyorsun; adaylar yüzümüze anlamsız boş gözlerle bakıyor. “Bak böyle bir şart daha var” diyorsun, “o ne, hocam sen de zor sorular soruyorsun” diyor. Zaten halk hiç bilmiyor. Dolayısıyla bizim çalışmalarımızın yaygınlaştırılmasıyla ilgili Konsey de çalışmalar yapıyor. Daha demokrasi pratiklerini geliştirecek çalışmaların önem taşıması gerektiğini hatırlatmak istiyorum. E- devlet, e-yönetişim gibi teknik alt yapının güçlendirilmesinin de demokrasinin yaygınlaşma-

sında önemli rol oynadığını söylemek istiyorum. Şimdi burada birkaç konuyu sizinle paylaşacağım. Zaten 'katılımla ilgili' sabah konuşulduğu için o kısımları atlamak istiyorum.

Vatandaşlık kent konseylerinde öğrenilmeli

Yerel yönetimlerde seçme seçilme hakkında, süreliğin ortadan kalkmasından dolayı, rant kollama oy ilişkisine dönen bu yapılanmanın yeniden gözden geçirilmesi ve yerelde herhangi bir yere yerleşen kişinin ister gecekonda ister hukuki alanda olsun hemen yerel seçimlere katılması gerektiği kanaatini taşıyorum. Avrupa'da süreler var. Biz de "hoş geldin" diyor, kütüklere işleniyor, sonra da seçimlere katılıyor. Vatandaş olarak genel seçimlere katılabileceğini, ama yerel için en az bir yıl beklemesi ve vatandaşlığı kent konseylerinde öğrenmesi gerektiği kanaatini taşıyorum. İl özel idaresinin ve belediyenin organları, benim için günlerce tartışılacak konular arasında, ama benim öteden beri sorun ettiğim ve yazdığım önemli bir konu; encümen ve meclis yapılanmasıdır. Dolayısıyla merkez- yerel yönetim ilişkisi açısından, merkezi yönetim, vesayetin ağırlaştırılmasına yol açan bir modeldir. Encümen eğer bir karar organı ise -karar organı olarak açıkça yazmıyor; ama dava konusu oluyorsa karar organıdır- başında kim var? Birinde vali, diğerin de belediye başkanı bulunuyor. Encümeni başbakan ve bakanlar kurulu gibi yönetiyorlar. Eğer encümen karar organı ise özerklik şartında olduğu gibi seçimle işin başına gelsin. Eğer yürütme organı ise tamamen kurmaylardan, idare amirlerinden oluşabilir. Yarı seçilmiş yarı atanmış model içinde, eskiden il özel idaresinin yılda iki defa olağan toplantısı, belediyelerin üç toplantısı vardı. Şimdi her ay var, tatil olan bir ay var. O zaman belediyeler oturup çalışabilir. Bürokratlar daha iyi bilir, bir öğrencim bana söyledi; "Biz yasal süreler dışında toplanabilir miyiz" diye İçişleri Bakanlığı'na sorulmuş; "hayır, toplanamazsınız" diye cevap gelmiş. Öğrencim, "Yazıyı gördüm" dedi. Halbuki ben derslerde diyordum ki "toplan, sadece ilk hafta için parayı alırsın." Büyükşehirlerde de ikinci hafta toplanılıyor. Yasal sürelerle bağlıdır. Bu kadar sıkı bir vesayet olmaması gerekiyor. Şehir düzenli hizmet ile ilgili bir birimse, yönetimi istenildiği zaman toplanmalıdır. Meclis üyesinin o çabasını ve gönüllüğünü para ilişkisi ile birleştirip, 'idari baskıya' açık hale getirilmesinin demokratik hukuk devletiyle hiçbir bağlantısını kuramıyorum. Para miktarının sınırlandırılması yeterlidir.

Köy derneklerini encümene çevirmenin mantığı yok

Sistematik baktığım için köylerle ilgili de birkaç söz söylemek istiyorum: Şu an köyler üzerinde çalışılıyor. Köy yönetimini, köy derneği, köy ihtiyar meclisi ve muhtar yönüyle belediyeye yapılanmasına benzetmeye çalışıyorlar; ama ben buna şiddetle itiraz ediyorum. Çünkü doğrudan demokrasiye örnek olan köy derneklerini değiştirip, "belediye encümeni" haline getirmenin yada çevirmenin bir mantığı yok. Kaldı ki belediyelerde müzakereci demokrasinin önemli bir aracı olan kent konseylerini çalıştırmaya gayret ediyoruz. Aynı zamanda siyasileştirmemek gerektiği kanaatini de taşıyorum. Dolayısıyla kalkınma ajansı ile ilişkisini kurmak açısından; kalkınma ajansları karma bir modeldir. Kamu - özel - sivil ortaklı bir program içinde çalışmak gerekir, ancak uygulamada tam yeri yok. Beğenmediğimiz yönleri olabilir; bunu kaldırmak yerine üzerinde çalışmayı sorgulamak lazım. Bu kalkınma modelinde, kalkınma üyesi olarak dikkat çekmek istediğim, iç mekanizmasındaki hukuki düzenlemelerden çok düşünsel yapısıdır. Merkezizetçi modele dayanıyor; çünkü orada da merkezizetçilik kurul üyeleri arasında olabiliyor. Onun için felsefesi çok önemlidir. Bir de belediye ile ne ilgisi var; yasal irtibatlar netleştirilmiş değildir. Biliyorsunuz büyükşehir belediye başkanı yönetim kurulu üyesi oluyor. İl merkezinde ise il belediye başkanı yönetim kurulu üyesi oluyor. Kanun, 2005-2006 tarihinde ajansların kuruluşuyla ilgili olarak çıkarıldı. Dolayısıyla hangi toplantıya gitsem; hiçbir belediye başkanı kalkıp "kalkınma ajansı ile ortak çalıştım" demiyor. O açıdan biri orada biri burada olamaması için belediye kanununda bu linklerin kurulması önem taşıyor.

Toplum adına denetim ve hızlı denetleme

Denetleme de önemli konulardandır. Siz de bunu sürekli dile getirdiniz. İl özel idaresi sistemi içerisinde, artık il genel meclisi, il encümeni dahi kullanılmıyor. Vali kurgusunda, meclis başkanı "organ sıfatı" olmayan kolaylaştırıcı bir üyedir. Denetlemeyle ilgili valinin önüne gelen ve gelmesi onaylanmamış, karara dönüşmemiş süreç, tamamlanmamış kararların artık yargıya gitmemesi konusuna yönelik bir idari çözümleme yapılmadı. Dolayısıyla sadece belediyelerden farklı olarak il özel idarelerinde denetim nasıl yapılıyor? Buna karşılık başka bir duruştan, "Aslında vali encümende engelliyor, bunun daha ciddi planlanması gerek" denildi. Katılıyorum; ama belediye için düşündüğünüzde toplumu koruma

adına il özel idaresinin durumundan daha vahim bir durum var. Orada da; vali geriye yollamıyor, önüne geliyor, encümeni de yok ki başında dursun.

Toplumun yararını kim koruyacak? Şimdi Batı örneklerine baktığınızda, belirli düzenlemelerde –örneğin imarda- devletin gözü var. Bu nedenle de yerel yönetimlerin bir taraftan da yasallık konusunda bu kadar kendi haline bırakılmaması gerektiğini düşünüyorum. Dolayısıyla valilerden topu almış mı oluyoruz? Belediye ve büyükşehir belediyelerinde 26.06.2012 tarihinde denetlemeye ilişkin değişiklik kararının yürürlüğe alınma süresi başlayacak. Ancak yasal kontroller nasıl olacak, düzenlemenin acilen yapılması en azından majör konularda devletin hangi konularda gözü olacağına düzenlenmesi gerekiyor. Şunu diyebilirsiniz: “Müfettişler var.” Müfettişler 3 yıl sonra da denetleyebilir. Dolayısıyla hızlı denetleme çok önem taşıdığına göre denetim konusunun toplum yararına tekrar gözden geçirilmesi önem taşıyor.

Kamu-sivil ortaklığı ve kamu denetçiliği önemli

Yerel yönetimlerde en önemli konulardan biri de denetimdir. Etik denetimi çok önemli bir denetim; ama Avrupa Konseyi’nde ‘84’lerden beri söylenen, yerine getirilen bu denetimi, ancak 2010’larda yapar hale geldik. Yeni uluslar arası yasal düzenlemeler bağlamında, etik denetimin adı “ombudsman denetimi” değil; ama kamu denetçiliği kurumunun yürürlüğe girmesi, toplum lehine artılar getirecektir.

Yerel yönetimler, hakikaten demokrasinin uygulandığı alandır. Ama toplumun demokratikleşmesine hizmet eden yerel yönetim yapılanmasını sadece yerel yönetim mevzuatıyla sınırlandırmamak gerekir. Ben adaylardan istediğimi değil ancak önüme konulan kötü birisini seçmek zorunda kalıyorsam; bilinen tercih modelleri çalıştırılmıyorsa o zaman tek başına yerel yönetimler üzerinde konuşmak çok anlamlı değildir. İşbirliği çok önemli, özellikle bu tür kamu – özel sivil ortaklığı, her birimizin artılarını eksilerini görebileceğimiz müzakere ortamları; kent konseyleri, kalkınma kurulları, ihtisas kurullarıdır. Bu konuda en önemli adımlar kent konseylerinde atılabilir. Yönetmelikte engelleyici bir hüküm yok, diye belediye başkanlarının bir de kent konseyleri başkanı olması hevesini anlamış değilim. Çünkü müzakere ortamlarını genelde istedikleri doğrultuda kontrol edip, eylemleri engelliyorlar. Belki küçük yerlerde bu

şekilde gelişim daha fazla oluyor. Büyükşehirlerde bile olabiliyor. Bu demokrasiden ne anlaşıldığı ile ilgili kişisel bir algı meselesidir, oysa olmamalıdır. Bence biz kent konseyi kardeşliği yapıp, kol kola girip, toplumun demokratikleşmesine hizmet edecek bu sistemleri çalıştırmalı ve iyileştirmeliyiz.

Teşekkür ederim.

Yurdusev ÖZSÖKMENLER (Oturum Başkanı):

Zerrin Hoca'ya çok teşekkür ediyoruz. Çok hızlı anlattı; ama önemli konulara değindi. Sözü İbrahim Hoca'ya verelim, ardından tartışmalara geçerez.

>> Prof. Dr. İbrahim KABOĞLU
Marmara Üniversitesi

Yerel Yönetimlerin Anayasal Çerçevesi

Sayın Başkan, Sayın Belediye Başkanları, Değerli Meslektaşlarım, Sevgili İzleyiciler ve Sayın BDP Eş Başkanı, hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

Aralık 1985'te, Dicle Üniversitesi Kampusu'ne zamanın Devlet Başkanı Kenan Evren gelerek şunları söylemişti: "Ben 1982'de geldim. Kentle üniversiteyi bağlayan köprüye karşı çıktım. Şimdi karşı tavrımı geriye alıyorum; ama yapın da demiyorum, yapıp yapmamak size ait." Fransa'ya gittiğimde, Türkiye'deki anayasal sisteminin ne olduğunu oradaki öğrencilere anlatırken bu konuşmayı malzeme olarak kullandım. Bunu otoriter başkanlık sistemine somut örnek olarak verdim. 2009 – 2010 yıllarına gelindiğinde de durum değişmedi. İstanbul'a üçüncü köprü yapılacak mı, yapılacaksa yeri neresi olacak belirlemesi Sayın Başbakan'a bırakıldı. Dolayısıyla başbakanı parlamenter rejimin ne olduğunu da böylelikle 2009 ve 2010 yılında Türkiye'de yaşadık.

Fakat sadece bu değil, Türkiye’de HES’ler olarak anılan hidro-elektrik santralının yapılması, planlanması, yapılma kararı aşamaları Ankara’da ki bürokratlar tarafından kararlaştırılıyor. Şimdi bu üç örnek, zannediyorum, Türkiye’nin yönetim yapısını gözden geçirmek bakımından anlamlıdır. Mademki bana anayasal açıdan bakma görevi verildi; o halde ön sorun olarak anayasa konusunda yöntemin ne olması gerektiği üzerine birkaç söz söyleyerek konuya girmek, anlaşılması bakımından önem taşımaktadır. Çünkü Türkiye’de yerinden yönetimi tartışıyorsak ya da Prof. Ruşen Keleş’in isabetle belirttiği gibi yerinden yönetimler bir düzeydir; ama esasen bölgesel yönetim olgusu da vardır. Konuşmacılar, diğer meslektaşlarım da bunu belirttiler. O zaman konuya hem bölgesel yönetimler açısından hem de yerinden yönetimler açısından bakmakta yarar var. Hatta yerinden yönetimler çok işlendiği için belki biraz daha makro planda bakmakta yarar var. Bunun anlamı yeni anayasa yapma sürecinde de şu noktada kendini gösteriyor.

Üç kırılma noktası var

Türkiye’de önemli üç kırılma noktası var. Bu üç kırılma noktasından biri laiklik ise; anayasa bu dünyanın yani Türkiye Cumhuriyeti’nin metni mi olacak yoksa inanç temelinde öte dünyanın metni mi olacak? Birinci kırılma noktası budur. Ama, şu anki konumuzun dışında yer alıyor. İkinci si ise kimlikler, yurttaşlık konusudur. Üçüncü kırılma halkası, merkez çevre ilişkisidir. Yani Türkiye’de devlet yapısı ve devletin biçimidir. Yeni anayasa süreci öncesinde bu üç kırılma halkası üzerinde çok tartışmak lazım. Hatta benden önce konuşan meslektaşlarımın dile getirdiği gibi aslında bilgilenmek gerekir. Emin olun, sadece siyasette bilgi susamışlığı yok, bizde üniversite mensuplarında da var. Yeni anayasadan ne anlamalıyız, sorusuna yanıt ararken bu ön sorunların tartışılması gerekir. Çünkü hazırlayacağımız anayasa, yeni kurallar konacaksa yeni olur. Yeni kurumlar öngörülecekse yeni olur. Yeni bir yapılandırma, yeni fren ve denge mekanizmaları olacaksa yeni bir anayasa olur. Yoksa anayasa, yeni olmaz. Nitekim anayasa, yaklaşık yirmi kez değiştirildi; ama ruhu, özü ve çerçevesi aynı kaldı.

Peki, o zaman genel olarak anayasal eğilimler nedir?

Günümüzde bir küreselleşme süreci var. Yani devlet ötesi alana geçiş süreci, anayasalara somut biçimde yansımış bulunuyor. Bir yandan, ulu-

sal anayasalar uluslararası hale geliyor, ulus-altı alanlara açılıyor; öte yandan, uluslararası kurallar ulusal metinler haline geliyor. İşte bizde 2004 yılında yapılan -belki tesadüfen ama yerinde - 90. Maddeye eklenen son cümle bu açıdan önemlidir ve anlamlıdır. Anayasaların uluslararasılaşma süreci, Türkiye'nin içerisinde yer aldığı Avrupa mekanı açısından son derece önemli bir süreçtir, olgudur. Ama ilginç olan ve bizim bugünkü tartışma konumuzu oluşturan ikinci bir süreç; uluslararasılaşma süreci var, o yöne doğru gidiliyor, yetkiler devrediliyor; ama bu süreç yerelleşmeyi, bölgeselleşmeyi durdurmuyor, kesmiyor, kırmıyor. Aynı zamanda aşağı doğru bir açılım var. Bu sadece Türkiye'nin sorunu değil, Birleşik Krallığın da, İspanya'nın da, Belçika'nın da sorunudur. Hatta öyle ki, anayasacılar olarak, son yıllarda şu deyimini kullanmaya başladı: "Sandviç anayasa." Sandviç anayasa nedir? Bir bakıma devletlerin anayasası, ulus devletlerin anayasası demektir.

Yukarının düzenlemesi yani devlet üstü alanda yapılan düzenlemeye, Avrupa Birliği'ni örnek verebiliriz. Bölgelerin ya da federe devletlerin yaptıkları düzenleme de üçüncü bir anayasal düzey oluşturmuş ve ikisinin arasında kalan ulusal ölçekli anayasaya sandviç anayasa, yani ikisi arasında sıkışmış, daralmış anayasa adı veriliyor. Bunu bilmek Türkiye açısından önemlidir.

Fransa, İtalya ve Birleşik Krallık örnekleri

Üniversitelerde bilgi kirliliği ve bilgiden kaçış var. Neden ve nasıl? Bakın, anayasa kitaplarını açtığınız zaman, daraltıcı yaklaşımlar ve ifadelerle karşılaşılıyor. Bazı meslektaşlar, Birleşik Krallık adını İngiltere olarak kullanıyor. Anayasa kitaplarında devlet biçimi olarak üniter devlet, diyorlar. Oysa Britanyalı meslektaşlar, federalizme benzer bir yapı, diyorlar. Son on yılda yapılan reformlar sonucu Birleşik Krallık federalizm benzeri bir yapıya kavuştu. Ama biz o kadar üniter devlet ve federal devlet kutuplaşmasını benimsemiş bir toplumun üyeleriyiz ki anayasa hukuku profesörü olsak da o klasik şemadan vazgeçemiyoruz. Bakın, durum nedir? Birleşik Krallık, bize göre hayli uzakta duran bir örnek. Almanya ise, daha farklı. Oralara gidinceye kadar Fransa örneğinden bahsettiler. İtalya, İspanya örneği var, Birleşik Krallık ise onun ötesindedir.

Fransa örneği bizim açımızdan önemli; çünkü üniter devlet modelimiz Fransa'dan esinlendi. Türkiye merkezileşmiş üniter devlet olarak nite-

lendirilir, Fransa ise adem-i merkeziyetçi üniter devlet olarak nitelendirilir. Desantaralize devlet; ama yine üniter devlettir, 22 bölgeden oluşur. Bölge konseyleri seçimle belirlenir, konsey başkanını seçer. 22 bölgede eş sayıda bölge valiliği vardır; çünkü merkez, yerele aktardığı yardımları ya da gelirleri, kendi temsilcisi aracılığıyla gözetler. Dolayısıyla merkezi otoritenin temsilcileri var; ama giderek güçlenen yerel yönetimler de var.

İtalya'ya baktığımız zaman; en geç adem-i merkeziyet, diyor. Bu kez 20 bölge var, 5'i daha özerk Sicilya'dan Austo Vadisi'ne kadardır. Mini parlamentoları ve anayasanın açıkça belirttiği alanda yasama yetkileri var. Daha çok şehircilik, turizm, ormanlar ve çevresel değerlerin korunduğu alanlarda var. Ama bir tür kendi yönetimleri, parlamento düzenini gerçekleştirmiş buluyor.

İspanya ise İtalya'nın da ötesinde, siyasi adem-i merkeziyetçi olarak nitelendirdiğimiz bir tür özerk bölgelere dayanan yönetim, 17 bölgeden oluşuyor. Bunlardan 4'ü bilindiği gibi önce Bask ve Katalonya idi. Bunlara daha sonra Galiçya eklendi. Şimdilerde Andaluzya ya da Endülüs bölgesi de eklendi, bunlar daha özerktir. İtalya ile İspanya bölgesi olan örneklerdir. Fransa ise bölgesi olduğu halde üniter devlet olarak anılır.

Merkeziyetçiliği frenlemek öncelikle kamu hizmetini gerektirir. İkinci olarak halka daha yakın daha katılımcı ve daha saydam bir demokrasiyi gerektirir. Üçüncü olarak kimliklerin rahatlıkla ifade edilebilmesini gerektirir. Ne kadar? Anadile kadar. Örnekler daha da çoğaltılabilir, daha da ayrıntıya girilebilir. Ama konumuz Türkiye olduğuna göre bunlardan esinlenerek ne söyleyebiliriz? Birinci söyleyeceğimiz husus şudur: Türkiye'de eğer bu şekilde bir çoğulculuk olmasaydı, nüfus açısından çok kültürlülük olmasaydı, çok halklılık olmasaydı ya da Kürt olgusu bulunmasaydı da Türkiye coğrafi büyüklüğü ve devlet yapısı bakımından bu ağır merkeziyetçi yapıyı kaldıramazdı. Farklılıklar eklenince daha artı nedenleri oluyor adem-i merkeziyetçilik için.

Herkesin kabul etmesi gereken husus şudur: Önce bilgi temelinde, kamu hizmetlerinin gerekliliği, demokratik rejimin uygulanabilirliği, hukuk devletinin kurulabilmesi ve Ankara'nın frenlenmesi bakımından, Türkiye'de Ankara dışındaki örgütlenmelerin yeri önemlidir. Hiç kendimizi kandırmayalım. 29 Mart seçimlerinden önce ben de haftalık yazılarımda

epey işledim bu konuyu. Avrupa’da yerel seçimler ve yerel yönetimler, merkezîyetçiliği frenleyen faktörler olarak kullanılır. Bizde ise merkezîyetin gücünü pekiştiren araçlar olarak kullanıldı. Neden Türkiye’den bu kadar Diyarbakır’a geldi, Diyarbakır’dan Van’a, Hakkari’ye kadar gidildi? Belediye başkanlıklarını almak için gidildi. Burası bile çok görüldü, zira Ankara kendisine muhalif güç istemiyor. Merkezîyetçi kurum çok baskındır. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye’de sadece Kürt realitesi ya da Kürt sorunu bölgeselleşmek için tek neden değildir, birçok objektif neden vardır. Konuyu Türkiye ölçeğinde düşünüyoruz, Türkiye ölçeğinde çözüm üretmemiz gerekiyor bu belirttiğim nedenlerle.

Şimdi gelelim demokratik özerklik konusuna. özgür demokratik yerel yönetimler veya demokratik özerklikle ilgili kitapçık dağıtıldı. Ben ‘Kurdîya Çareserîya’ başlıklı üç dilde yayınlanan o kitapçığı birçok TV programına, toplantıya götürdüm. Bakın, “DTP bunu hazırladı ve bu metinde kabul edilmeyecek, bize yabancı olan şeyler yok. En azından birçoğu tartışılabilecek hususlardır. Siz de buna benzer şeyler yayınlayın” diye televizyon programlarında bile söyledim. Bunun anlamı, bilgi temelinde hepsi kabul edilebilir olmasa da, bütün Türkiye gerçekliğiyle örtüşmesi de önemli bir adımdır. Bundan sonra bu tür çalıştaylar yoluyla ya da Kürt kökenli olmayanlara hazırlatarak, bir tür sizin önerdiğiniz tez, onların ki anti tez ve üçüncü aşamada her iki tarafın karşı karşıya gelerek bir sentez oluşturması düşünülebilir.

On yıl önce yazılan bir anayasa taslağının şu bölümünü sizinle paylaşmak istiyorum: “...yerel yönetimler bölge, il, belde ve köy halkının ortak yerel gereksinmelerini karşılayan ve yerel karar organları halk tarafından seçilen kamu tüzel kişiliktir.” diyor ve devam ediyor. Sonra, birliğin ve bütünlüğün nasıl sağlanacağı konusunda kural koyuyor. Merkezî yönetimin, yerel hizmetlerin ülke bütünlüğü ilkesine uygun biçimde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, kamu yararının korunması ve yerel gereksinmelerin gereği gibi karşılanması amacıyla yasayla belirtilen ilke ve yöntemler çerçevesinde gözetim yetkisi vardır.

Sayıdığım üç devletten ikisinde, bölgesel devlet dediğimiz, İspanya ve İtalya’da bu denetimi, Anayasa Mahkemesi kullanıyor. Anayasa Mahkemesi, her iki tarafın ulusal parlamento ve bölge parlamentolarının yetkilerini anayasaya uygun olarak kullanıp kullanmadıklarını denetliyor. Yani, bizim Anayasa Mahkemesi gibi, merkezî otoriteye doğru yontan

Anayasa Mahkemeleri var. Çünkü ulusal birlik ve bütünlük bu anayasaların her birinde yazılı bulunuyor. Siz bölge sistemini okumadan maddelere bakarsanız, İtalya'yı bizim gibi üniter devlet zannedersiniz. Ama daha sonraki maddelerde bu kavramların anlaşılması ve algılanması önem taşıyor.

Yine aynı anayasa önerisi metninde, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlığı, kültürel çoğulculuk öneriliyor. Dillere ilişkin açılım yapılmak isteniyor. Bu çerçevede, bizdeki tartışmayı anlamlandırmak açısından, iki yıl önce Fransızların anayasada yaptıkları değişikliği bir cümlede belirtmek istiyorum: "Bölgesel diller Fransa'nın kültürel mirasının ayrılmaz bir parçasıdır." Fransa'da bu bağlamda anayasal gelişmelere yavaş yavaş ve aşamalı olarak tanık olunuyor: Cumhuriyet bölünmezdir, diyor. Hemen değişmez bir maddeye bir cümle ekliyor; adem-i merkezîyetçiliğin örgütlenmesi desantralize olmuştur. Fransa'daki durum budur.

Yeni anayasa hakkında

Türkiye'de ile ilgili sorunlar, Kürt sorunuyla birlikte, üç sözcükle özetleniyor. Bir yurttaşlık; iki eşit yurttaşlık; üç laiklik; bu üç kavram, hem cumhuriyetin kazanımı hem de cumhuriyetin demokratikleştirilmesi ve bizleri ileriye götürebilmesi, bizim birliğimizi sağlaması açısından nötr kavramlardır. Bu üçü kırılma alanlarında yer alıyor. Ne kadar anayasayı nötr, kucaklayıcı ve kapsayıcı düzenleyebilirsek, o kadar bütün burada dile getirilen beklentilere, umutlara yanıt verir ve endişeleri giderici bir işlev görebilir.

Şimdiye kadar ne dedim? Ön sorunlar, dedim. Yeni anayasadan ne anladığımızı iyi tartışmalıyız, dedim. Türkiye'nin yönetim sorununu da yeni anayasanın eksenlerini ortaya koyduktan sonra ya da birlikte koymamız lazım, dedim. Hani "değişmez maddelerden başlayalım" olmaz. Bu yöntem hatasıdır. Neden yöntem hatasıdır? Bugün BDP en canlı biçimde yaşıyor. Sevgili Başkan, biraz önce dile getirdi. Burada tanık olunan dava var. Bu tür davalar ve uygulamalar mevzuatımızın kraldan çok kralcı uygulamalarıdır. Uygulama ve yasal karar mekanizmalarının söylemi çok önemlidir. Anayasaya aykırı yasaların ayıklanması çok önemlidir. Yüzde 10 barajını düşürmeye yanaşmayan bir politikacının demokrasinin 'd'sini ağızına almaya hakkı yok. Bu hiçbir biçimde tartışma götürmeyen bir demokrasi açığıdır; ama anayasada yazılı değildir. Anayasaya gelince

değişmez maddelerden başlıyor. 66. Madde'ye bakın; ben bunu birçok kere vurguladım, o beğenmediğimiz ilk üç maddeye aykırıdır. Neden aykırıdır? Çünkü bizim anayasamızın değişmez maddelerinde Türk devleti kavramı yok. Türkiye Devleti ya da Türkiye Cumhuriyeti var. Bu kavramlar önemlidir. 66. Madde de, Türk devletine vatandaşlık bağıyla bağlı olanların hepsi Türk'tür, denilmektedir. Oysa "Türkiye devletine vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkes Türkiye yurttaşıdır" denilse de olur. Böylece ilk üç maddeye de uygun hale gelir. Yeni anayasa yapmaya da gerek yok, yapılmasın demiyorum; ama anayasa içi çözüm yolları da vardır. Bunlar üzerine konuşmamız gerekiyor; ama bugünkü kültürümüzü değiştirmedeğimiz takdirde yeni anayasa da çözüm olmaz.

Yeni anayasa fetişizmi ve yöntem

Yeni anayasa fetişizmi, siyasetçilerin politikalarını pekiştirmek için bir tür araç haline geldi. Bir tapınma merkezi oldu. Bu son derece sakıncalıdır ve yöntem, bu nedenle son derece önemlidir. Yöntem nedir, ne olmalıdır, nasıl olmalıdır? Burada dile getirildi; doğru, halksız devlet yok. Devlet, insanoğlunun eseridir. Günümüz dünyasında, Antarktika dışında devletsiz toprak yok. Avrupa'da dalga geçebileceğimiz küçücük devletler var. Bu bakımdan, biz devleti nasıl dönüştürürüz sorunu üzerine odaklanmamız lazım. Devleti bu dönüştürmede, eşitlik temelinde bütün yurttaşların dayanışması nasıl sağlanır ve Türkiye Cumhuriyeti olarak bu bütünlüğü, bu büyüklüğü koruyarak nasıl daha ileriye götürülebilir? Uluslararası topluma, bu kadar büyük toplum olarak, daha onurlu üye olma vasfını, özelliğini nasıl kazanırız, soruları üzerinde ciddi olarak kafa yormamız gerekiyor. Yöntem çok önemli, bu nedenle "yeni anayasa yöntemi" diyorlar.

Bir, bu parlamento yapsın. İki, yeni bir kurucu meclis bulunsun. Üç, bu parlamento dışlanmasın, kapıyı bu parlamento açsın, bir paralel meclis kurulsun. Seçimle gelsin, yoğun bir katılım olsun. Hakkari'den Edirne'ye, Muğla'dan Artvin'e yoğun bir tartışma olsun. Bütün bunlar masaya yatırılmalı. Siyasal partilerin çatışmacı yaklaşımlarının dışında konuşulsun, tartışılsın ve metni o yazsın. Sonra parlamentoda yine teyit edilsin, oylansın; ama halka götürülsün. Şimdi benim söylediğim, geleceğimizi güvence altına alabilecek yoldur.

7 Kasım 1982'de, kasvetli bir Ankara günü bu anayasaya oy vermek için

sandığa giderken, hiçbir zaman 28 yıl sonra anayasa metninin yürürlükte olacağını ve nasıl kurtuluruz, diye tartışacağımız aklıma gelmezdi. Anayasa uzun ve soluklu bir iştir. Diyarbakır da, Edirne de katılmalı, herkes katılmalı ki; sabah değindiğiniz o özgürlük- iktidar ikileminde, iktidar üstün gelmesin. Çünkü o ikilemde iktidar depresmesi öne çıkarsa, yakında ortaya çıkan iktidar uzaktakinden daha sert olabilir. Demokrasi yakında olandır; ama iktidar, yakındaki de uzaktaki de az olsun. Bu yöntem üzerinden, bilgilenme temelinde, bu tür toplantıları Marmara Belediyeler Birliği'nde, Ege Belediyeler Birliği'nde de yapabilirsek işte o zaman katılımın yollarını zorlamış oluruz. Çünkü Türkiye'nin batı yakasında bir korku var, farklı bir paranoya var. Bu korku ve bu paranoya sadece halkta değil, aydınlarda da var. ...

Laiklik ve Kürtler

Bu konuda son sözüm şudur: Bence daha çok korkulması gereken bir ayrışma var. O da İslamcılık ve laiklik kökenli ayrışmadır. Bu bakımdan Kürt sorunu, merkez – çevre ilişkisi, bu ayrışmayı örtmemelidir. Tam tersine, bu ayrışmanın üstesinden gelmek için Kürt sorununun çözümü önemli olduğu kadar bizatihi Kürtler Türkiye'nin demokratikleşmesini, Türkiye'nin laikliğini muhafaza etmesinde kilit rol oynayabilirler. O bakımdan hepimiz zannediyorum, ister üniversite profesörü olalım, ister halktan birileri olalım, ister en batı uçta, ister en doğu uçta bütün Türkiye üzerinde düşünerek bu sorunlar üzerinde kafa yorarsak; bizi bekleyen tehlikeleri ortaklaşarak birlikte göğüsleme şansımız olabilir.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

>> Prof. Dr. Nihal İNCİÖĞLÜ
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Yerelleşme ve Demokrasi İlişkisi

Teşekkür ederim. Genellikle yerel yönetimler demokrasinin beşiğidir, denir. Yerelleşme, (desantralizasyon) yerine göre idari yerelleşme olabilir; ama benim burada kast ettiğim, halk tarafından seçilmiş yerel kurumlara, merkezi hükümetin bazı yetki ve sorumluluklarını devretmesidir. Buna uygun olarak kaynakların ayrılmasıdır. Yerel yönetimlerde, hep demokrasi örneğinden yola çıkılıyor. Fakat geç modernleşmiş ülkelerdeki bazı deneyimler bu ilişkinin sorgulanması gerektiğini gösteriyor. Her yerelleşme demokrasiye yol açmayabilir. Yerel demokrasi için ayrıca bir çaba gösterilmesi gerekir. Yerel düzeyde o zaman padişahlar olurdu v.b. diye sabahki oturumunda dile getirildi. Bu açıdan bakıldığında, bir kere yerelleşme reformlarının hangi motivasyonla yapıldığı önemlidir. Hizmetlerdeki etkinliği artırma mı ağır basmıştır yoksa toplumdan gelen farklılık taleplerini karşılamak üzere mi yerelleşme doğrultusunda reformlar yapılmıştır? Eğer sadece hizmetlerdeki etkinlikse bunun doğrudan demokratikleşmeyle bir ilgisi yoktur.

Reformda etkili olan kriterler

Türkiye örneğine baktığımızda, 80'lerden beri aslında yerelleşme doğrultusunda bir takım reformların yapıldığını görüyoruz. En derin olanı 2004- 2005 Avrupa Birliği süreci içinde yapılmıştır. Unutmayalım, '80'lerdeki reformlar tamamen hizmette etkinlik kaygısıyla, büyükşehirlerde düzeni sağlamak kaygısıyla yapılmıştır. Hangi kaygıyla reform yapılıyorsa, bunun sonucu kurumsal düzenlemelere yansıyor. Reform, kurumsal düzenlemelerin niteliğini sınırlayıcı olabilir ya da yerel demokrasinin bırakın gelişmesini, engelleyici nitelikte bile olabilir. Başlangıçtaki motivasyon, kurumsal düzenlemelerin niteliği ve bunların hepsinin gerisinde var olan devlet – toplum ilişkileri belirleyicidir. Eğer tarihsel olarak, devletin hakim olduğu bir merkezîyetçi siyasal yapı söz konusuysa bu da yerelleşme - demokrasi ilişkisini engeller.

Türkiye örneğine baktığımızda; Türkiye'de uzun süre yerelleşme talepleri tabu olarak görüldü, bu '70'lere kadar devam etti. '70'lerde büyükşehir belediyelerinden, özellikle bazı Belediye Başkanlarının yerelleşme doğrultusunda yükselen talepleri var. O zaman büyük kentlerin yönetiminde etkinliği sağlamak için merkezdeki gruplar da yerelleşme üzerinde duruyor. Genellikle merkezdeki gruplar, etkinlik açısından bu reformların gerekliliğini düşünmeye başlamışken, bu dönemde farklılık talepleri ile ortaya çıkan birtakım girişimler bastırılmıştır. Fatsalı Terzi Fikri örneği; benim hiç unutmadığım bir örnektir. Askeri yönetimler sonrasında bunlar çok fena biçimde bastırılmıştır. Onun için bu tür büyük toplantılar, aşağıdan yükselen taleplerin ifadesi yerel demokrasi açısından önemlidir.

Güçlü başkan zayıf meclis modeli, seçim barajı

Türkiye'de yerelleşme '80'den sonra başladı; ama tamamen etkinlik kaygısıyla yapıldı. İki kademeli sistem kurulduğunda, merkezden büyükşehire yetki devri gerçekleşti. Güçlü başkan, zayıf meclis modeli kuruldu. Büyükşehir belediye başkanının yönetimin başında olduğu, merkezîyetçi siyasal geleneğimize uygun bir model oluşturuldu. O dönemdeki seçim kanunu bu açıdan önemlidir. Demokrasi için temsil, katılım, sorumluluk, taleplere duyarlılık, hesap sorabilme, hesap verebilme vs. önemlidir. Sadece temsile bakacak olursak; ulusal düzeyde yüzde 10 barajı var, bu çok sorgulanıyor. Yerel düzeyde hem il genel meclisi seçi-

minde hem belediye meclisi seçiminde uygulanan bu yüzde 10 barajının daha çok sorgulanması gerektiğini düşünüyorum. Baraj öyle bir şeye yol açıyor ki, yerel seçimler ulusal düzeyde örgütlenmiş büyük partilerin hâkimiyetinde, ulusal politikaların etkisi altında yürütülüyor. Yerel düzeyde hem belediye meclisinde hem il genel meclisinde çoğunluğu kazanan partinin yüksek temsiline, muhalefetin, azınlıkta olan grupların da eksik temsiline yol açıyor. Hem ulusal düzeyde hem yerel düzeyde uygulanan bir durum var. Bunun sorgulanması gerekiyor. Çünkü dünyadaki demokrasilerde; yerel ve ulusal düzeyde baraj uygulansa bile yerel seçimlerde bu barajlar uygulanmıyor. Ulusal düzeyde daha çoğunlukçu seçim sistemi uygulansa bile, yerel düzeyde giderek daha çok temsile olanak tanıyacak seçim sistemleri araştırılıyor.

Yerele ilişkin öneriler, katılımcı mekanizmalar

Merkeziyetçi yönetim geleneğimizin yanı sıra genel merkezlerin, listelerin belirlenmesinde hakim olması, yerel demokrasinin gelişmesi bir yana temsiliyetin bile sorunlu olmasına yol açıyor. Türkiye’de merkezden yerel düzeye yetki devri demokratikleşmeden çok öteden beri kollamacılık, korumacılık ilişkilerinin yerel düzeyde yaygınlaşmasına yol açmıştır. Bunun önemli olduğunu gören birtakım siyasal partiler de yerel düzeyde kaynakların artması ve yerel yönetimlerin gelirlerinin artmasından yararlanarak bu düzeyde faaliyet göstermişlerdir. Yerel düzeyden giderek ulusal düzeyde de başarılı olmuşlardır. Bunu Refah Partisi, Fazilet Partisi ve AKP çizgisi için söyleyebiliriz.

Yüzde 10 barajının kaldırılmasının gündeme getirilmesini düşünüyorum. Yapılacak kurumsal düzenlemelerde, sadece yerel seçimlerde, ulusal düzeyde örgütlenmiş büyük partiler haricindeki grupların -parti mi olur yurttaş inisiyatifi mi olur bunların yerel seçimlere listelerle katılabilmemesinin önünü açacak düzenlemelerin yapılması gerektiğini düşünüyorum. Eğer yerel demokrasi diyorsak, bir takım katılımcı mekanizmalar var; ama ondan önce temsili genişletmemiz gerekiyor.

Dünyadaki birçok ülkede sadece bir kentte, bir bölgede seçime katılan kent partileri ya da bölgesel partiler var. Türkiye’de bunun önünü açacak düzenlemelerin getirilmesi lazım. Yoksa biz yerel siyasetten, daha doğrusu yerel özerklikten falan söz edemeyiz. Bugünkü durum, merkezi hükümetin istediği vakit yerel yönetimleri baskı altına alabildiğini ve

zaman zaman durumun şantaja doğru gittiğini gösteriyor. Onun için sadece siyasal partiler değil, bir takım sivil toplum örgütleri ya da o şehirdeki, o bölgedeki bir mesele ile ilgili yurttaşların örgütlenebilmesi ya da sadece kadınların oluşturduğu bir takım örgütlerin olması lazım. Seçimi resmi siyasal partilerin dışına çıkaracak bir takım yasal düzenlemelerin bulunması gerektiğini düşünüyorum. Aynı şekilde seçim sistemimiz, milletvekili seçimi gibi yerel düzeyde de liste usulü seçimdir. Bu da sorgulanmalıdır. Özellikle yerel düzeyde bu liste usulü temsil sistemi, yüzde 10 barajıyla birlikte gerçekten sorgulanmalıdır. Başka seçim sistemleri de düşünülebilir.

Dünya da birçok ülkede ulusal düzeyde bir seçim sistemi, yerel düzeyde başka seçim sistemleri uygulanabiliyor. Seçmen, bir partinin listesine oy vermek zorunda olmasının yerine tercih ettiği adayları sıralayabilir. Böylelikle yerel meclisler daha temsili olur. Yerel meclisler daha temsili olursa belediye başkanları daha etkin bir biçimde denetlenebilir. Bu noktada, yerel düzeyde azınlıkta kalan grupların da temsil edilebilmesi ve bunların taleplerinin siyasal gündeme girebilmesini sağlayacak kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesidir.

Referandum

Yerel demokrasinin geliştirilmesi için bazı ülkelerde yerel yönetimlerde referandum mekanizmasının uygulandığını görüyoruz. Yerel yönetimler çeşitli konularda referandum yaparak, halka başvuracak bir takım yetkililere sahip olmalıdır. Bunun yerel düzenlemelerle getirilmesi gerekiyor. Geri çağırma, diye yöntem var. Bir bölgede belli sayıdaki yurttaş imza topladığında, icabında belediye başkanının görevden alınabilmesini sağlayacak mekanizmaların getirilmesi düşünülebilir. Başka katılımcı mekanizmalar da var.

Fransa'da merkezi yönetimler, bölgesel yönetimler bir hiyerarşi içinde tanımlanmıyor. Bizde de yeni anayasa değişikliğinde bu hiyerarşinin kaldırılması gerektiğini düşünüyorum. Anayasanın ve diğer seçim sisteminin, siyasal partiler yasasının çok geniş katılımı yapılmaması yerel demokrasinin gelişmesine olumlu katkısı olacaktır.

Çok teşekkür ediyorum.

TARTIŞMALAR

Yurdusev ÖZSÖKMENLER (Oturum Başkanı):

Merkezi hiyerarşik zihniyetin ortaya çıkardığı, ulus devletin pekiştirdiği bu katı yapılanmayı nasıl aşacağız? Demokrasi sorununun temeli bu noktada düğümleniyor. Herkes demokrasiden bahsediyor; ama herkesin demokrasisi kendine göre değişiyor. Burada; idari adem-i merkeziyet ve siyasi adem-i merkeziyetin altı çizildi. Tamam, bunları sağladık; ama bu da yetmiyor. Peki, yerelde demokrasiyi nasıl gerçekten inşa edeceğiz? Merkezi yetkiler yerele aktarıldı, peki bu 5393 ve 5216'ya göre neredeyse başbakanın daha güçlü olan belediye başkanları bu gücü ve yetkilerini nasıl paylaşacaklar? Belediyedeki bürokratlar planlamayı yaparken, bütçeyi yaparken, halkın taleplerine nasıl cevap verecekler? Bu meselelerin üzerinde biraz durmak gerekir. Şimdi demokrasinin esası yerelden başlıyor. Hep temsili demokrasinin genişletilmesinden bahsediyoruz, peki, doğrudan demokrasiyi uygulayabileceğimiz mekanizmalar yaratabilir miyiz? Yaratabilirse nasıl yaratabiliriz, hangi ölçekte yarata-

biliriz? Bunu idari mekanizmaya nasıl taşıyabiliriz? Ülke çapında yüzde 10 barajı önemli, peki yerelde önemli değil mi? Çok daha önemlidir. O yere ait bir problemi, yerelde kendine dert edinmiş bir örgütlenmenin kurulması nasıl mümkün olabilecektir? O problem çözüldükten sonra o parti dağılır. Bunun hiç önemi yok. Munzur da, Allioni de, Hasankeyf de baraj meseleleri tartışılıyor. Bunu dert edinmiş bir siyasi parti, bu üç bölgede örgütlenip baraj yapımını engellemek veya yapıldıktan sonra zararlarını gidermek için; ne dersek diyelim bu konuda çalışmalarını sürdürmek amacıyla yerelde niye örgütlenmesin? Bunu reformların içine nasıl koyabileceğiz? Kaboğlu'nun söylediği din, devlet, kimlik, yurttaşlık, merkez çevre ilişkisindeki sorunları yine bu reformlarda hem anayasa içerisinde hem yerel yönetimler yasasında nasıl gündeme getirebileceğiz? Bu konularda biraz daha tartışalım. Barış ve Demokrasi Partisi'nin sadece demokratik özerklik değil yerel yönetimlerin demokratikleştirilmesi konusunda da bir modeli var. Ondan arkadaşlar söz ederse tartışmayı derinleştirebiliriz, diye düşünüyorum.

Sami AKTAN (Batman İl Genel Meclis Üyesi):

Zerrin Hanım'a bir sorum olacak. İl genel meclisleri karar organıysa aldıkları kararlar neden valinin kararına tabiidir? İkincisi, il genel meclisi, o ilde aldığı kararı vali geri gönderirse ne yapar? Eğer mahkemeye başvurmak zorunda kalırsa il meclisinin ya da meclis başkanının ayrı bir bütçesi yok. Özel idarenin avukatları, sonuçta valinin açtığı bir dava veya benim açtığım bir davada müdahil olarak katılırlar. Ben bir dava açmak istediğimde bunun avukatlık ücretini veya bunun finansmanını nereden bulacağız? Teşekkür ediyorum.

Katılımcı: Birbiri ile bağlantılı iki sorum var. Kendileri dedi ki; Kürtlerin yerel yönetimleri olmasaydı da yine merkezi yönetime itirazlar olacaktı. Dolayısıyla bu konuyu ben şöyle algıladım: Kürt belediyeleri olmasaydı Balıkesir Belediyesi veya Ünye Belediyesi'nin merkezi yönetime karşı nasıl bir yerel talepleri olacaktı? Onu merak ediyorum. Ayrıca laikliğin, dini çatışmanın çok önemli olduğunu ve Kürtlerin burada rol oynayabileceğini söylediler. Türkiye'de bu konu, Kürt sorunundan daha önemli bir yere oturtulduğunu algıladım. Eğer öyleyse, ben bunu yanlış buluyorum. Türkiye'de bir demokrasi sorunu varsa bu Kürt sorunu ile bağlantılı olarak düşünülebilir. Demokrasi sorunu zaten Kürt sorununu doğurmuştur. Bu konuda bir açıklama bekliyorum.

Abdullah OK (Tatvan Belediye Başkanı):

Bana göre yerleşmenin sağlanması için devletin eğitim ideolojisinin değişmesi gerekiyor. Eğitim müfredatları değişmeden, bilimsel, demokratik, çağdaş, laik, çoğulcu yeni bir insan tipini yetiştirilemeyeceği ortadadır. Yani birbirine saygılı, birbirini kabullenen, birbirinin farklılığını, kimliğini, dilini zenginlik olarak gören bir insan tipini yetiştirmek gerekiyor. Cumhuriyetten bu yana gördüğümüz, yaşadığımız, bedelini ağır ödediğimiz vesayet yönetiminden kurtulabilmemizin çok pahalıya mal olacağını düşünüyorum. "Biz kurduk, biz koruyacağız, sahibi de biziz" anlayışıyla hareket eden bir zümrenin elinde bulunan zora dayalı bu güç, her on yılda bir darbeyle ülkenin yıllarca geriye gitmesine neden olmuştur. Faturası da halka kesilmiştir. Kürtlerin ana dilde eğitim hakkı, öz yönetim taleplerine en büyük engelin ordu olduğu kanaatindeyim. Şimdi hal böyleyken bu ideolojiyle, bu eğitim sistemiyle yetişen kişilerin, bu çatışmalı ortamda, cenazeler gidiyorken empati kurabileceklerini düşünmüyorum. Hepimiz için demokrasi, hukukun üstünlüğünü kabul etme ve desantralizasyona sıcak bakıp destek olma tavrını sergileyeceklerini pek düşünmüyorum. Ama yine beyin fırtınasına, bilgi alışverişine, örgütlenmeye ve bir çıkış yakalayabilmeye ihtiyacımız var. Türküyle Kürdüyle, Lazı ve Çerkeziyle, herkesin kendisini ötekisinin yerine koyabildiği bir kültür, anlayış ve zihniyet değişimi

mine ihtiyacımız var. Eğitim bir süreç işidir. Eğer merkezde böyle bir süreç yoksa müfredat programlarında böyle bir değişim yoksa bizim burada çok daha uzun aşamalar gerektireceği de bilinen bir gerçektir.

Anayasalar, yasalar, ne kadar özgürlükçü olursa olsun, pratikte uygulama açısından karşılığı olmadıkça sabahtan bu yana arkadaşlar anlatıyor; iktidar partisinin belediyeleri olduğu zaman, yasa, yönetmelik, halk, sorumlulukları bir kenara bırakalım, deniliyor. Muhalif bir partinin belediye başkanı olduğu zaman il genel meclis üyeleri parlamentosu olduğu zaman farklı bir uygulama söz konusudur. Tamamen kısıtlayan, daraltan, başarısızlığa götüren bir anlayış hakimdir. Halkın gözünden düşürmeye, başarısız, kötü göstermeye yönelik her türlü iktidar gücünü kullanarak, dışlamaya yönelik bir anlayış hakimdir. Buna karşı örgütlenen, böyle olmamalı diyenlerin sesinin çok güçlü çıktığını söyleyemeyiz. Teşekkür ediyorum.

Gülten KIŞANAK (BDP Eş Genel Başkanı ve Siirt Milletvekili):

Herkesi selamlıyorum.

Bu tartışma bölümünde, Türkiye'nin uzun süredir gündeminde olan yerel yönetimler reformunun biraz daha derin tartışılması gerektiğini dü-

şünüyorum. Öyle gözüküyor ki seçimden sonra Türkiye- Avrupa Birliği ilişkileri biraz daha yoluna girerse kamu reformu denilen yasa taslağı gündeme gelecek. Türkiye’de özellikle yerel yönetimlerde çalışan, hizmet veren kişilerin bu yasa tasarısının içinin daha dolması konusunda doyurucu tartışmalar yapması ve kamuoyu gündemine taşınması gerekiyor. Bu anlamda bu çalışmanın önemli bir katkısı olacağını düşünüyorum. Bu çalışmada emeği geçen herkese ve zaman ayırıp buraya gelen hocalarımıza teşekkür ediyorum.

Bizim demokratik özerklikle Türkiye kamuoyuna sunduğumuz proje, Kürt sorununun çözüm projesi olarak algılandı. Oysa hocalarımızın sunumlarında da gördük ki, aslında bölge yönetimini istemek, yerel yönetimleri güçlendiren böyle bir yönetim modeli öngörmek sadece kimlik sorunu ya da kültürel sorunla ilgili değildir, özünde bir demokrasi sorunudur. Amaç; hizmet kalitesini artırmaktır. Türkiye’de bu iki boyut hiç tartışılmıyor. Türkiye genelinde yerel yönetimlerin verdiği hizmet kalitesi, toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde değildir. Merkezi hükümetin yerel uzantıları vasıtasıyla yaptığı çalışmalar da bu ihtiyaçları karşılamaktan uzaktır. Sanki bu konuda, demokrasi konusunda bir sorunuz yok; sadece Kürtlerin kimlik ve kültürel hakları konusunda talepleri var. Türkiye kamuoyunda bunları çözmek için bir modele ihtiyaç var gibi tartışılıyor. Geçtiğimiz günlerde ben özellikle sol sosyalist çevrelerin bu konuda düzenlediği bir çalışmaya katıldım. Orada çok açık yüreklilikle bazı dostlarımız şunları söylediler: “Türkiye geneli için öneriyorsunuz; ama bunun bir gerçekliği yok. Türkiye’de böyle bir talep yok. Sizin yani Kürtlerin böyle bir talebi var. Siz kendi bölgeniz için böyle bir şey isteyin. Siz bunu isteyebilirsiniz; ama Türkiye’nin böyle bir talebi yok.” Şu anda Türkiye kamuoyunun en bilinçli ve en soldan bakan kesimi bile bunu böyle tartışıyor. Bu sorun, yerel yönetimleri güçlendirme, bölge yönetimleri kurma sorunu sadece Türkiye’de kimlik sorununu çözmek üzere önerilmiş bir model gibi sunuluyor. Onun için ben bunun çok önemli olduğunu düşünüyorum. Yerel yönetimleri güçlendirmenin demokratikleşmeyle ve halkın ihtiyaçlarının karşılanması ile bağının, halkın yönetime katılmasının önünü açacak demokrasinin olmazsa olmaz süreçlerindeki rolünün daha çok tartışılması gerektiğini, bunun biraz daha ön plana çıkması gerektiğini düşünüyorum.

Sivil toplum örgütlerini ziyaret ederek, yeni anayasa konusunda bir de-

mokratik platform kurulabilir mi, yeni anayasa tartışmaları güçlenebilir mi sorularının yanıtını arıyoruz. Dün ziyaret ettiğimiz TOBB'da, kamuoyu da biliyor. 2000'da hazırlanan bir tasarı var. Bundan on yıl kadar önce bir çalışma yapmışlar, bölge yönetimini öngörmüşler. Ama bugün sanki hiç böyle bir şey yokmuş gibi davranıyorlar. Onun için "Yerel yönetimlerde halkın taleplerini karşılamak, hizmet kalitesini arttırmak, halkı yönetime katmak ve katılım süreçlerini işletmek için nasıl düzenlemeler yapılacak, bu düzenlemelerin anayasal boyutu ne olacak, diğer yasalara denk düşen boyutu ne olacak?" konularını ayrı bir şekilde tartışmamız gerektiğini düşünüyorum. Hocalarımızın mümkün olursa bu konulara daha çok vakit ayırmalarını istiyorum. Teşekkür ediyorum.

Metin KILAVUZ

[Diyarbakır Yerel Gündem 21 Genel Sekreteri ve Meclis Üyesi]:

Tartışmanın temelinde yatan, binlerce yıllık devlet zihniyetinin, insan topluluklarına cazip olmamasından dolayı yürütülen çözüm arayışdır. İki tane büyük savaş sonrasında Birleşmiş Milletler, ardından Avrupa Birliği ve 20. Yüzyıla girdiğimizde milenyum çağı, insan hakları, demokrasi şeklinde tanımlanan aslında benim kişisel düşünceme göre, 20. Yüzyılın yeniden sömürü olarak tanımlayan bir politikadır. Önemli olan toplulukların ne istediği, nasıl yaşayacaklarını tanımlama sorunudur. Devletin belki vali gibi temsilcileri var; ama devlet kendi laboratuvarlarında yarattığı toplumsal olarak bireydir. O birey aslında devletin en önemli temsilcisidir. Bazen evde babadır, binada yöneticidir, belki başka bir kimliktedir. Burada bireyin özleşmesi önemlidir. Bireyin özleşmediği bir toplumun refahı olmayacaktır.

Burada diğer anlaşılması gereken husus, devlet artı modeli ne olabilir? Tabii ki devletin mevcut halini kabul etme anlamında değil, devletin demokratikleştirilmesi, devletin topluma yakınlaştırılması bu sorunun çözümünde nasıl olmalıdır. Avrupa Birliği uyum süreci bir avantajdır. Belki düşünsel olarak tam istediğimiz boyutta değildir. Özerk yönetimler şartının Türkiye açısından tartışılması derinleştirilmelidir. Türkiye'nin demokratikleşmesi bakımından önemlidir.

Burada bir örnek vermek istiyorum: 2005 yılıydı. Ankara'da Yerel Gündem 21 Genel Sekreterlik toplantısında, 'bölge ölçekli yerel gündem 21

çalışması' yürütülmesini önermiştim. Diyarbakır'dan geldiğim için ve bölge kavramı olduğu için birçok arkadaş buna itiraz etmişti. Yerel yönetimler reform yasa tasarısını, Yerel Gündem 21'de geldiğimiz süreç itibariyle yeniden tanımlayarak, Türkiye'de tartışma zemini haline getirebiliriz. Çünkü bu konuda çok önemli önerilerimiz var. Farklılıkları ortadan kaldıracak, pratik hareketler olarak görülebilir. Bir boyutu da şudur. Avrupa Birliği uyum süreciyle ülkemizde kalkınma ajansları kuruldu. Aslında bölge kalkınma ajanslarıydı; ama baskıdan dolayı bölge kelimesi çıkartıldı. Bölge Yerel Gündem 21'ler, bu kalkınma ajanslarının merkez olduğu illeri esas alarak yeniden bir tartışma gündemi yaratabilir. Ben somut olarak bunu öneriyorum. Teşekkür ediyorum.

İsmail DOĞAN (GABB Genel Sekreteri):

Çalıştayın konusu zaten yerel yönetimler reformudur. Şu an yerel yönetim reformu dediğimiz zaman sadece belediye yasaları ya da il özel idare yasalarında belli değişiklikler yapılması yetmiyor. 1580 sayılı Belediye Yasası, 5393 sayılı Yasa ile Avrupa Birliği normları çerçevesinde değiştirilmiştir.

Yürürlükte olan birçok kanunda değişiklik yapılması gerekiyor. Öncelikle vergi kanunlarında köklü değişiklikler yapılması gerekiyor. Avrupa

Yerel Özerklik Şartı'nda mali özerklikten bahsediyoruz. Yerel yönetimlerin özerk olabilmesi için kendi mali kaynaklarını kendilerinin yaratması gerekiyor. Şu an belediyelerimizin gelirinin yüzde 60'ı merkezi idareden alınan paydan oluşuyor. Eğer borçları varsa ki belediyelerin çoğu Vergi, SGK ve kredi borçlarından dolayı merkezi idare kurumlarına borçlu bu borçlarından dolayı bu payın yüzde 40 ila 50'si kesintiye uğruyor. Bu nedenle Yerel yönetimler tamamen merkezi idareye tabii hale gelmiştir.

Sağlık Kanunu'nda çok ciddi değişiklikler yapmak gerekiyor. Başbakanlık yayınladığı son genelgeyle yoksul vatandaşların sağlık harcamasını belediyelere yükledi. Oysa sağlık fonunu, kaymakamlık, il özel idare, valiler kullanıyor. Son genelge ile yoksul vatandaşların harcamaları belediyelere yükleniyor; ama sağlık kanununda bir değişiklik yok. Belediyelere bu görev yüklenirken belediyelere herhangi bir kaynak aktarılması ön görülmemiş.

Eğitim yasalarında değişikliğe ihtiyaç vardır. Bazı Avrupa ülkelerinde yerel yönetimler öğretmen atamalarında söz sahibidir. Bu ülkelerin bazı bölgelerinde yönetimler, diğer bölgelerden farklı olarak o bölgedeki öğretmenlere farklı maaş ödeyebiliyor. Avrupa'da birçok örnekleri var. Yerel yönetimlerin eğitim konusuna hiçbir katkıları olmadığı gibi söz hakkı da yok.

Kültür ve Turizm Bakanlığının kuruluş kanununda çok ciddi değişiklikler yapılması gerekiyor. Bölgemiz yıllarca turizme kapalı kaldı. Şuan Kültür Bakanlığının belli bölgelerde işlettiği ören yerler olmasına rağmen bunu merkezi idare olarak işletiyor. Belediyelerimizin mücavir alanı içinde Ören yeri yok mu? Mesela; Hasankeyf'deki müzeler, bugün gelirleri sıfır denecek kadar yoktur.

Kültür Bakanlığının bölge ile ilgili kültür kanunların da değişiklikler yaparak, görevlerin il belediyelerine, bölge belediyelerine, belde belediyelerine verilmesi, gelirleri bölge belediyelerinin toplaması gerekiyor.

Madenler devletin tekeli altında ve ilgili gelirlerin hepsi merkezi idarenin vergi ilkeleri altında sayılıyor. Madenlerin işletilmesi nedeniyle tahrip edilen çevrenin onarımı o madenleri işletenler tarafından yapılmıyor. Bununla ilgili bir düzenleme yok. Mutlaka madenle ilgili yerel yönetimlere özgü bir değişiklik yapılması gerekiyor. Maden gelirlerinden belediyelere ve il özel idarelerine pay verilmesi gerekiyor.

Bölgemiz, Türkiye’de en fazla mera alanı olan bölgedir; ama merayla ilgili toplanan harçlardan hiçbir yerel yönetimin haberi yok; bu gelirle merkezi idarenin bütçesine gidiyor. Çevre ile ilgili toplanan fonlardan yerel yönetimlere, belediyelere ciddi paylar verilmesi gerekiyor.

Sosyal fonlar, merkezi idarenin bütçesinden ayrılan paylardan oluşuyor. Çok büyük rakamlara mal olmuş durumda, ancak sadece valiler ve kaymakamlar kullanabiliyor. Bazı yasalar dolaylı olarak belediyelere destek verebiliyorsa da hiçbir belediyenin bu sosyal yardım faaliyetlerinden bir destek aldığını zannetmiyorum. İlk aklıma gelen bunlardı. Tüm mevzuatın taranarak, hazırlanacak yerel yönetimler yasa tasarısının içerisine yerleştirilmesi gerekiyor, diye düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

Çağlar DEMİREL (Derik Belediye Başkanı):

Yerel yönetimler yerelde demokrasi anlayışını gerçekleştirebiliyor mu ya da ne kadarını başarabiliyor? Önündeki engeller ne? Bu konuda birkaç örnek vererek, konuşmamı sürdürmek istiyorum. Yasalarda birçok değişiklik olabiliyor; ama bunun pratik ayaklarının yansıması bizde ne derecede etkili oluyor, biraz onu konuşmak gerekiyor. Bizim yerel yönetimlerde halkla ilişkilerin daha yakın olduğunu söylemek istiyorum.

Yerelde demokrasi diyoruz. Sokak isimlerine ilişkin yerel yönetimlere yetki veriliyor. Meclis böyle bir isim değişikliğine ilişkin karar almak istiyor. Sokak isimlerini yerelde yaşayan halka sorarak belirlenmesini istiyor. Bu mekanizma işletiliyor; sokak ismi belirlendikten sonra merkezi idare tarafından yani valilik veya kaymakamlık tarafından bu reddediliyor, gerçekleştirilemiyorsunuz.

Yerelde erkek kadın eşitlik komisyonu kuruyorsunuz; ama İçişleri Bakanlığının müfettişi geliyor diyor ki, "Bu komisyonu niye kurdun? Bu komisyonu kurmak suçtur ve bu konuda işlem başlatacağım." Yerel yönetimler açısından biz bir çelişki yumağının içerisine girmiş oluyoruz.

Kalkınma ajanslarıyla ilgili kendimizi çok mağdur olarak görüyoruz -ki ben bu kelimeyi kullanmayı çok sevmem. Kalkınma ajanslarına aslında bütün belediyeler, yerel yönetimler belli bir pay ödüyor. Bunun sonucunda oluşan fonlarla yapılacak projeler geri dönüyor, yerelde dağıtılıyor. Ama ne ölçüde ve nasıl dağıtılıyor? Hazineye, maliyeye veya devlete bir borcun varsa, hacizliyse ve ödeyemiyorsan o ay bu paydan yararlanamıyorsun. Demokrasi anlayışı, destek ve katılım nerede kaldı? Bölgesel anlayışı bu şekilde nasıl ifade edeceğiz?

İkincisi, Yerel Gündem 21'i ben de yıllardır takip ediyorum, pratik olarak içinde bulunuyorum. İzmir Festivali'yle başlayıp uzun süre içerisinde yer aldığımız kadın örgütleri açısından ifade edeyim. Derik gibi küçük bir yerde, kadın komisyonu kurulması engelleniyor; ama "Yerel Gündem 21 kur" deniliyor. Mardin gibi yerde telefon görüşmesinde "kent konseyi toplantısına katılacağım ve orada görüşürüz" diyen arkadaşlarımız tutuklanıyor. Şimdi ifade bu geçtiği için serbest bırakılmıştır. Bu örnekleri çoğaltabiliriz.

5393 sayılı Yasa gereği belli bir çerçeve içerisinde hareket etmek gerekiyor. Şimdi Kaboğlu Hoca'dan özellikle bu konuları açıklamasını isteyeceğim. Yargıyla yerel yönetimler yasası arasındaki çelişkiyi biz nasıl çözeceğiz? Yasa diyor ki; "sen fazla personel çalıştıramayacaksın. Norm kadro dışındaki personeli çıkartmak zorundasın." Onu çıkarttığında yargıya başvuran bireyleri yargı sonucunda geri alabiliyorsunuz. Yerel yönetimler olarak nasıl çalışma yürütmemiz gerektiği konusunda bile bazen çelişkiler yaşıyoruz.

Üçüncüsü, yerellere göre bazı şeyler değişebiliyor. Hani en basitinden

şunu söyleyelim. Hazine arazileri dediğimiz maliyeye ait yerlerin normalde “yerel yönetimler yerel ihtiyaçları karşılama amacıyla kullanılır” ibaresi olması gerektiği halde, bırakın hazine arazilerinin kullanılmasını, konut alanı ya da iş merkezi imarında belirtmediğimiz için yargılanıyoruz. Birçok yerde hazine arazileri belediyelere devredilirken birçok yerde de yargılanmak zorunda kalıyoruz. Kaboğlu Hoca, “...devleti nasıl dönüştürürüz bunun üzerinde tartışalım.” dedi. Tam da bu noktada devleti değiştirip dönüştürme çalışmaları nedeniyle arkadaşlarımız yargılanıyor.

Biz Türkiye’de Avrupa Özerklik Şartı’na ilişkin çitayı yakalamayı hedefleyen yerel yönetimler olarak, Türkiye’deki yasalar arasındaki çelişkileri görebiliyoruz. Bunu sizin de belirttiğiniz üç temel nokta üzerinden nasıl başaracağız? Ben bu çalıştayan bilimsel anlamda ön açıcı olacağını, bu nedenle böyle çalışmaların devam etmesi gerektiğini düşünüyorum. Bundan sonra çözümü tartışabileceğimiz çalıştaylar diliyorum. Teşekkür ediyorum.

Yurdusev ÖZSÖKMENLER (Oturum Başkanı)

Yerel yönetimlerin yetkileri artacak ise valilerin durumu ne olacak? Valilerin seçilmesini tartışamaz mıyız? Pek çok ülkede bu oluyor.

Köy kent çelişmesini nasıl aşacağız? Hep katılım, demokratikleşme derken kent-belediye olgusunu tartışıyoruz. Peki, köyler bu yerelleşmenin, demokratikleşmenin neresinde olacak? Bütün köyleri kentlere mi taşıyacağız? Bu devasa hale gelmiş kentlerden geriye dönüş sağlamak gerekiyor; ama bu yerel demokrasinin içine köyü nasıl katacağız?

İdari özerklik, siyasi özerklik ya da mali özerklik, yerel kaynakların yerel tarafından kullanılması anayasada nasıl ifadesini bulacak? Mesela; elektriğin çoğu doğuda üretiliyor ama doğuda değil, doğunun katma değer vergisi olarak hiçbir bir katkısı olmadığı tartışılıyor. Bunları nasıl tartışacağız?

Avrupa’daki kalkınma ajansları bölgesel eşitsizliği gidermek için kuruldu. Bizdekinde belediyeler pay vermek zorunda; ama borcu varsa proje alamıyorlar, belediyelerin kıt kaynaklarının bir kısmı zenginlere aktarılıyor. Borcunuz varsa -ki yoksul olanın borcu vardır, oradan para alamıyorsunuz. Borcu olamayan yani zengin olan iktisadi işletmeler, be-

lediyeler ya da genellikle borcu olamayan kaymakamlıklara bu paralar gitmeye başladı. Tam tersine eşitsizliği arttıran bir mekanizmaya döndü. Sözü hocalarıma veriyorum. Buyurun.

Prof Dr. Zerrin TOPRAK (Dokuz Eylül Üniversitesi):

Teşekkür ediyorum. Ben çok değişik noktalarda not aldım; ama öncelikle metodik olarak bakalım. Son konuşmacının söylediğini ben de söyle kaydetmiştim. Bir, yerel gündemde biz bunu zaman zaman tartıştık, tecrübemiz var, denildi. Oradan yola çıkarak şunları söylemek istiyorum: İlk defa bugün bir araya geldik. Birçoğunuzu ben ilk defa gördüm, siz ilk defa beni gördünüz; ama kendi içinizde çoğu kere karşılaştığınız arkadaşlarınız var. Bugün hepimiz bir şeyler söyledik. Bu toplantıların belli bir formatta tekrar yapılması gerekiyor ki bu konuşmayı yapmadan üzerinden gidelim. Bu konuşmaların hepsinin dökümü yapıp sonra onlara bakarak neler alt alta dizdik. Birileri oturup bunları gruplaştırsın. Bu gruplar üzerinden alt maddeleri ile yeniden oturarak, bir daha bu tartıştıklarımızı yeniden tartışmayarak bunun üzerine nasıl gideriz? Aksi takdirde hoş bir sohbet olur. Ben de Diyarbakır doğumlu olarak, buraya ikinci defa gelmiş olurum; ama böyle bir şey olmamalıdır. Bu toplantı başka şehirlerde de olabilir, illa Diyarbakır'da olacak diye bir zorunluluk

yok. Diğer bölgedeki arkadaşlarımızın da ne düşündüğü bölgesel açıdan önemlidir. O yüzden bu alanı yaygınlaştırıp, konuları gruplaştırmak önem taşıyor. Bunun için de mutlaka objektif uzmanlar olmalıdır.

Mesela; buradaki uzmanların hepsi işlevsel uzmandır, hedefe odaklı nasıl etkinlik sağlanır türünde düşünenler var, ideolojik düşünenler var. Bence işlevsel olarak hedefe odaklı düşünenlerin olması önemlidir. Diğerlerini de dinlemek gerekir. Tekrar başa gelecek olursak, terminolojimiz açısından ben devletin gözünün hizmetlerin etkinliğinde önemli olduğunu ve bunun toplum anlamına geldiğini söylüyorum. Bu hükümet anlamına gelmiyor. Hükümet dediğimiz zaman neyi kastediyoruz? Şimdi Antalya'da golf alanları için ormanlar katledildi, orada hükümetin gözü etkili miydi? Yapılanlar toplum yararına değildi. Kim etkiliydi? Hakiki ondan zarar gören ve bağıran; ama dinlenmeyen toplumdur. Toplum yararına devletin yani toplumun gözünün iyi çalışması için mekanizmalar önemlidir. Bizim her konunun felsefi dayanağını ortaya koyup, onun nasıl olması gerektiğini değerlendirmemiz gerekiyor. Nitekim il genel meclisi üyesi arkadaşımızın sorduğu soruların hepsi bize şöyle bir çıkar-sama getiriyor: İdare, altyapısı olmadan bir düzenleme yapmış, hiçbir sorunumuzu çözmedi. O zaman bunun felsefi dayanağı ve nereye geldiği önemlidir. Örneğin; sokaklara biz ad veriyoruz. Hemen bu örnekten yola çıkarak; objektif olarak felsefi dayanağını düşündüm. Biri gelip bir mahallenin ismini koyduğunda, diğeri gelip değiştirip bir başka isim koyduğunda önceki huzursuz olmaz mı? Yurt dışında yüz yıl önce konulan aynı sokak isimleriyle tanımlanmıyor mu? Mahallenin ismini geçmişle ilişkilendirmek istiyorsak bunun formülleri var. Eskiden ayakkabıcılar sokağıydı, çiçekçiler sokağıydı, diye levhalar asılır; ama sokaklar numaralandırılır. Vali, kaymakam sokağımızın ismini değiştirdi, demek yerine asıl felsefe bu sokağın geçmişi neydi, numaralandırma nasıl olmalı, yüz yıl sonra aynı sokak aynı yerde nasıl durmalı, olmalıdır. Hoşgörünüze sığınarak bu örneği verdim. Dolayısıyla biz her konuya kendi içinde odaklamak durumundayız.

Eşyanın tabiatında var

Valinin ilin özel idaresinden çekilerek sadece genel idarenin başına getirilmesi, il genel meclisinden seçilen kolaylaştırıcı üyenin, meclis başkanı yani yürütme organının başı olmasıyla karar organlarında seçim işini çözmüş mü oluyoruz? Böylece parayı nasıl ve nereden bulacağız,

gibi konularla uğraşmayacağız! Dikkat edersek, çıktıkları tartışarak aslı unutuyoruz. Halbuki bu işin aslı, valinin genel idarenin başında devletin gözü olması ve kontrol etmesidir. Birisinin başından bize yol göstermesini niye istemeyelim ki? Karar mekanizmalarının çalışmasını muhabere olma noktasından çıkarıp, hizmeti etkin sunma noktasındaki ilişkiler ağını niye kurmuyoruz? Bunun üzerine odaklanarak çalışmalıyız. Yoksa “ben dava açacağım, davanın parasını nereden bulacağım” konusu ayrıca değerlendirilmesi gereken bir konudur. Valinin hükümetin temsilcisi olma görevini giderek artırıyorlar; olamazsa 80 vali merkeze alınıyor. Bu 80 valiyi hiç düşünüyor muyuz? Niye 80 tane kıymetli valimiz merkezde pişpirik oynuyor? Oynamıyorsa bile bir şeylerle meşgul oluyor. Dolayısıyla biz valiyi seçildi atandı konusu içerisinde aynı zamanda fonksiyonellikle de değerlendirmeliyiz. Ondan sonra ister seçilsin, ister atansın ben pek önemsemiyorum. İşte eyaletle ilişkilendirmiyorum. Ama hakiki formda devletin toplum anlamında gözü rolünün oynanmasını ve de ona bu yetkinin profesyonel yönetici olarak verilmesinden yanayım.

Dolayısıyla “başbakan bizi engelliyor”; bu esyanın tabiatında var. Duygusallıktan bağımsız sistemler bloke edilmeme üzerine planlanmalıdır. Sarkozy de Paris’i bloke ediyor, deniyor. Blair da partisinden belediye başkanını (Ken Livingstone) bloke etmişti. Onun üzerine de koskoca 8 milyonluk Londra, bağımsız, diye gitti kendi adayına oy verdi. Ken tekrar partiye döndü. Ben bunu da hatırlatayım. O zaman belediye başkanı meclisin yanında olacak. İdareyi eline geçiren kişilerin bu şahsi salvolarını ortadan kaldıracak yapılanmaları doğru felsefi temellere oturtmalıyız.

Köyler sahihsiz

Köyler, kent ya da kır yönetiminin temelinde, ‘mal ve hizmetin etkin dağılımı’ vardır. Katılımı sağlarsın, sahip çıkmayı temin edersin; hem etkinlik hem demokrasinin boyutlarını gerçekleştirirsin. Şimdi biz klasik olarak iç göçlerde kaldık. Halbuki dış göçler de var. Köylerin mahalle olması, çiftçiyi uluslararası şirketlerle karşı karşıya bıraktı. Türkiye’de yabancı her gerçek kişi iki buçuk hektar toprak satın alabilirken, yabancı firmalar için bu sınırsızdır. GDO’lu GDO’suz üretim yapan şirketler karşısında çiftçilerimiz sahihsizdir. Biz bunların hem idari yapısını hem ayakta durmasını sorgulayacağız. Sınırlarla köy, kent mahalle oldu. Köylerde İçişleri Bakanlığının iznine bağlı yerleşim izni vardır, belediyeler-

deki mahallelerde böyle bir izin yok. Muhtemelen hükümet Antalya'yı da öyle kaybetti. Başbakanımız, "Antalya'ya çok hizmet götürdüm, niye kaybettik" diye şaşırıyor. Alana bağlı değişiklikler, vergi sorumluluğunu değiştirdi, yabancıları yaygınlaştırdı ve köylüler tepki gösterdi. Bana oradaki kişilerin söylediği de bu doğrultuydu. Ama basında bu araştırılmadığı için yer almadı.

Diğer çok önemli konu; devlet sırrı kavramıdır. Devlet sırrı kavramı, vatanın milletin bütünlüğünde kaldı, netleşmedi. Devlet sırrı kavramını netleştirmedığımız için biz birçok uluslararası belgeye imza atamıyoruz, atmak da istemiyoruz. Bunlardan en önemlisi 'Aarhus Sözleşmesi'. Çevresel bilgiye erişme, halkın katılımı, yargıya başvuru hakkı diye özetlenecek bu sözleşmeyi belki çoğumuz bilmiyoruz. Bu çok etik kuralları anlamındaki uluslararası anlaşmalara imza atamadığımız için bizim ayrıca politik arenaya bunları da almamız gerekiyor. Biz kendi içimizde çok dar bir noktada tartışıyoruz. Yani dıştan baktığımızda bloke oluyoruz; çünkü uluslararasına açılmıyoruz. Avrupa Konseyi'nin temsilcisinin buraya hayret edilecek bir durum değil ki! Avrupa Konseyi anlaşmalarının ne kadarının farkındayız, biz bunun neresindeyiz? Türkiye'de kamuoyu yerel siyasetin biçimlenmesindeki yeni gelişmelerden haberdar mı değil mi?

Mali konular ve eğitim

Ne bütün doğal kaynaklar yerele gitmeli, ne de merkeze gitmelidir. Mali dağılımda etkinliğin sağlanmasının protokollerle, uzlaşmayla çözülmesi gerekiyor. Çünkü merkeze giden gelirlerin doğal afetlerin yol açtığı yaraların sarılması, değişimi ve dönüşümü için gereklidir. Ama tamamen merkeze toplama, merkezden dağıtma zihniyetinden uzaklaşmalıdır. Doğu batı fark etmiyor, bu konunun bütün mülki amirlerin kontrolünde rasyonel bir mantık içerisinde yapılması gerekiyor.

Ayrıca sürekli eğitimler önemlidir. Mevcudu doğru anlatan kişilere ihtiyacımız var. Seçtiğimiz eğitimcileri, "konuyu iyi bilip bilmediği" noktasında sorgulamalıyız. Bizim güncel eğitim konusunda geniş anlamda sıkıntılarımız var. Dolayısıyla bu kent konseylerini bir okul gibi olduğunu düşünüyorum.

Merkez ve yerelin temsilcilere yaklaşımı

İdari ve mali sorumluluk, özerklik konusunu ülke bütününde çözmemiz

gerekir. Benim gündemimde siyasi özerklik yok; ama şunu söylemeden edemeyeceğim. Burada Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nı karşımıza getirdiysek, o zaman yerel bölgesel yönetimler kongresinde ülkelerin tartıştığı hukuki düzenlemeleri tartışmalıyız. Üç beş kişi yerel yönetimler özerklik konusunda kalktık konuştuk, onu da zaten bir türlü olgunlaştıramadık. Gruplar halinde tartışmalıyız. Ben şunu öğrendim ve çok üzuldüm: Ruşen Hocam özel bir kişidir. Her gittiği toplantıdan döndüğünde mümkünse geliyor, kitapları, defterleri veriyor. Ben çok mahcubum kendisine hiç uğrayamadığım halde sadece bana değil birçok kişiye uğruyor, çayını içiyor, elindekileri veriyor. Bu ayrı bir duruş; ama benim öteden beri çok merak ettiğim konu, Konsey'in Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi'ne yerel ve bölgesel odadan giden temsilcilerin bugüne kadar ne yaptıklarını bilmiyoruz. Önceki yıllarda bazı üyeler, "Yemek yedik, gezdik; ama bizim suçumuz değil, bürokratlar işleri yürüyor" dediler. Bölgeler Odası eski üyesi Prof. Adnan Gülerman'a (kendisi bir toplantıda dile getirdiği için söyleyebiliyorum) İçişleri Bakanlığı göçle ilgili sosyal siyaset konusunu anlatsın diye bir görev vermiş; sonra bir telefon gelmiş, "Hocam, sen çok gezdin, şimdi başkası gezsin" diye görevi başkasına vermişler. Neticede bir gayri ciddilik hem merkez düzeyinde hem de yerel düzeyde olduğunu düşünüyorum. Bir defa bunları da sorgulamamız lazım. Yani biz oraya Avrupa otellerinde yatsın diye temsilci yol-

lamıyoruz. Ama bu tek başına üyelerin kusuru değil; İçişleri Bakanlığı'nda bir bürokrat oligarşisi var. Elindeki kontrol gücü gitmesin diye yeni hükümetin açılışına rağmen çok iyi bilinen bir taktiktir bu; üç günde, üç ayda bir değiştiriliyor ki üyeler işten kopsun. Prof. Gülerman, "Ben hocayım, bari elimdeki evraki vereyim de giden benim arkamdan devam etsin" diyor. Ona, "Yok öyle bir şey, sen ne diyorsun, gitsin, gezsün, gelsin işte" demişler... Bir de hiç değişmeyenler var. Belki şimdilerde daha iyidir. İçişleri Bakanlığı'nı, ilgili birimleri amaca uygunluk doğrultusunda yönlendirmemiz çok önem taşıyor. Benim genel olarak söylemek zorunda kaldığım, önemseydiğim konular bunlar. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Nihal İNCİÖĞLU (İstanbul Bilgi Üniversitesi):

Şimdi burada bir zihniyet değişikliği gereği vurgulandı. Bu sosyal bilimlerde tartışılan bir konudur. Önce zihniyet mi değişir, politik kültür mü bunları etkiler? Yoksa bazen kurumlar oluşur, birileri o kurumları oluşturur, o kurumların işleyiş sürecinde zihniyet değişir. Zihniyetle birlikte iş yapabilme kapasitesi artar. Benim İtalya üzerine çok sevdiğim bir kitap vardır. İtalya'da bölgesel yönetimlerin ilk kurulduğu dönemde bir araştırma yapılıyor. Yıllar sonra bu araştırma tekrarlanıyor. Başlangıçta görülen şu: Kuzeyde, yani öteden beri özerk kentler olmuş bölgelerde, sistem gayet iyi işliyor; çünkü insanların birlikte iş yapma kapasitesi, bir başka deyişle; sosyal sermaye düzeyi oldukça yüksek. Güneyde, yani daha kırsalda ise sosyal sermaye düzeyi düşük ve başlangıçta sistem pek işlemiyor; ama giderek yerelleşme daha olumlu bir biçimde yürümeye başlıyor. Genellikle kurumsal düzenlemelerle politik kültür arasındaki ilişki çok tartışmalıdır. Ben kendi payıma, iyi bir kurumsal tasarımın, politik kültürü değiştirdiğini veya en azından bu değişimde önemli rol oynadığını düşünüyorum. Tabii, bu bütün kurumsal düzenlemeleri kapsıyor.

Bölgesel yönetimler

Gülten Hanımın bahsettiği bir konuya değinmek istiyorum. Türkiye'de böyle bir talep mi var? İspanya örneği bize gösteriyor ki, İspanya'nın her bölgesinde özerklik diye bir talep yok. Ama İspanya neyle giriyor buna? İşte Katalonya'dan yükselen özerklik talebi var, Bask bölgesinden yükselen bir özerklik talebi var. Ama sadece bu bölgelere ilişkin bir değişiklik yapmak yerine tüm ülkede 17 bölge yönetiminin kurulması yoluna gidilmiştir.

Türkiye’de bu konu gündemde oldukça başka bölgelerden de bu doğrultuda bir ihtiyaç olduğunu, bu doğrultuda taleplerin geldiğini göreceğiz. Ama bizim genel olarak merkeziyetçi bir siyasal kültürümüz var. Herkes merkeze bakıyor. Bu tartışmaların, bu taleplerin olması kültürün de değişmesine yol açabilir, diye düşünüyorum. Yıllar önce, İzmir Ticaret Odası’nın bir araştırmasını okumuştum. O da İzmir ve çevresi için bir özerklik öngörüyordu. Yani önce sıkıntısı olan, ihtiyacı olan bunları dile getiriyor, daha sonra konuşuluyor, tartışılıyor. O süreç içerisinde bölgelerin sosyo-ekonomik birimler olarak yükselmesi, yani Avrupa Birliği’ne göre bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi, bölgesel kalkınma vs. kaynakların yerinde kullanılması gibi konular etkili olacaktır. Tabii bu, birdenbire olacak bir şey değil, katılıyorum. Vergi yasasından tutun da diğer yasalara kadar değişmesi gerek; çünkü yerel yönetimlerin, bölgesel yönetimlerin yetki alanı geniş olabilir. Mali bir kaynak yoksa bu gerçekten bir yerel özerklik olmuyor. Onun için Türkiye’de birçok yasanın değişmesi gerekiyor. Zaten tek başına yerel yönetim reformu değil kapsamlı bir kamu yönetim reformu gerekiyor. Başlangıçta böyle başlamıştı; ama biliyorsunuz kamu yönetim reformu geri döndü. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. İbrahim KABOĞLU (Marmara Üniversitesi):

Çok teşekkür ediyorum. Evet, bu soruları ben, karşılıklı olarak etkileşim, fikir alışverişi olarak alıyorum. Kamu Yönetimi Reformu Kanunu’nu, bizler yani bu konuda kafa yoranlar veya görev başında olanlar konuşuyor, tartışıyor. Kamu yönetimleri reformuyla amaç, Türkiye’de kamu yönetimini daha etkili kılmak, daha ileriye götürmekten ziyade daha çok bir işletmeci zihniyetine dönüştürmekti. AKP bunu işletmeci gözüyle bakarak yaptı; dolayısıyla belki de o yasanın yürürlüğe girmemiş olması bir kazanç oldu.

Birincisi; Türkiye küreselleşmenin en olumsuz yönlerinden etkilenen bir devlettir. İktisadi ve sömürü bakımından taraf tutuyor. Eğer böyle bir yasa yürürlüğe girseydi, o yolu daha da açacaktı. Şimdi yeni bir fırsat var. Bütün bunları tartışmak için bize bir vesile yaratmış olacak. O kanunu yeniden ele alırlarsa bütün bu reformları tartışmamız gerekiyor. Nasıl ki anayasa tartışmasında, bir anayasa garabeti gördük; ama AKP açısından büyük bir nimet oldu. Kamu yönetim reformu da böyle olmamalı, etraflı bir biçimde tartışılmalıdır.

Bu ihtiyaç Kürt sorunu olmasaydı nasıl olacaktı? Benim dışımda konuşanlar örnekler verdiler. Ama en önemli iki örnek; TOKİ denilen kuruluş hemen hemen hiçbir sınır tanımıyor. Bu bizim idari hukuk ilkesi, yasaların eşitliği ilkesi, imar ve şehircilik hukukunun ilkeleri, kamulaştırma bütün bunlar merkezi otoritenin etkisi altındadır. Kabzası merkezde olan kılıç, yine merkezin istediği yerde ve yöne sallanabiliyor. Türkiye’de yerelleşme, kökleşmiş olsaydı, TOKİ’nin istediği yerde istediği araziye alıp inşaat yapması mümkün olmazdı.

İkincisi, çevre konusudur. Karadeniz otoyolu inşa ediliyor, bilmem kaç şirkete ihale ediliyor. Verilen mücadelede biliyorsunuz avukatlar öldürüldü. Paranın gücüyle yol yaptırılmaz değil, para kazanmak için yaptırılmaz anlayışı var. Benzeri mücadeleler, HES’ler konusunda veriliyor. Yani Hasankeyf’ten Munzur’a, oradan Ege yörelerine, Karadeniz’e kadar konu bütün Türkiye’yi ilgilendiriyor. Avrupa’da gördüğümüz halkoylaması, bizde soruşturmanın konusunu oluşturan hususlardır. Hızlı trenlerin bölgesinden geçmesini önlüyor, engelliyor. “Yapamazsın, buraya kadar yeter, oyluyorum” diyor. Ama kim yapıyor? Bölge yönetimi yapıyor. Tabii, bölge yönetimi bir fren oluşturuyor. Ankara’da bir düşmeye basarak, Karadeniz’in bütün kıyılarını berbat edebilirsiniz. Bölge halkı ancak klasik yöntemlerle, yurttaş girişimleriyle karşı koyabiliyor. Bu örnekleri Türkiye’de daha çok arttırabilirim.

Tarihi ve kültürel çevrenin, doğanın mirasın korunması olarak genel ad koyarsak, aslında anayasamızda buna yer var. Kapadokya'ya gittiğiniz zaman, yörenin kimliğine yaraşan yönlendirme işaretleri göremiyorsunuz. Niçin yok diyorsunuz? Merkezi bürokratik yapı, engel gösteriliyor. Düşünebiliyor musunuz? Bunlar mizahi, tam Aziz Nesillik konulardır. Niye o bölge ve buna benzer bölgeler açık hava müzesi haline getirilmesin; ama olmuyor. Ankara'da sıradan bir bürokrat ne yapılacağına karar verebiliyor.

Bölgesel yönetimler

Türkiye'nin yerelleşmeye, bölgeleşmeye ihtiyacı olduğunu gösteren birçok örnek var. Meslektaşlarım, İspanya'dan, İtalya'dan örnekler verdiler. Sicilya'daki talep Toskana'da yoktur. Fransa'da Korsika'daki talep ya da Bröton bölgesindeki talep, başka bölgede olmayabilir. Gerçekten Bröton, Fransa'da ana dilde eğitimin yapıldığı tek bölgedir. Okullarda hem Fransızca hem kendi dilleri olan özel statülü okullar yok; ama yok diye Fransa sadece birkaç bölgeye özgülemedi, 22 bölgeye ayırdı. Sorunlar çözüldü mü? Hayır, çok farklı etkileri var. Mesela, İnsan Hakları Dünya Forumu'nda "Breton bölgesi birleştirilsin" diye pankartlarla karşılaştık...

Bizde 26 bölge öngörülüyor. 26 bölge olunca 80 ilden üç-beş il bir araya gelecek. Böylece Fransa ve İtalya'da olduğu gibi Türkiye bölge sistemine geçecek. Fransa 22 bölgeden oluşuyor, bölge bölmesini merkezi otorite yapıyor, Bröton bölgesini üçe ayırıyorlar. "Biz bütün olarak Bretonya kimliğini istiyoruz. O bakımdan bizi üçe ayırdınız ama biz tek bölge olmak istiyoruz". Böyle bir talep de olacaktır. Hiçbir yerde nihai çözümler yok. Her zaman bir arayış söz konusudur. Bu bakımdan mesela Türkiye'de bölgeciliğin temelinde değiştiğimiz kamu hizmetlerin etkililiği, çevre ve doğa, kültürel- tarihi ve kültürel kimliğin korunması var. "Dilimi korumak istiyorum" diyor. Kültürel kimliğim korunsun; ama tarihi eser diye bir şey bırakmıyorum. Doğal eserleri tahrip ediyorum, kültürel alanlar gidiyor. Geriye ne kalıyor? O zaman çocuğumu, hiçbir şeyim kalmadıysa, İngilizce eğitimi veren bir okula gönderirim. Hatıra olarak atalarımından aldığım hiç bir şeyi koruyamamışım. Bu açıdan baktığımız zaman kısır döngüden çıkmak için daha kapsayıcı kavramlar kullanmak gerekir. Bu çerçevede bölgesel kalkınma ajansları Türkiye'de çok tepki çekti. "Ne veriyor ki Avrupa Birliği, bu kadar bölge kuruldu? Ne kadar

para ki, deve de kulak” denildi. Avrupa Birliği’nin Türkiye’yi bölme projesini uygulamaya geçirdiği şeklinde algılandı. Oysa DPT de Türkiye gerçeklerine uygun olarak benzer programlar hazırlamıştı. Ama ne yapıldı? Bölgesel kalkınma ajanslarına DPT’yi koydular. DPT, merkezi otoriteyle koordinasyon anlamında pekala eşgüdümci olarak kalabilir; ama kalkınma ajanslarının başından bölge sözcüğünü çıkarmak da elbette alaturka bir paranoyadır. Bu da bizim gerçeğimizdir.

Bütüne bakmak

Bunlar bizi bütünü görmeye götürüyor. Bütün Türkiye’yi görmek gerek; ama bütün Türkiye’yi görmeye çalışmak, Kürtleri görmezden gelmek anlamına gelmiyor. Çünkü sonuçta azınlık hakları veya kendini çoğuluktan farklı olan dilsel, dinsel, etnik bakımdan farklı olan grubun talep ettiği artı hakları istiyorum demesidir. Dil örneğinde olduğu gibi “Ben senin kullandığını kullanıyorum, kullanacağım, ama artısını, yani kendi dilimi de istiyorum.” Siz onu pekala tartışabilirsiniz, konuşabilirsiniz. O nedenle kullandığım üçlü formül burada özel bir anlama sahiptir.

Çağlar Hanım’ın verdiği ‘yasa – yargı ilişkisi’ örneği önemlidir. Haklara bütün olarak bakmak, bizim beceremediğimiz bir şeydir. Çünkü birileri çalışma hakkını öne çıkarır, birileri kültürel hakkı, öbürleri çevre hakkını; ama hak ve özgürlükler bütündür, bütün olarak bakmak gerekir. Anayasa madde 90, haklar bakımından çok önemli bir dayanak. Zerrin Hanım çok haklı olarak, Türkiye’de Aarhus sözleşmesini kaç kişi biliyor, diye sordu. Sosyal haklar bakımından Demir/ Baykara kararını, kamu görevlilerine toplu sözleşme hakkını, Avrupa Mahkemesi’nin tescil ettiği kararı ne kadar kişi biliyor? Bilmediği için hükümet anayasa referandumda bunu tepe tepe kullandı. Mesela; “size toplu sözleşme hakkını veriyoruz” dedi. Oysa budanmış bir hak verdi.

Onun yanında çevre hakkı konusunda M. Öneriyıldız kararı var. Bu iki kararın 90. Madde karşısında özelliği şudur. 90. Madde, “Türkiye’nin onayladığı insan haklarına ilişkin sözleşmeler ile yasalar arası çatışma olursa uluslararası sözleşmeler esas alınır” diyor. Siz davalarda bunu öne süreceksiniz; ama belirttiğim bu kararlarda Avrupa Mahkemesi Türkiye’nin onaylamış olma koşulunu aramıyor. Orada referans olarak kullandığı kararları Türkiye henüz onaylamamış ama bunu Avrupa ortak hukuk mekanının bir parçası olarak kabul ediyor. Ortak hukuk ailesi o

çerçevesinde benimsenmiş ve uluslararası alanda benimsenmiş insan hakları sözleşmelerinin o davalarda referans olarak kullanılabileceğini tescil ediyor. Bu yalnızca Türkiye'ye karşı değil, aynı zamanda Avrupa Konseyi üyesi olan devletlere karşı uyarı anlamında da uygulanıyor.

Valilerin durumu

Şimdi eğer üniter devlet olsun, bölgeleri olan üniter devlet olsun, valiler, Fransa örneğinde verdiğim gibi merkezi otoriteyle bölgesel otorite arasında eşgüdüm aracı olarak kullanılıyor. Devleti temsil eden eşgüdüm aracı olarak görülüyor. O bakımdan valinin merkezi otoriteyi temsil etmesi bakımından seçimle gelmesi pek görülmemiş bir şey değil, istisnadır. Bizim öngördüğümüz yerel ve bölgesel özerkliği zedeleyici bir durum olabilir; çünkü bize verilen örnekler Amerika örnekleridir. Oysa Amerika'da onlar birer devlettir. Dolayısıyla orada devlet başkanı seçiliyor. Almanya'ya baktığınızda farklı bir durum var. Şimdi bu açıdan yerelliğin değişmesi savunulduğuna göre, devletle yerellik arasındaki köprüleri rasyonel değerlerde düşünmek gerekiyor. Köy kent ayrımını yaptınız. Bu çok önemli, çünkü Türkiye'de nüfusun büyük kısmı kentlere taşındı. Bence bütün Türkiye, yerel demokrasi ağına kavuşturulmalı; ama bu ayrı bir tartışmanın konusudur.

Eğitim ideolojisi

Anayasanın Fransızca ve İngilizce çevirisi Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü tarafından yapılıyor. Metinlere baktım; "Türk Cumhuriyeti", "Türk Devleti" diyor. Ankara'da İnsan hakları görevlerimin bulunduğu sıralarda, Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürü ile karşılaştığımda, "Sayın Genel Müdür ne yapıyorsunuz? Bu çeviri aslına uygun değil, düzeltin bunu" dedim. "Sizin meslektaşlarınız yaptı" dedi.

Şimdi bizim eğitim sorunumuz ciddidir, var olanı bile çarpıtıyoruz. Tabii ki ders kitaplarının gözden geçirilmesi çok önemlidir. Türkiye'de ders kitaplarının dinlere göre yazılmaması gerektiğine ilişkin en önemli dayanak, yurttaşlıktır. Yurttaşlık, ülkeler arasındaki bağlantıyı kuran, dil bakımından bilimsel olarak bakıldığında, Türkçenin önemini bize sunan çok önemli bir avantajdır. Bu açıdan konuya baktığımız zaman, diğer öğeleri ikinci plana geçirebiliriz. Din açısından konuya baktığımız zaman, Alevilerin düşebileceği risk şudur: "Sünnilik yanında Alevilik de

okutulsun. İyi de ateistlerin, Yezidilerin durumu ne olacak? ... Bizimki, Alevilik yaklaşımı ile ilgili değildir. Hayır, zorunlu din dersi olmasın. Demek ki nötrale etmek çok önemlidir. Eğitim konularının elden geldiğince nesnellğe kavuşturulması çok önemlidir.

Kürt ve Türk eksenli kırılma; anadilde eğitim; ülkelerden örnekler

Türkiye’de iki kırılmadan biri din-laik eksenindeki, diğeri ise Kürt -Türk eksenindeki kırılmadır. Kürt- Türk ekseninde ülke bölünüyor kaygısı var ve bir de paranoya var. Öbür tarafta ise şeriat gelecek mi, laiklik korunabilecek mi gibi ciddi bir ayrışma var. Benim söylediğim şu; burada Kürtler ikinci kırılmayı önleyebilme konusunda da rol oynayabilirler. Kürtlerin söylemi, sorunları dile getirmeleri, Türkiye’deki demokratik rejimin, laiklik ve demokrasinin insan hakları temelinde geliştirilmesine katkıda bulunabilirse, o zaman öbür ayrışmaya da bir tür olumlu katkı getirebilirler. Yoksa bu ayrışma tehlikelidir, diğeri daha az tehlikelidir, biçiminde bir beyanda bulunmadım.

Sayın Kışanak nasıl dedi? Tabii çözüm önerileri, belki onları iki ay sonra düzenlemeyi düşündüğünüz çalışma için yer ve zamanı dikkate alarak, Fransa’dan, İtalya’dan, İspanya’dan en başta bu konuyu iyi bilen uzman getirmek gerekir. Ama her biri anayasal güvence altına almış, Fransa bunu adım adım yapıyor; çünkü Fransa’da bizdeki gibi üniter devlet geleneği oldukça baskındır. Aslında asimilasyon kültürünün gelişmiş olduğu bir ülkedir. Dil bakımından baktığımız zaman Brötonlar mücadele ediyor; ama Fransa’da anadilde eğitim söylemi Türkiye’deki kadar kesinlikle yaygın değil ve çok da kapalıdır. Bu konuda kitaplarda fazla bir bilgi bulamazsınız; ancak özel ilişkiler, söyleyişler yoluyla bazı bilgileri elde edebilirsiniz. Bu açıdan yaptığımız tartışmalar Fransa’da yapılamıyor, diye söyleyebilirim. Fakat bölgesel diller Fransa’nın bir parçasıdır. Dilleri tek tek saymıyor; ama Anayasaya böyle bir hükmün konmuş olması önemli bir adımdır. Birinci maddeye göre, Cumhuriyet yönetim şekli değişmezdir. Anayasa “eksik” diyerek, ’92’de bir cümle ekledi: Cumhuriyetin örgütlenme biçimi adem-i merkezîyettir. Evet, bunları adım adım yapıyor.

İtalya, anayasasına açıkça koymuştur. En geniş anlamda adem-i merkezîyet, diyor. Şöyle kabaca: Roma Parlamentosu şu yetkileri kullanır, şu yetkileri bölge parlamentosu kullanır. Ama tabii ki İtalya, bölge sistemi

konusunda İspanya'dan çok geridedir. İspanya bunu çok daha açık yapıyor. Bölge parlamentolarına daha çok yer veriyor. Mesela; İtalya'da anadilde dil eğitimi yok. Kimin var? Hangi anadilin arkasında ulus devleti varsa onun vardır. İşte Fransızca vardır. Sicilya'da Sicilyaca diye bir dil var mı, diye dalga geçerler. Bu olguyu da kabul etmek gerekir.

İspanya farklıdır. Katolanya ve Bask bölgesi çok farklıdır. Özerklik konusunda hem İtalya'da hem İspanya'da anayasada özel maddeler var. İtalya'daki bölgelerin kendilerine özgü kaynakları var. Ayrıca merkezi otoriteden yardım alıyorlar. İspanya'da da özel topluluklar Madde 156'ya göre kendi öz kaynaklarından yararlanabiliyorlar.

Dolayısıyla ben şöyle bir sonuç çıkarıyorum: Bunlar devletlerin kendi tarihsel, kültürel, coğrafi konumlarına göre, kamu hizmetlerine göre, nüfusun yapısına göre buldukları kendi çözümleridir. Biz bu sürece çok daha etkin katılarak, özellikle Türkiye modelini çıkarabilirsek o zaman daha kalıcı olur, hem de bizim dışımızdakilere örnek olur.

Türkiye modelini, bölge ülkeleri açısından da tıpkı demokrasi ve laiklikte olduğu gibi merkez-çevre ilişkileri bakımından da örnek oluşturabilecek bir model olmasını tasarlırsak daha sağlıklı adımlar atabiliriz. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Zerrin TOPRAK (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Samimiyetime inanın, birkaç şey daha söylemek istiyorum. Yerel gündemlerde açık ve izlenebilir olmaya alıştığımız için bu toplantıda gazetecilerin gitmesinden rahatsız olup, gelin dinleyin, dedim. Ama bu toplantı gazetecilere kapalı, denildi. Halbuki kapalı olacak ne var? Yoksa meraklandırmak, meraklarının devamını sağlamak için bir strateji miydi? Böyle bir zihniyet maalesef var. Yaşadığım bir olayı paylaşmak istiyorum. Bir keresinde Sadun Bey, bütün Yerel Gündem 21 Genel Sekreterlerini Ankara'ya toplantıya davet etmişti. "Biz dışarıda Sadun Bey bir kısım personel ile salonda içerde bekliyor. Bir kişi de kapıda nöbet tutuyor, bizi gizli toplantı yapıyor diye içeriye almıyor. Zorla içeriye girdik. Toplantı bizim sayemizde yapılıyor, bizi içeri almıyorlar. Neyin gizlisini yapıyoruz, bir defa bu "gizlilik, odaya almama hatta dışarı çıkarma, kapıda bekletme, davet etme sonradan vazgeçme" zihniyetinin değişmesi gerekiyor. Belediye meclislerindeki gizli toplantı da aynı şekilde; ama ne mantığı var? Onun mantığı, alınan sosyal kararların dışarıda, sokakta söylen-

memesi üzerine kuruludur. İmar planları dahil olmak üzere her konuda gizli toplantı yapma merakımız var, yeni belediye kanunu bu konuyu geliştirmede. Gizlilik, bizim zihnimizde var. Bir defa ondan uzaklaşım şeffaf olmamız lazım.

İkincisi, 1990'larda Mülkiyeler Birliği dergisinde ben valilerin seçimle gelmesi, atanması konusunda bir makale yazmıştım. O sırada makale yayımlandıktan üç gün sonra bir milletvekilinin bir yazısını ulusal bir gazetede gördüm, benim için yazıldığını düşündüğüm için paylaşıyorum. Diyordu ki, " Valilerin seçimle gelmesini söyleyen kara cahiller, anayasayı bilmeyenlerdir." Ben üstüme alındım. Hemen "Biz din devleti miyiz? Tabii ki yeni gelişmeleri yazacağız, sorgulayacağız, neyse doğrusu onu göreceğiz" diyen bir karşı yazı yazdım. Aynı gazetede basıldı. Şunu demek istiyorum; çok şabloncu düşünüyoruz. Kent sınırları büyüyor. Kent sınırlarıyla, idari sınırlar birbirine yaklaşıyor. Belediye başkanını il büyüklüğünde belediyelerde seçiyoruz, itiraz etmiyoruz. Vali seçimle gelse olmaz mı denilince niye strese giriyoruz? Bir defa bunun üzerinde durmak gerekiyor. İdari sistemlere baktığınızda, monarşi/krallıkla idare edilen sistemlerde nihai yetki sahibi yada devletin sahibi kral olduğu için işler daha rahat gidiyor olsa bile ister krallık olsun ister yetki sahibi bizdeki gibi "millet" olsun, kent güvenliği nedeniyle, idare atadığı memura güvenmektedir. Esasen bu Avrupa'daki yerel yapılanmada da genelde böyledir. İdare atadığı görevlendirmelerde stratejik konularda görevler veriyor. Örneğin; belediye başkanının yabancı olmasını istemiyor, encümen üyelerini yabancı istemiyor; ama meclis üyelerinin yabancı olmasına izin veriyor. Çünkü merkezi yönetim, devletin sürdürülebilirliğine odaklı düşünerek, kendini koruma altına alıyor. Onun için bu atama seçilme işine, hangi görev, yetki ne, yükü ne, bu noktalardan bakmak lazım. Biz ezbere vali seçimle gelmez, diyoruz. Orada seçilmişse, kent güvenliğini kriz anında sağlamak üzere, bir çok görev veriyorsun? Onun için bu sendromları bir tarafa bırakarak, kentin sürdürülebilirliği için "ne olmalı, nasıl bir model içerisinde olmalı, karar organlarının, yürütme organlarının yetkisi ne olmalı" bu hususları birbirine karıştırmamak gerekiyor.

Valiyi güçlendirdiğin zaman belediye başkanının yetkilerini, "bir yerde aynı konuda iki yetkili olmaz" diye kısıtlayabilirsin. Bu tarz modeller vardır. Bu açıdan Amerika'da ve başka yerlerde de bunun örnekleri var. Sen valiyi atadığın için ona daha çok güveniyorsan ve toplumsal sancı olduğunu düşünüyorsan, atama tercihini ortaya koyabilirsin. Sadece bu ne-

denle seçime karşı olmayı düşünmek gerekir. Ama unutulmamalı ki kriz anında merkezi yönetim harekete geçmektedir, isterse yereldeki sorumlulukları yeniden organize edecek yeni bir model ortaya koyar. Bu açıdan da bakmak gerekiyor. Teşekkürler.

Yurdusev ÖZSÖKMENLER (Oturum Başkanı)

Vaktimizi de çok aştık; ama tartışma giderek ısınıyor. Seçimden sonra da bir iki yıl daha bu tartışmalarla geçireceğimiz görünüyor. Toplantının basına kapalı olmasının nedeni buradaki tartışmaların daha olgunlaşmadan yanlış yazılıp, spekülasyonlara neden olması endişesidir. Haklısınız, şeffaf olmak gerekiyor; ama olgunlaşmamış konuların art niyetli olarak yazılıp çizilmesi süreçleri çok fazla aksatabiliyor. Umarım bütün bu emekler ve çabalar sonuca ulaşır. Hepimizin özlediği demokratik bir ülkeye kavuşmakta bu çalıştayların katkısı olur. Ben bütün katılımcılara, Zerrin Hoca'ya, Nihal Hoca'ya ve İbrahim Hoca'ya çok teşekkürler ediyorum.

III. OTURUM

Yerel Yönetimlerde Yerindenlik İlkesi ve Yerel Yönetim

Oturum Başkanı

>> Prof. Dr. Zerrin TOPRAK, Dokuz Eylül Üniversitesi

Konuşmacılar

Tanınmaz Siyasetler ve Yerinden Yönetim; Kıbrıs Örneği

>> Prof. Dr. Niyazi KIZILYÜREK

Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Geliştirilmesi- Bölge Yönetimleri,

>> Prof. Dr. Sevtap YOKUŞ

Yerel Yönetimler ve Yerinden Yönetim

>> Prof. Dr. Ahmet ÖZER

>> Prof. Dr. Zerrin TOPRAK
Dokuz Eylül Üniversitesi, Oturum Başkanı

“Yerel Yönetimlerde Yerindelik İlkesi ve Yerel Yönetim Uygulamalar”ı başlığı altında yapacağımız bugünkü oturumda, konuşmacılarımızdan biri olan Kıbrıs Üniversitesi’nden Prof. Dr. Niyazi Kızılyürek, “Tanınmaz Siyasetler ve Yerinden Yönetimler” başlıklı konuyu sunacak. Kocaeli Üniversitesi’nden Prof. Dr. Sevtap Yokuş, “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Geliştirilmesi, Bölge Yönetimleri” konusunu; Süleyman Demirel Üniversitesi’nden Prof. Dr. Ahmet Özer ise “Yerel Yönetimler ve Yerinden Yönetim” konusuyla ilgili düşüncelerini bizimle paylaşacak. Hoş geldiniz. İlk sözü konuşma sırasına göre Prof. Dr. Niyazi Kızılyürek’e veriyorum. Buyurun.

>> Prof. Dr. Niyazi KIZILYÜREK
Kıbrıs Üniversitesi

Tanınmaz Siyasetler ve Yerinden Yönetim; Kıbrıs Örneği

Öncelikle davetiniz için çok teşekkür ediyorum. Diyarbakır'da bulunmak uzun zamandan beri istediğim bir şeydi. Bilmeyenler için söyleyeyim; Kıbrıslı Türküm ve Kıbrıs Üniversitesi'nde (Güney Kıbrıs) çalışıyorum. Önce tanınma siyaseti üzerine görüşlerimi, sonra da bazı Kıbrıs deneyimlerini sizinle paylaşacağım.

Tanınma politikası denildiği zaman akla Kanadalı siyaset bilimci Charles Taylor gelir. Charles Taylor, 1992 yılında "Çok Kültürlülük ve Tanınma Politikası" başlıklı çok önemli bir çalışmaya imza attı. Taylor çalışmasında, Kanada'nın Quebec eyaletinde Fransızca konuşan nüfusun İngilizce konuşan çoğunluk karşısında asimile olmamaları ve kendi kültürlerini korumak için bir takım özel önlemler alınmasını haklı buluyor. En önemlisi, bir cemaatin, bir toplumun, bir komünitenin varlığı

ğini koruması için gerekirse bazı bireysel hakların bile sınırlandırılabilceğini savunuyor.

Hatırlamakta yarar vardır; Quebec, Kanada Parlamentosu'nun 2006 yılında aldığı bir kararla Birleşik Kanada içinde bir ulus olarak tanımlanıyor. Yani "ulus içinde ulus" olarak tanımlanıyor. Quebec eyaletinin aldığı bazı kararlar ışığında bu eyalette yaşayan Fransızca konuşan nüfus ile göçmenlerin çocuklarının İngilizce öğrenim yapan okullara gönderilmeleri yasaktır. Orta ve büyük işletmelerin reklam dili olarak Fransızcanın kullanılması zorunludur. İlk bakışta liberal sanayi toplumunda bu tür önlemler tuhaf görülebilir, bireysel özgürlükleri sınırlandırıcı bulunabilir. Fakat Charles Taylor, Kanada'nın Quebec eyaletinin taleplerini haklı bulduğu gibi bu tür taleplerin arkasında bir toplumun kimliğini korumasını, dolayısıyla da tanınma ihtiyacını görmektedir. Taylor'a göre söz konusu olan, bir cemaatin yok olmasını engellemek ve varlığını korumaksa, o zaman grup hakları adına bazı bireysel temel haklarda sınırlandırmalara gidilebilir. Taylor bu görüşünün yani grup hakları adına bireysel hakların sınırlandırılmasının ne zaman ve hangi şartlarda geçerli olacağını şöyle özetler:

Bir, her şeyden önce tanımlanabilir bir grubun, bir toplumun, bir kömünitenin var olması gerekiyor. Bu grubun üyeleri sadece bireyler olarak hak sahibi değil, grup olarak da hukuk öznesi olmalıdır.

İki, grubun ayırt edici niteliği, özelliği ile olası sınırlandırıcı önlemler bir-biriyle bağlantılı olmalıdır. Örneğin, Quebec örneğinde ayırt edici kriter dildir. O zaman toplumun varlığının korunması için alınacak ekstra önlemler sadece dil eksenli olmalı ve dil düzeyinde alınacak önlemler toplumun kültürel varlığını korumaya yönelik olmalıdır. Örneğin, böyle bir amaç için ekonomi ya da başka bir faktör kullanılamaz.

Üç, grubun ortak bir kimliğinin olması gerekiyor. Kendi başına ortak bir dilin, ortak bir kimliğe yol açmadığı biliniyor. Bunun için ortak dilden daha fazlası gerekiyor. Burada ortak dilde ifadesini bulan kültürel mirastan söz ediyoruz.

Dördüncü olarak, grubun kültürel varlığının korunması normatif bir amaç olarak benimsenmelidir. Korunmasını istediğimiz toplumun varlığına kendi kültüründen kaynaklanan bir değer atfetmeliyiz. Ortada normatif bir amaç yoksa grup hakları adına bireysel hakları kısıtlamanın geçerli nedenlerini bulmak oldukça zordur.

Charles Taylor ortaya koyduğu bu görüşle bireysel haklara dayalı açık toplum ve bildik anlamında liberal toplum kavramlarına meydan okuyor. Bilindiği gibi formel liberal anlayışta aynı toplum içinde yaşayan bireyle eşit ve aynı haklar tanınmaktadır. Bireylerin olası farklılıkları hukuk ve siyaset konusu yapılamaz. Taylor, bu liberalizm yorumunu reddeder. Bunun yerine başka bir liberalizm anlayışı önerir. Buna göre liberalizm, "farklılık körlüğüne" son verebilir ve grup haklarına saygılı, farklılığa açık bir anlayışa kavuşturulabilir. Taylor, liberalizmin özünde buna açık olduğunu ve günümüzün çok kültürlü toplumlarının da bunu gerekli kıldığını ileri sürer. Yurttaşların formel olarak eşit ve aynı haklara sahip olmalarının ötesine geçen bu liberalizm yorumunda çok kültürlü toplumlarda bir kültürün varlığının korunması yurttaşların aynı ve eşit hakka sahip olmalarından daha önemlidir. Uygulanacak tanınma politikası da buna uygun olarak o kültürün varlığının korunması ve yeniden üretilmesinin zemini hazırlamalıdır ve buna olanak tanınmalıdır. Örneğin; Kanada böyle bir anlayıştan hareket ederek anayasasına ek bir madde koydu ve Quebec'i farklı ve özel toplum ilan etti. Taylor'a göre bu, hükümetlerin Quebec'te Fransız kültürünü yaşatıp geliştirmeyi bir amaç olarak benimsedikleri anlamına geliyor. Bu uygulama, ilk bakışta formel anlayışa ters düşen bir uygulama olsa da, Taylor'ün "liberalizm İki" dediği yorum açısından böyle değildir.

Taylor'un tanınma politikasının özeti

Charles Taylor'a göre çok kültürlü bir toplumda tanınma politikası iki nedenden ötürü şarttır. Bir, kültürel azınlıkların veya grupların tanınmadığı çok kültürlü bir toplum parçalanma tehlikesiyle karşı karşıyadır. İki, tanınmayan gruplar bundan ciddi zarar görmektedir; çünkü tanınmak çok temel bir ihtiyaçtır. Birinci argüman yeteri kadar açıktır. İkinci argüman, yani tanınmanın modern zamanlarda temel bir ihtiyaç olduğu varsayımı tanınmanın kimlik atfeden bir özelliğe sahip olduğu bir anlayıştan hareketle değerlendirilebilir. Bir insan topluluğunun kimliğinin başkaları tarafından tanınmaması ya da çarpık tanınması o topluluğa çok ciddi zararlar verir. Bu durum grup üzerinde baskı oluşturduğu gibi, o insan topluluğunu çarpık ve yanlış bir hayat yaşamaya mahkum eder. Kısacası Taylor, modern toplum bireyleri için geçerli bulunduğu kimlik anlayışını siyaset alanına da taşır. Gerçekten de sömürgeci ülkelerin sömürgeleştirdiği halklara, beyaz çoğunlukçu toplumların siyah azınlıkla-

ra, ataerkil toplumlarda erkeklerin kadınlara, heteroseksüellerin gaylere, lezbiyenlere veya transseksüellere bakışında bir tür çarpıtılmış kimlik yüklemesi yapıldığını görürüz. Bu bakışa maruz kalanlar kendilerini gördükleri biçimde görmeye başlarlar. Tam da bu noktada feminist, anti-ırkçı, azınlık hakları odaklı sosyal hareketler bir ortak noktada tanınmanın yokluğuna veya bir baskı aracı olarak çarpık tanınmaya karşı baş kaldırma noktasında kesişiyorlar. Bu saydığımız örneklerde sorun sadece sözünü ettiğimiz toplulukların verili düzeni içinde eşit haklara sahip olmamaları değil, aynı zamanda bu hukuksuzluğu meşrulaştıran bir bakışın yaşanmasıdır. Bu yüzden de çoğu zaman hak talepleri kimlik talepleri ile iç içe geçmektedir. Bir toplumun kimliğini kendi anladığı biçimde tanımlayarak yaşayabilmesi için sadece mevcut yasal sınırlandırmaları ortadan kaldırmak yetmez. O kimliğin başkaları tarafından tanınması da şarttır. Aynı zamanda kendi başına bir amaç ve değer olarak görülmesi gereken kimliğin kendini yeniden üretme imkanları da yaratılmalıdır. Buraya kadar Charles Taylor'ın çalışmalarındaki tanınma politikasını özetlemeye çalıştım.

Türkiye'de tanınma politikası var mı?

Türkiye'de bugüne kadar böyle bir tanınma politikasının uygulanmadığını hepimiz biliyoruz. Türkiye'deki uygulamaları uzun boylu değerlendirmeye gerek yoktur; çünkü Türkiye'de böyle bir tanınma politikasından eser olmadığı açıktır.

Kimi farklılık körü liberal anlayışla ve yüzeysel olarak Kürtlerin Türklerle aynı haklara sahip olduğu ileri sürülüyor, ya da o eşit haklara sahip olunca Kürt meselesinin biteceğini zannediyor. Kimileri Kürtler kadar Türklerin de acı çektiğini söyleyerek, bir tür acı eşitlemesi yaptıktan sonra sorunların sosyalizmle son bulacağını dile getiriyor. Kimileri birlik beraberliğin faydalarını, yani cumhuriyetçi anlayışı öne çıkarıyor; kimileri de din kardeşliğinden söz ediyor. Görüleceği gibi bu anlayış ve önermelerin hepsi bir noktada kesişiyor. Farklılıklar inkar ediliyor ve tanınma ihtiyacının önemi yadsınarak tanınma politikası önerilmiyor. Kıscası, çarpık bir tanınma öneriliyor. Türkiye'de tanınma politikasının yokluğunu ya da çarpık tanınma olgusunu en çarpıcı biçimde Kürt yazarlardan Muhsin Kızılkaya şu sözlerle özetliyor: "Evet cumhuriyet tarihi boyunca Kürtler Türkiye'de her şey oldular. Cumhurbaşkanı, başbakan, bakan, milletvekili, er, öğretmen, hemşire vb. oldular, olmaya da devam

ediyorlar. Şimdiye kadar Kürtler tek bir şey olamadılar. Kürt Türk olmadılar. Kürt oldukları zaman da hiçbir şey olamadılar.” Bu sözler Türkiye gerçeğini özetliyor.

Kürt realitesi

Son zamanlarda siyasi arenada o meşhur “Kürt realitesini tanıma” sözcükleri sık sık duyuluyor. Aslında inkarcılıktan realiteyi görmeye gidiliyor; ama tanıma politikasından hiçbir şekilde eser olmadığını görüyoruz. Tam tersine, Kürt realitesini dillendirmeye başladıktan sonra arkasından hemen “Türklerle Kürtlerin ne kadar aynı olduklarını” ve “hiçbir ayrı ve gayrılarının olmadığını” söyleniyor ve işte Çanakkale örneği gibi tarihten örnekler dile getiriliyor. Bence bu farklılığın tanınmasından kaçıştır. Çünkü asıl olan o farklılığı görüp benimsemektir, tarihten seçici okumalar yaparak onu saklamak değildir.

Çözüm

Yerel yönetim ve özerklik konusunun tanınma siyaseti ile bağlantılı olduğunu söylemek istiyorum. Benim anlattığım tanıma siyaseti açısından, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve yerinden yönetim, özerklik; tamamen tanınma politikasının bir parçası olarak öncelikle gündeme gelmelidir. Yani burada söz konusu olan farklılığı tanımak, değer olarak görmek, ayrıca kendisini yeniden üretebileceği bütün imkanları o topluluğa sunmaktır. Bu imkanları sunmanın için çeşitli yöntemleri olabilir. Yerel yönetimleri güçlendirmek bunlardan bir tanesi olabilir, özerklik başka bir yöntem olabilir. Yeter ki, mental bir blokaj yaşamayalım.

Kıbrıs örneği

Bu yıl Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 50. yıldönümü kutlanıyor -ki aslında bu 1964'te çöken bir devlettir. İki toplumlu Kıbrıs Cumhuriyeti çok uzun yaşamadı. 1964'ten sonra Kıbrıs yönetimi De Facto Kıbrıs Rum devleti olarak kaldı. 1964 çatışmaları ya da Kıbrıs Cumhuriyeti'nin çöküş nedenlerinden bir tanesi, yerel yönetimlerle doğrudan ilgilidir. 1964 Kıbrıs anayasasında iki toplumun beş büyük şehirde ayrı belediyelere sahip olmaları öngörülüyordu. Yani Kıbrıslı Türklerin ayrı Rumların ayrı belediyeleri olacaktı. Kıbrıs Rum önderliği bu anayasa maddesini uygulamaktan kaçındı. Ve 1960 – 1963 yılları arasında Kıbrıs Cumhuriyetinin temel meselesi bu belediyeler meselesi oldu. Belediyeler konusunda yaşanan

uyuşmazlık yüzünden Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin çöktüğünü görüyoruz. 1964 yılındaki toplumsal çatışmalara buradan gidildi. 1960'lı yıllar boyunca Kıbrıs'ta Türk tarafının resmi tezi aslında idari ve kültürel özerkliği. 1960 cumhuriyetinde asli unsur olarak devlete ortak olan Kıbrıslı Türkler, 1964'ten sonra devre dışı kalmış bir topluluk oldu ve değişen güçler dengesinin aleyhine dönmesinden sonra idari özerkliği savunmaya başladı. 1974'e kadar Başpiskopos Makarios bu önerilere pek yatkın olmadı. Daha maksimalist bir tutum ileri sürerek, Kıbrıslı Türklerle özerklik vermeyi reddediyordu. 1974'te güç dengeleri tamamen tersine döndü ve o günden sonra Kıbrıs'ta federal devlet tartışmaları gündeme geldi. 1974'ten sonra güçler dengesi Türk tarafı lehine dönünce, coğrafik esasa dayalı federal bir devlet fikri gündeme geldi. 1977 yılında iki taraf arasında coğrafik esasa dayalı federal devlet düzeni kurma konusunda fikir birliği olduysa da -bu konuda Denктаş ve Başpiskopos Makarios bir antlaşma imzaladı- devam eden Kıbrıs müzakerelerinde, Türk tarafı, hiçbir zaman coğrafik esasa dayanan federal düzen tezini savunmadı. Daha maksimalist bir yaklaşımla iki devletli konfederal bir çözüme yöneldi. Çok yakın bir geçmişe kadar Sayın Denктаş'ın izlediği çizgi de iki devlete dayalı konfederasyon modeliydi. 2004 yılında BM'nin önerdiği kapsamlı çözüm- gevşek bir federasyonu öngören Annan Planı-Kıbrıs Rum tarafınca reddedildi. Kıbrıs sorunu çözümsüz bir sorun olarak kalmaya devam ediyor.

Günümüzde devam eden müzakerelerin temel prensibi; iki toplumlu, iki bölgeli coğrafi esasa dayalı federal bir anlayıştır. Fakat maalesef görüşmeler, müzakereler iyi gitmiyor. İyi gitmemesinin temel nedeni şudur: Kıbrıs Türk tarafı, "federasyon istiyoruz" derken aslında içten içe konfederal sistem, iki devletli bir devlet modeli tahayyül ediyor. Kıbrıs Rum tarafı ise federasyon kavramından neredeyse üniter devlet anlıyor.

Sorularınız olursa konuyu daha çok şey açabilirim. Hepinize çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. Zerrin TOPRAK (Oturum Başkanı)

Biz de çok teşekkür ediyoruz. Niyazi Hocam, belki sonra yerel yönetimle ilgili konuları da derinleştirir. Örneğin yerel yönetimler özerklik şartı noktasında olduğu için Avrupa Konseyi anlaşmalarına imza eden ülkelere baktığımız zaman Kıbrıs'a "Cypris" der. Dolayısıyla Kıbrıs Rum kesimi, bu tür anlaşmaları imzalamıştır; ama komşusuyla kavgalı olmama ilişkisi sınır ötesi Rıa Anlaşması var, onu imzalamamıştır. Bu Avrupa Birliği açısından sorun teşkil etmemiştir. Avrupa Konseyi Türk kesimi umursamamıştır, hatta bu konuda

"Avrupa Konseyi kendi değerlerine şaşkınlıkla bakıyor" diye bir makalem var. Siz orada yaşıyorsunuz, belki bu noktada konuyla ilgili bize uygun görürseniz daha detaylı bilgi verebilirsiniz. Ben açıkçası yerel yönetimlerle ilgili olarak merak ediyorum. Çünkü 1580'de bize uygulanan yerel yönetimden Kıbrıs yerel yönetim mevzuatı daha ileriydi. 5393'le biz neredeyse Kıbrıs'tan bu noktada ilkeler çerçevesinde mevzuat düzeyinde daha geride görünüyoruz. İkinci konuşmacımız Kocaeli Üniversitesi'nden Prof. Dr. Sevtap YOKUŞ "Türkiye Yerel Yönetimlerin Geliştirilmesi ve Bölge Yönetimleri" üzerinde konuşacak. Buyurun.

>> Prof. Dr. Sevtap YOKUŞ
Kocaeli Üniversitesi

Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Geliştirilmesi ve Bölge Yönetimleri

Teşekkür ediyorum. Bu bilimsel tartışmaların arasında bir parantez açmak istiyorum. Dünden beri çok güzel şeyler yaşattınız. Çok güzel bilgiler verdiniz. Çünkü buradan belli dönemlerde ayrılanlar vardı. 70’lerde, 80’lerde, ben ’90’lardan itibaren gidenlerdenim. 1994’ten itibaren bir nevi ayrılmak zorunda kaldım; ama yüreğim hep burada oldu. O yüzden dünden beri çok karmaşık duygular yaşıyorum. Pek çok şey değişmiş, çevresel anlamda çok şey güzelleşmiş, pek çok şey yapmışsınız, çok iyi çalışmışsınız. Bu kadar iyi bulacağımı tahmin etmemiştim. Birçok şey yerli yerine oturmuş, bunu siz görmeyebilirsiniz; çünkü içindedesiniz. On yıl görmeyip, döndüğünüzde mesafeyi çok net görebiliyorsunuz. Ben de gelişmeleri gördüm. O anlamda sizi gerçekten yürekten kutluyorum.

Çok güzel felsefi, siyasi konuşmalar yapıldı. Konum gereği ben bir anayasa hukukçusuyum ve tekrar hukuka, anayasa hukukuna biraz daha

somut ve teknik konulara dönmek durumundayım. Dünden beri konuşulan konular, siyasi konular, hepsi birbiriyle bağlantılıdır.

Türkiye'deki yerel yönetimlerin, Yerel Yönetimler Özerklik Şartına uygun olmadığı çok açık; bunu somut dillendiren Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi oldu. Onlar Türkiye'de Anayasanın 127'nci, 73'üncü ve 67'inci maddesinin değişmesini gerektiğini açıkça ifade ettiler. 127. madde, Türkiye'de yerel yönetimler bakımından merkezin vesayetini uygulayan bir maddedir. Madde içeriği şöyle: "Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde mahalli hizmetlerin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, topluma yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla kanunda belirtilen esaslar ve usuller kaidesinde idari vesayet yetkisine sahiptir." Bu idari vesayet ayrıca çok geniş algılanıyor. Çünkü Türkiye'de esas olarak sistem merkezidir ve Yerel Yönetimler Özerklik Şartına, yerel yönetimlere ilişkin anayasal hükümlere ve yasal düzenlemelere rağmen yönetim biçimi merkezi yönetim biçimidir. Kongre tarafından bunun üzerinde durulmaktadır.

Diğer bir madde 73. maddedir. Kongre, vergilerle ilgili bu madde de, yerel yönetimlerin vergi indirimi bağımsızlık isteme yetkilerinin tanınmasını önermektedir.

67. madde, bölgesel partilerin kurulabilmesini genişletmekle birlikte, Türkiye'de azınlık partilerinin temsilcilerinin seçiminde, doğrudan azınlık partisi temsilcisi olarak tanınması yönünde Kongre tarafından talepte bulunmaktadır.

Şimdi, bütün bu maddelerde (bunlardan 67. madde önemlidir) neler önerilmektedir? Kongre, Türkiye'de doğrudan temsili sağlamayı önermekte ya da esas olarak temsili önermektedir. Çünkü bölgesel temsil Türkiye'de esas olarak sağlanmamaktadır. Bunun birinci engeli yüzde 10 barajıdır. Yüzde 10 barajıyla ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bir kararı çıktı. O karar, "... yüzde 10 barajı serbest seçim hakkı konusunda ihlale neden olmuyor" şeklinde algılandı. Oysa bu kararlar Mahkeme, "biz anayasal bir devlete seçim sistemi dayatamayız. Ama burada bir baraj vardır. Venedik Komisyonu çerçevesinde, bazı raporlar içeriğinde görüldüğü üzere aslında serbest seçim ilkesini ihlal eder durumdadır. Bir seçim sistemi dayatılamayacağı için Türkiye'de bu yüzde

10 barajının yarattığı seçim adaletsizliğini ortadan kaldıracak bir yöntemin bulunması gereklidir” demiştir. Kararın içeriğiyle, aslında baraj sorgulandı, kaldırılması gerektiği vurgulandı. Karşı oy içeriği çok daha keskin bir şekildedeydi. Karşı oy da açıkça yüzde 10 barajının serbest seçim hakkını ihlal ettiğini belirtmekteydi.

2001 ve 2004’te yapılan değişikliklerin etkisi

Bölgesel Özerklik Şartı, 97’de ortaya çıkan bir taslaktır. Avrupa Birliği’ne ait değil; ama Avrupa Birliği’ni hedeflediği yönetim biçimine dönük bir Şart’tır. Avrupa Birliği, özünde Avrupa’yı bir bölgeler Avrupa’sına dönüştürme çabasıdadır. Yani bölgeselleşme Avrupa Birliği’nin gelişmesiyle gelececek bir yerel yönetim yöntemidir. Dolayısıyla Avrupa Birliği’ne üyelik süreci bu anlamda son derece önemlidir. Türkiye’de Avrupa Birliği’ne uyum sürecine girebilse belki bunlar bir nevi kendiliğinden olacak; çünkü Türkiye’de iç dinamiklerden çok, dış dinamiklerin etkili olduğunu görüyoruz. Örneğin; bütün çevreler yıllarca 1982 Anayasası için “bu anayasa özgürlükleri daraltan bir anayasa, otoriteyi kutsayan bir anayasa” diye tartıştı. Ama ne zaman değişti? 1982 Anayasası özgürlükler adına en köklü değişikliği ne zaman yaşadı? Ne zaman ki Helsinki Zirvesi ardından 2000 yılında Türkiye için bir Katılım Ortaklığı Belgesi ortaya çıktı, Türkiye o doğrultuda bir ulusal program hazırladı. Anayasa değişikliğini içeren Ulusal Program, 2001’de ve 2004’te özgürlükler alanında çok önemli değişiklikler yaşattı. Bunlardan en önemlisi 90. maddeyle ilgili değişiklikti. İç hukuk hükümlerimizle uluslararası bir hüküm çakıştığında, uluslararası hükme öncelik tanınacağını içeren bu madde, çok önemli bir değişikliktir. Dikkat edilirse bütün bu değişiklikler, Türkiye’nin iç dinamikleriyle yaptığı değişiklikler değil, dış dinamiklerin etkisiyle olan değişikliklerdir. İşte bu nedende belki pragmatik bakıyorum; ama Türkiye’nin Avrupa Birliği yolundaki ilerlemesi bölge yönetimini de güçlendirecek ve oraya doğru adım atmasını sağlayacaktır. Çünkü Avrupa ülkeleri özellikle bölgesel şarttan sonra bu yönde önemli bir dönüşüm yaşamaktadır. Hatta bu şart doğrultusunda, Avrupa Birliği çerçevesinde oluşturulan Bölgeler Komitesi önemli yetkilerle donatılmıştır. Kimi yasaların yerindenlik ilkesine aykırı olması durumunda, Avrupa Birliği Adalet Divanı’na götürülmesi sağlanmıştır. Avrupa, Avrupa Birliği çerçevesinde bölgeselleşmeyi, bölge yönetimlerini içselleştirmektedir. Ama denebilir ki zaten bu Şartın dışında Avrupa’da aslında bölge yöne-

timleri keşfedildi. Şartın dışında, Avrupa'da bölge yönetimleri zaten keşfedilmişti, çünkü tartışmalarda epeyce üzerinde duruldu.

Mesela; Fransa'da 2004'ten itibaren yerel özgürlük ve sorumluluklarına ilişkin çok önemli yetkiler, bölgesel hizmetler olarak tanımlandı. Bölge eğitim merkezleriyle, bilgi merkezleriyle yürütülmeye başlandı. Bölge yönetimlerinin yürüttüğü 8 bölge eğitim merkezi var: Eğitim ve Öğretim Bölge Eğitim Merkezi, İktisadi Kalkınma ve Kamu İşletmesi Bölge Eğitim Merkezi, Ulaştırma Konut ve İmar Bölge Eğitim Merkezi, Kamu Sağlığı ve Toplumsal Birlik Bölge Eğitim Merkezi, Tarımsal Ekonomi ve Kırsal Alan Bölge Eğitim Merkezi, Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Bölge Eğitim Merkezi, İş Yaratma ve Meslek Edindirme Bölge Eğitim Merkezi ve Kültür Bölge Merkezi şeklinde merkezler var.

Yeni anayasa ve bölge devleti eğilimi

Belirttiğimiz gibi, Fransa'da eğitim dahil hizmet anlamında birçok konu bölgelere bırakılmış durumdadır. Bu konuda İngiltere, önemli bir örnektir. Birçok yetki bölgelere bırakılmıştır.

İspanya 1978'ten itibaren üniter devlet yapısına sahip olduğu halde anayasasındaki hükümlerle, İspanyol ulusun ve ortak vatanın bütünlüğünü, İspanyolların bölünmezliğini öngörürken, bu bölünmezliğin bölgelerin özerkliğinin korunması ve güvence altına alınmasını engellemediğini ifade etmektedir. Dolayısıyla İspanya'da durum biraz daha farklıdır. Tabii her bölgeyi devletin, her bölgesel yönetimin kendine özgü iç kuralları vardır. Türkiye'de de Avrupa Birliği süreci ile ilişkilendirilirse bir bölge devleti eğilimi gelişecektir. Bölge devleti eğilimlerinin gelişmesiyle ilgili Türkiye'de yeni anayasa kapsamında çalışmalar var. Son yıllarda yeni anayasa çalışmaları kapsamında çok sayıda rapor, taslak çıktı. Bu taslakların bir kısmında bölge yönetimlerine vurgu yapılmaktaydı. Hükümetin istemiyle Ergun Özbudun başkanlığında hazırlanan anayasa taslağında, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi önerilmektedir. Barolar Birliği'nin 2001 yılında kamuoyuna açıkladığı anayasa önerisinde, 135. madde şöyle formüle edilmiş: "Yerel yönetimler ülke bütünlüğüne, coğrafya durumuna, ekonomik koşullara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre yasa ile oluşturulacak birimlerdir. Bölge yönetimi, ülkenin bütünlüğüyle illerin ve belediyelerin yetkilerine saygı çerçevesinde, bölgenin iktisadi, sosyal ve kültürel gelişimini sağlar, alan düzenlemesini bölge-

nin özerkliğini gözeterek gerçekleştirir.” Bu Barolar Birliği tarafından hazırlanan bir anayasa taslağıydı. Anayasada kırılma noktaları bakımından yeniliklere yer vermek istemeyen, daha katı davranan, daha tutucu bakan şeklinde eleştirilen bazı anayasa hukukçuları da taslak altına imza koymuştu. Türkiye’de zaman zaman siyasal alanda esneme, zaman zaman da daralma söz konusudur. Daralmalar yaşandığında, korkular, hassasiyetler nedeniyle hukuksal alanda da dar yaklaşımlar gözleniyor. Esneme yaşandığında daha geniş yaklaşımlar ortaya çıkıyor.

Kırılma noktaları

Yeni anayasa, yeniliği neye göre, nasıl yeni olabilir? Kırılma noktaları, vatandaşlık tanımı, anadil sorunu, demokratik katılımı sağlayacak bölge yönetimlerin vb. konulardır. Eğer bu konuları içermezse ya da demokratik formüller geliştirilmezse nasıl yeni olacak? Yeni anayasadan elbette bunlar beklenecektir, olmazsa anayasa yeni olmayacaktır. Ayrıca siyasal olarak da Türkiye’de gelinen süreç, anayasa bakımından bunu dayatmaktadır. Siyasal alanda gelişme vardır; ama hukuk geride kalmaktadır, tutucu davranmaktadır. Yasal düzenlemeler, anayasa bütün bu gelişmelerin çok daha gerisinde kalmaktadır. Dünkü konuşmalarda, “... evet yerel yönetimler şartına bir takım çekinceler konmuş; ama bu çekinceler fiilen aşılış durumda...” denildi. Fiilen aşılması iyi; ama yasal ve anayasal düzenlemelerin geriden geliyor olması kötüdür. Anayasal ve yasal düzenleme, bu demokratik fiili durumlar bakımından güvence oluşturacaktır; çünkü bugün yarattığınız fiili durumun yarın nasıl karşılanacağı belli değildir.

Vatandaşlığa, anadil konusuna ve yerel özerkliklere farklı bakış

Yeni anayasada, ilk olarak, çok tartışılan vatandaşlık konusu farklı bir anlayışla mutlaka yer almalıdır. Burada, İbrahim Kaboğlu vatandaşlık tanımını, “Türkiye devletine vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkes Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır.” şeklinde formüle etti. Daha önce Ankara’da bir toplantıda da bu tartışılmıştı. Toplantıda haklı olarak ileri sürülen bir görüşe göre, tanım olarak bulunan cümle, açıkçası tuhaf bir cümledir. İlkokul bir öğrencisi bile bundan bir mantık çıkarımı yapamayacaktır. Türkiye devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır. Bence, vatandaşlık tanımı tamamen çıksın –ki böyle garip bir formülden de kurtulmuş olalım. İlle formüle etmek ge-

rekmiyor, zaten bu formüle edilmiş nedeni bellidir. O da etnik temelli bir vatandaşlık tanımıdır. O halde en doğrusu tamamen çıkarılmasıdır. Böylece bu konuda tamamen kapanır. Anayasanın yeni olması için hiç kuşkusuz bu olmak zorundadır.

İkincisi, anadil problemini aşacak bir yoldur. Hiç değilse bölgesel azınlık dillere ilişkin şartın imzalanması, anadil önündeki engelin aşılması doğrudan formüle edilmese bile, anayasal engellerden ayıklanması mümkündür.

Üçüncüsü de, mutlaka demokratik katılım yollarının açılmasıdır. Bunlardan bir tanesi ulusal barajın kaldırılması ki onun için anayasal bir değişikliği de ihtiyaç yoktur. Diğerleri de yerel yönetimlerle ilgili olarak; bölge yönetimlerine açık bir anayasal düzenlemedir. Bölge yönetimleri, doğal olarak yerel yönetimleri geliştirecektir.

Bölge yönetimleri nasıl olmalı?

Yeni anayasa çerçevesinde oluşturulan benim de aralarında olduğum uzmanlar kurulunda, bölge yönetimlerini şöyle formüle ettik: “Siyasal ve yönetsel karar üzerinden yaygınlaşması, idari yapının büyük ölçüde demokratikleşmesi ve saydamlaşması bölge yönetimi ile yaygınlaşabilir. Yetki ve sorumluluktaki paylaşım, bölge ölçeğinde kurul ve organların daha hızlı kararlılığı ile daha çabuk sonuca ulaşmasını olanaklı kılar. Halkta kendine yakın yönetimi sahiplenme bilinci gelişir. Bu da büyük kentlerdeki demografik yığılımı azaltabilir. Öte yandan merkezi yönetimin ağır ve hantal işlenmesine karşı her aşamada demokrasi kuralı yakından daha iyi yönetilebilmeyi gerçekleştirebilir. Bu şekilde halkın doğrudan oyu ile kurulan yerel demokrasinin kendisi de katılımı yaygınlaştırabilir. Yöre sakinleri, yerel işler üzerine bilgilendirme, onlara danışma, halkın yönetimi etkileme yollarının açılması, merkezden yönetime katılmanın güçlük ve sınırlarının yerel ölçeğe taşınmasını sağlayabilir. Hak ve özgürlükler açısından yönetilenlerin hakları, yönetimin saydamlığı, kararların geçerli olması, bilgilendirme hakkı ancak yurttaşlara yakın olan yönetim birimlerinde geçerlik kazanabilir. Şehircilik açısından bölge merkezleri üç metropol dışında bölge ölçeğinde büyük çekim merkezi oluşmasını sağlayabilir.”

Son olarak şunu söyleyeyim. Bölge yönetimleri, bölünmeyi çağrıştırmayın. Tam tersine bölgesel yönetimler bütünleşmek için de önemli bir for-

müldür, iyi bir yoldur. Ancak bölge ölçeğinde demokratik katılım yoluyla kendinizi ifade ettiğiniz zaman bütünlüğe de dahil olabilirsiniz ve kendinizi dışlanmış hissetmeyebilirsiniz. Teşekkür ediyorum.

Zerrin TOPRAK (Oturum Başkanı): Teşekkürler. Bölgesel şart taslağındaki bölge tanımını vermediniz, vermek ister misiniz?

Sevtap YOKUŞ (Kocaeli Üniversitesi): Ben Şartı tartışmıyorum, daha çok oraya nasıl ulaşırız tartışmaya açmaya çalışıyorum.

Zerrin TOPRAK (Oturum Başkanı): Bizim yerel yönetim derslerinden biri Konsej anlaşmalarına yöneliktir. Konseye “yerel yönetimlerle ilgili bölgesel şart ve dağlık şart ne zaman yürürlüğe girecek?” diye sorduk. 2010 yılında, “Hemen girecek gibi görünüyor” dediler. Dağlık şartla ne alakası var; çünkü onun da içinde sınır aşan dağlar olduğundan bölgesel yaklaşımlar var. Bölgesel şart taslağı, hocamızın dediği gibi, elimizde ölçüt yok; ama referans olarak gösterdiğimiz zaman, genel mantığının ne olduğundan da söz etmek gerekiyor. İzin verirseniz, on yıldır tanımlayan biri olarak hemen söyleyeyim. Hocamız, doğru anladıysam, bölgeseliktikten değil de bölgeselcilik üzerinde durdu. Şunu söylüyor: Merkezle yerel yönetimler arasında bir seviye, bunu çözümleyecek olursak, ya seçimle gelecek yerel yönetimlerin seçimi gibi ara bir kademe ya da merkeze bağlı merkezi hiyerarşinin içinde bir kademedir. Bu hem idari olabilir hem siyasi olabilir. Her devlet, kendi devletinin sürdürülebilirliği açısından bu değerlendirmeyi yapacak. Avrupa Konseyi anlaşmalarının genel felsefesine baktığımızda, birbiriyle bağlantılı böyle tek başına alınabilecek bir şey değil ve birbiriyle bağlantılı olmasıyla beraber özünde de sırf ayrı durmak adına değil devletin tamamlayıcısı, anayasa ve yasalarla belirtilen kuralların içerisinde hareket etme mantığı var. Böyle baktığımızda, tabii ki her ülkenin kendi kurgusu içinde, birlikte huzurlu ortamlarda hizmet odaklı çözünebilirlikler önem taşıyor. O açıdan hiçbir ülkenin henüz “haydi arkadaşlar” deyip, bölgesel sözleşmesini imzaladığı gibi yerel yönetim özerklik şartı sözleşmesini imzaladığı gibi şakır şakır imzalayabileceği özelliğini taşıyor. Çünkü bu zor, herkes açısından sıkıntılar var. O nedenle bu çalışmaların geliştirilerek, diğer ülkelerdeki örnekleri ele alan çalışmalarımız olacak. Bunları analiz ederek bunlar üzerinde çalışmak kuşkusuz çok daha önemli olacak. TÜBİTAK'ta, Avrupa kökenli yabancılar üzerine ekip çalışması içinde yer aldım.

Vatandaşlık kavramı

Yabancı kavramını oluşturmak için vatandaş kavramını ortaya koymak lazım. Onun için vatandaş kavramını bir devletle beraber kurgulamak gerekiyor. Ama hep hassasiyetler var. Şimdi Türk soyu yabancıları çalışıyoruz. Türk soylu yabancı dediğinizde üstünüze yürüyorlar. "Ama o Türk soylu niye yabancı diyorsunuz?", çünkü vatandaş değil, o zaman yabancıdır. Başka bir şekilde çözemiyoruz; çünkü vatandaş olmanın hal ve borçlarına sahip değil, olmaya çalışıyor. O nedenle hukuki düzenlemeler çok önemlidir. Bir çok arkadaşımız hatta hepimiz idari kökenli olduğumuz için önce yasal düzenlemenin ne olduğunu, ne olsa daha iyi oluruğunu söyledik. Hiçbirimiz aslında siyaset yapmadık, çözümlleme yaptık. Dolayısıyla bunu da hatırlatmak istiyorum. Yoksa apayrı, afaki şeyler konuşmadık.

Şimdi son konuşmacımız Süleyman Demirel Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ahmet ÖZER, buyurun.

>> Prof. Dr. Ahmet ÖZER
Süleyman Demirel Üniversitesi

Yerel Yönetimler ve Yerinden Yönetim

Sayın Başkan, Sayın Belediye Başkanları, Değerli Hocalar, GABB'yi böyle bir etkinliğe imza attığı için tebrik ediyor, beni buraya çağırma nezaketinde bulunup, birçok eski dostumla bir araya gelmeme vesile oldukları için teşekkür ediyorum.

1930'lardan beri Türkiye'nin de konuştuğu bir kavram olan yerel yönetimler, Kürtler tarafından yoğun bir biçimde dile getirilmeye başlanınca, Türkiye'nin tümü açısından birden önem kazanmış gibi görünüyor. Bu kavram sadece Kürtler açısından değil, Türkiye'nin bütünü için önemlidir. Yerel yönetimlerin son yıllarda önem kazanmasının dört önemli nedeni var: Bir, büyük demografik değişme yaşıyoruz. Eskiden nüfusun yüzde 75'i kırdı, yüzde 25'i kentte iken bugün tam tersi bir durumla karşı karşıyayız. Yerel yönetimlerin en önemli ayağı belediyelerdir. İl özel idaresi, köy yönetimleri ve muhtarlıklar da var; sadece bu açıdan bile baktığımız zaman yerel yönetimlerin ne kadar önemli olduğunu görüyoruz.

İki, son yıllarda küreselleşmeyle beraber devletler ekonomiden çekilmeye başladılar ve dünya adeta liberal bir deniz haline geldi. Fakat bir

alanı bunun dışında tutmamız gerekiyor, o da yerel yönetimlerdir. Yerel yönetimler hala kentsel ve sosyal altyapı yatırımlarını kamu adına liberal politikalara rağmen yürütüyorlar. Bu sosyal devlet anlayışını uygulama açısından elimizde kalan son kozdur.

Üç, 1976 yılında Kanada'nın Vancouver kentinde Habitat 1 Kent Zirvesi yapıldı. Orada şöyle bir karar alınmıştı: Dünyada insanlar yaşıyor, insanlar kendilerine verilen şeylerle yaşıyorlar. İnsanların sorunlarını çözmek; ancak devletlerin, hükümetlerin ukdesindedir. 20 yıl geçti, 1996 yılında benim de delege olarak katıldığım Birleşmiş Milletler tarafından yapılan ikinci Habitat zirvesi İstanbul'da yapıldı. Bu 20 yılda geldikleri noktada yanlış bir karar aldıklarının farkına vardılar ve dediler ki; iki aktörün daha buna katılması lazım. Biri sivil toplum, diğeri de yerel yönetimlerdir. Dolayısıyla dünya çapında da bu tescil edildi. "Her yerde bir sorun yaşanıyor, sorunlar o yerde yaşayanlarca ancak çözüme kavuşturulur" ilkesi evrensel olarak benimsenmiş durumdadır.

Dört, özellikle buradaki hazirun için önemli bir nokta; dünya artık katı, bürokratik, merkezîyetçi yönetim anlayışından vazgeçmiş durumdadır. Ama hala ulus devletin mantalitesi gereği bu merkezîyetçilik sürdürülüyor. Örneğin; Türkiye'ye baktığımız zaman bugün bütün sorunlar Ankara'da tespit ediliyor, bütün çözümler Ankara'da üretiliyor, bütün kaynaklar Ankara'da toplanıp, buradan bütün ülkeye dağıtılıyor. Bu anlayış 1930'larda Türkiye nüfusunun 10 milyon civarında olduğu, ihtiyaçlarının çok az ve sınırlı olduğu bir dönemin anlayışıdır. Bugün hala bunda ısrar etmek, 5 yaşındaki çocuğun elbisesini yirmi beş yaşında güçlenmiş bir delikanlıya giydirmeye benzer. Bu da her tarafından dökülmesi anlamına gelir ki, bugün yönetim krizinin en temel nedenlerinden birisi de budur. Yani diyelim Lice'nin A köyü ya da Silvan'ın B köyünün herhangi bir sorunu, o alandan bütün Türkiye'den sorumlu bir genel müdürün ya da onun silsilesindeki adamların ilgi ve insafına bırakılmış durumdadır. Oysa Türkiye'de 40 bin tane böyle bir yerleşim var. Bir grubun, bir adamın bunların üstesinden gelmesi beklenemez. Bu anlayış sorunları çözmekten uzak bir anlayıştır. Salt bundan dolayı bile Türkiye'nin ikna edilerek, artık yıllardır konuşulan bu değişikliği yapması gerekir.

Üç noktada tıkanma var

Mevcut yerel yönetimler idari, mali ve yasal açıdan tıkanmayla karşı kar-

şıyadır. Bu tıkanıklıklar aşılmadığı takdirde, yerel yönetimlerden gerçek anlamda fonksiyonlarını yerine getirmesi beklenemez. Çözüm; adem-i merkeziyetçi bir anlayışla yerel yönetimlerin özerk, demokratik bir açıdan yeniden ele alınıp organize edilmesidir. İdari ve mali işlerin, kaynak, yetki devri ile yerele aktarılması gerekir. Aynı zamanda yasal değişikliklerle beraber bu yasaların yeni bir düzenlemeye tabii tutulması lazım. En başta da anayasanın değişmesi gerekir. Peki, daha önce bu tip değişiklikler yapıldı mı? Yapıldı, ancak yapılan işler, rötüşlarla yapılan değişikliklerdir. Rötüşlarla yapılan değişiklikler ise Türkiye'ye zaman kaybettirmekten başka bir şey yaramadı, yaramaz.

Türkiye bugün radikal değişiklik yapabilir mi? Bence, yapabilir; fakat direnç noktaları var. "Acaba, üniter devlet yapısına zarar getirir mi?" şeklindeki bu direnç noktaları, ülkenin batısında bölgeyle ilgili bilgisizlikle birleşince daha da artıyor, vahim bir hal alıyor. Bilinçsizliğin yaratmış olduğu duyarsızlık, duyarsızlığın yaratmış olduğu kibir değişimi engelliyor. Adeta statükonun ele geçirilmiş bir tasarruf, bir hak olduğunu ve bunların verilmeyeceği yolunda bir direnç getiriyor.

Oysa demokrasilerin üstünde durduğu en önemli meşruiyet alanı rızadır. Örneğin; teokrasiler Allah korkusuna dayanır. Tiranlıklar kul zorlamalarına dayanır; ama demokraside rıza vardır. Rıza yoksa demokrasi de yok demektir. Rıza nedir? Siz ailenizde bir takım haklarınızdan feragat edersiniz, bazı yetkilerinizi bir aile reisi yoluyla yürütürsünüz. Apartman sakinleri bazı haklarını ve yetkilerini, daha güzel bir ortamda yaşamak için apartman yönetimine devreder. Mahalleler belediyeye, belediye sınırlarında yaşayanlar meclislere ve TBMM'ye devrederler. Hatta devlet yöneticileri bazı yetkilerini, Birleşmiş Milletler'e ya da ulus üstü kurumlara devreder; ama bütün bunlar rızayla olur. Bütün bunlarda hak ve yetki sahibi bireydir. Bunları ancak rızasıyla devrederse bir anlam taşır. Aksi teokrasi ya da otokrasidir. Bu da kabul edilmez. O halde halk nasıl yetkilerini dağıtıyorsa, merkezi yapılar da hükümetler de adem-i merkezi yönetim gereğince yetkileri yukardan aşağıya dağıtılmalıdır. Bütün bunlar daha güzel gönençli ve demokratik bir ortam ve yaşam için yapılır/yapılmalıdır. Türkiye'de şimdi özerk demokratik yerel yönetimler söz konusu olunca bazı kesimler ayağa kalkıyor. Oysa çağdaş yönetim anlayışı için bu gereklidir. Üstelik bunların referans noktaları tarihte de vardır.

Şimdi bazı referans noktaları üzerinde durmak istiyorum. Bunlardan bir tanesi Atatürk'ün söylemleridir, ikincisi Lozan görüşmeleridir, üçüncüsü de 1921 Anayasası'dır. Atatürk'ün söylemine baktığımız zaman birincisi, 20 Ekim 1919'da imzalanan Amasya Protokolü; ikincisi, 27 Temmuz 1922'de El Cezire Komutanlığı'na yazdığı mektup; üçüncüsü, özellikle 16-17 Ocak 1923'te İzmir'de yaptığı basın toplantısıdır. Bu üçünde de Atatürk özerk bir yönetimi vaat ediyor; bu belgelerle sabittir. Kürt sorunu şimdiki sorun değildir. O tarihte Atatürk, İzmir İktisat Kongresi'ne giderken birçok gazeteci yanında bulunuyordu. Özellikle gazeteci Ahmet Emin Yalman, "Paşam, bu Kürt sorunu ne olacak?" diye sorar. Atatürk, "...biz bunu zaten anayasada çözdük, çünkü her livanın ahali kendini muhtar bir biçimde yönetecektir" diyor. Yani 1923'te bir çeşit özerklikten bahsediyor. Daha sonra 1923 Temmuz'unda İsmet İnönü Lozan'da kendisinin Türklerin ve Kürtlerin temsilcisi olduğunu dile getiriyor.

1921 Anayasası'na baktığımız zaman da "şura meclisleri" yoluyla bir yerel özerklik olduğunu görüyoruz. Bu birdenbire gökten zembille inmiş bir şey değil, zaten var. Kuruluşta, sonra ne olmuştur? Cumhuriyetin kurucuları güçlenince bu söylenenler unutulmuş. Tabii sonra üstü kapatılmıştır; şimdi hatırlanmak istenmiyor bile, neden? Çünkü resmi ideoloji bilinmesini istediği şeyleri öne çıkarır. Bilinmesini istemediğini ise gizler. İktidar ise çoğu zaman gizlemesini bilendir. Bugün Türkiye'de özellikle Doğu ve Batı arasında empati yapılmamasının nedeni, bu 70-80 yıllık çarpıtılmış tarih, ret ve inkar, Kürt sorunu söz konusu olduğunda Cumhuriyetin kurucusu Atatürk'ün bile sansür edilmesinden kaynaklanıyor. 1920'lerdeki ve 1960'lardaki kitaplara bakın orada çok büyük farklar olduğunu görürsünüz. Yani onlar ayıklanmıştır ve bugün yoktur orada söylenenler bugünkü yapıtlarda sözgelimi Nutukta. Dolayısıyla bu durum eğitim sistemiyle de beslenince bugün yepyeni bir durumla karşı karşıyayız. Oysa bir biçimde o günün koşullarında bunlar zaten vardı. Bugün o gün söylenenler çağdaş biçimde ihya edilse sorun büyük oranda çözülecektir.

Yeni yerel yönetim anlayışı nasıl olmalı?

Şimdi bunu belirttikten sonra, yerinden yönetim ilkesinin adem-i merkeziyetçi bir biçimle yeniden telaffuz edilmesi gerekir. Peki, ne olacak? Dış işleri, genel güvenlik, adalet ve mega projeler dışında bütün işlerin kaynak ve yetkiyle beraber yerel yönetimlere bırakan bir düzenlemenin ol-

ması gerekir. Çünkü eğer yetki ile beraber sorumluluk vermezseniz; sadece yetki krallığı getirir, ama sorumluluk verip de yetki vermezseniz o da bir çeşit köleliği getirir. Yetki ve sorumluluk birlikte olmalı ve kaynaklarla da desteklenmelidir. Bu çerçevede baktığımızda, yeni bir yerel yönetim anlayışının ilkeleri ne olmalıdır? Şeffaflık, dürüstlük, katılımçılık, etkililik ve verimlilik olmalıdır. Temel anlayışı ne olmalı? Herkese eşit davranan, adem-i merkeziyetçi, sosyal adaletçi, halktan yana özerk ve demokratik yerel yönetim anlayışı olmalıdır. Böyle bir yerel yönetim anlayışını üç temel üzerine inşa ediyorum. Bir, böyle bir yerel yönetim güçlü olacak; iki, özerk olacak; üç, demokratik olacak. Güçlü olması ne demek? Bir kere her kentte hizmetin tek sorumlusunun yerel yönetimler olması demek. Tabii kırsal alan için de il genel meclislerini burada söyleyebiliriz. Aynı zamanda akçal kaynaklardan da getiri olacak. Ve kendi meclisleri yoluyla vergi alabilecekler. Ancak bu çerçevede kentlerimizin içinde bulunduğu durumun düzelmesi söz konusu olabilir.

Yani bu bahsettiğim öneri gerçekleşse sadece belediye sorunları çözülmekle kalmayacak, aynı zamanda Kürt sorunu başta olmak üzere, diğer birikmiş birçok sorunun çözümüne de katkı sunacaktır. Örneğin; bugün Diyarbakır'a baktığımız zaman, Diyarbakır kırsal alandan yoksul köylü göçü alırken, Batıya da belli bir sermaye, beyin ve kentleşmiş nüfusu göç olarak vermektedir. Gelen nüfus buradaki kentsel dinamikleri bulamadığı için dönüşmemekte ve ister istemez kenti adeta devasa bir köy haline getirmektedir. Belediyelerin sahip olduğu kaynak ve yetkiler ise gelen insanları birtakım kentsel, ekonomik, sağlık, eğitsel hizmetlerle donatmakta yetersiz olduğu için insanlar adeta melodramik bir kopuşun yaratmış olduğu bir yabancılaşma girdabına sürüklenmektedir.

Bugün Türkiye'nin en büyük problemi, kentlerin varoşlarına gelmiş olan bu insanların arada kalmış olmasıdır. Bu büyük bir trajedidir. Bu, sadece Diyarbakır'da yok, İstanbul'da da, Ankara'da da, İzmir'de de, Mersin'de de var. Onun için diyoruz ki; eğer Diyarbakır'ın, Van'ın, Batman'ın sorunları çözülmezse İstanbul'un, Mersin'in, Antalya'nın sorunları çözülemez. Doğu huzur bulmadan, Batı huzur bulamaz. Bu çok nettir.

Vesayet olmamalıdır

Peki, özerk yerel yönetim nasıl olacak? Bir kere vesayet altında olmayacak. Kendi kendini yönetecek ve Avrupa Birliği Yerel Yönetimler Özerk

Şartı'na da uygun bir uyum paketine dönüştürülecek. Bu anlamda baktığımız zaman aynı zamanda bir dava görülüyor, bu davada bildiğim kadarıyla 11 tane belediye başkanı tutukludur. Daha önce İçişleri Bakanı, belediye başkanını doğrudan görevden alabiliyordu. Şimdi bir yasal hükme bağladılar. Oysa hukuk eğer siyasallaşırsa yerel yönetimlerin bağlı olduğu yasal koşulların da işlemediği zaten ayan beyan olarak ortaya çıkmış oluyor. Bunların altını çizmek gerekir.

AB Yerel Yönetim Özerklik Şartı bence önemli bir şarttır. Hem AB'ye Türkiye'nin girmesi açısından hem de bugün çözmekle karşı karşıya kalınan yerel yönetim sorunlarını çözmek için önemlidir. İmzalandığı halde, 6, 7, 8, 9, 10 ve 11. maddelerde 11 paragrafa çekince konmuştur. Çekinceleri dört ana noktada toplayabiliriz. Bir, mahalli değişiklik getiren bir konuyla ilgili çekince var. İki, denetim mekanizmasını kendi kendine yapacak olan konularla ilgili bir çekince var. Üç, iç yönetimini özerk olarak oluşturmayla ilgili çekince var. Uluslararası birliklere katılma ve uluslararası ilişkiler kurma anlamında çekinceler var. Bu çekinceler bugün tartıştığımız alanlarla ilgilidir. Yani bu dört alanla ilgili zaten çekince koyduğunuz zaman yerel yönetimlerin özerklik şartını tamamen ihlal etmiş oluyorsunuz. Gerçi Sayın Başkan, "bunlar pratikte uygulanmıyor, geçerliliğini yitirmiş" dedi. Ben pek bu fikirde değilim. Bunlar, hatta bunlardan fazlası pratikte uygulanabilir. Yani farklı muameleler, yerel akçal kaynaklar, gerek idari tasarruflar gerekse yaklaşımlar açısından yasaları bile aşan uygulamalar olduğunu herkes bu anlamda biliyor.

Demokratik yerel yönetimler nasıl olacak?

Katılımcı, saydam olmak durumundadır. Adem-i merkezîyetçi olmamak durumundadır; yani belediye başkanı da yetkilerini kendinden başlayarak etrafına dağıtmak durumundadır. Saydamlık da halkın denetimine kendisini açmasıdır.

Katılımcılık ise proje demokrasisi dediğimiz çerçeveyi uygulamasıdır. Belediye başkanlarımız bugün böyle bir uygulama yapabilirler. Mesela; Sur Belediye Başkanı'nın güzel uygulamalarını zaman zaman duyuyoruz. Halka sorarak, proje hazırlandığı ve uygulandığı zaman, halkı işin içine katarak doğrudan demokrasinin uygulamasını yapabiliriz. Zaten belediye başkanının en önemli özelliği buradadır. Mesela bir belediye başkanı, "Halkımın hepsi uçağa binmiyor, granit taşlı havaalanına gitmi-

yor. Ben de otogarını bu şekilde dizayn ederim, en azından bu hizmeti yaparım, yoksul halk da bu olanaktan yararlanmış olur. Hizmete merkeze başlamam çevreden başlarım.” demesi ve uygulamada bunları yapması kendi düşüncesini ideolojik yaklaşımını bir çeşit hayata geçirmesi demektir.

Bu açıdan baktığımız zaman da bu uygulamaların, bu düzenlemelerin dört temel boyutu var. Bir, hukuki boyutu var. Bu anlamda idari yapının değişmesi lazım. İki, halk meclisleri yoluyla örgütlü bir toplum yaratılması ve sivilleşmenin önünün açılması demokratik boyutudur. Üç, en önemli nokta, alternatif bir ekonomik modelin geliştirilmesidir. Şimdi bu alternatif ekonomik boyut önemlidir. Çünkü diyelim ki böyle bir düzenleme yaptık; o zaman Hakkari ile Kuşadası'nı aynı kefeye mi koyacağız? O kaynaklarla Hakkari'yi bugünkü koşullarda kalkındırmak mümkün mü? Hayır, o halde ne yapmak lazım? Bölgeler arası dengesizliği gidermeye dönük pozitif ayrımcılık uygulanabilir ve bir fon oluşturulabilir. Çünkü yıllarca uygulanan yanlış politikalar sonucunda, bu bölge ile Batı arasında derin uçurum oluşmuştur.

İkincisi, vergide adalet yoktur. Son yıllarda bazı rötuşlarla değişmiş olsa bile bugün çok büyük şirketlerin merkezlerinin bulunduğu vergi dairelerine vergiler veriliyor. Örneğin; petrol araması yapan Shell gibi firmalar Diyarbakır'da, Batman'da üretim yapıyor, merkezi İstanbul olduğu için oraya vergi veriyor; ama merkezleri Ankara'da, İstanbul'da olduğu için oraların belediyelerine büyük katkı sağlıyor. Buranın toprağını, suyunu kullanıyorlar; ama vergisini oraya veriyorlar. Dolayısıyla vergide haksız dağılım söz konusudur. O halde bu akçal kaynaklar konusunda belli bir düzeye gelinceye kadar pozitif ayrımcılık uygulanmalıdır. Ancak belli bir seviyeye geldikten sonra yerel anlamda kendini idare etmesi söz konusu olabilir.

Her ülkenin kendi koşulları var

Peki, örneklere baktığımız zaman bu çerçevenin oturacağı ilkeler ne olmalıdır? Her ülkenin kendi koşulları var. Ülke deneyimlerinden bir takım dersler alınıp, özgün koşullara uygulanabilir.

1990'lı yıllarda İstanbul'da yapılan bir toplantıya katılmıştım. O zaman İspanya'nın Anayasa Mahkemesi Başkanı da katılmıştı. Yanlış hatırlamıyorsam adı Luiz Lopez Guera idi. Ona, “İspanya'da nasıl yapılmıştı bu iş-

ler?” diye sordum. “Üç temel ilkemiz var, bu on yedi özerk bölge ile ilgili”, dedi. Bir, siyasi özerklik, üniter devletle ilgili bir olaydır. İki, idari özerklik yani her bölge kendi içinde özerktir, üstelik orada etnik yapıya, toprağa bağlı özerklik de söz konusudur. -Ki bugün ileri sürülen yerel demokratik özerklikte toprağa ve etnik yapıya dayalı bir talep de söz konusu değildir. Üçüncüsü de dayanışmadır. Her özerk bölge kendi içinde, diğer özerk bölgelerle, merkezi hükümetle dayanışacak. Bu üç temel ilke birbirine bağlı, fonksiyonel olarak işlediği takdirde sorunların çoğunun üstesinden gelmek mümkün olacaktır.

Kenttaş hak yoksa görev de yoktur

Kentlere gelen insanlara biz kenttaş, diyoruz. Kenttaşların kent üzerinde hakları ve kente karşı görevleri var. Kentte yaşayan insanlara belediye başkanları ya da merkezi hükümet olarak, kentlilere haklarını kullanmaları için gerekli olanakları sağlamazsanız, onların da kendi görevlerini yerine getirmelerini bekleyemezsiniz. Bir madalyonun iki yüzü gibidir bunlar, yani hak ve görev. Hak yoksa görev de yoktur. Hakkı uyguladığınız zaman görevi de talep edebilirsiniz. İşte bugün kentlerde veyahut yerel yönetimlerde yaşayan insanlara bizim yeterince kendi haklarını ifa edebilecek bir altyapı kuramadığımız için onlardan da görevlerini yerine getirme konusunda sıkıntılar çekiyoruz.

Bütün bunları çözebilecek bir modelin, güçlü, özerk, demokratik yerel yönetimlerden geçtiğini, böyle bir yapılanmaya gittiğimiz takdirde bu sadece Türkiye'deki belirli sorunları değil aynı zamanda Kürt sorunu da başta olmak üzere diğer birikmiş sorunları da üniter devlet içinde çözüme kavuşturabilecek bir model olduğunu düşünüyorum.

Bu düşüncelerle hepimizi saygıyla selamlıyorum.

Prof. Dr. Zerrin TOPRAK (Oturum Başkanı)

Teşekkür ediyoruz. Şimdi çok güzel üç konuşma oldu. Birbirimize ilham da verdik. Bildiğimiz ama kendi çizgimiz içerisinde anlam kayması olur diye konuşmadığımız konuları konuşma fırsatı doğdu. Bu arada oturum başkanlıklarının yeni fonksiyonu da “sen konuş Ayşe Hanım, sen konuş Mehmet Bey” değil, bu konuşmaların daha iyi bir düzeye gitmesini de sağlamaktır. Bu nedenle söz vermeden önce birkaç konuyu değerlendirmek istiyorum. Atatürk'ün söylemini ben okudum. Zaten tecrübeli ve yıl-

larca çalışan biri olarak, bunun orijinalini Falih Rifkı Atay'ın Çankaya Nottarı ile ilgili çalışmasında okudum. Atatürk, idari ve mali özerklik, diyor. Sonra aynı bahiste Uğur Mumcu'nun kitapları var; ama önünden idari, mali özerklik çıkmış, özerklik demiş, kalmış. O zaman anlaşılabilir hale geliyor, ama açıkça yazmış. Dil siyasiyi kastetmiyor ama daha sonraki yazılarda onu da okudum. Genelkurmay Başkanlığı yanlış anlaşılır diye bunun telaffuzunu görmeyebilmiş. Yani idari, mali özerklik sözü rafa kalkmış. Orijinal metinlerinden ben okudum.

İkinci bir konu da, bizim hatamız belki dün neler konuşulduğu söylenmediği için buradakini bugün biz özellikle konuşmadık. Şunu hatırlatmak gerekir ki yerel yönetim özerklik şartı şöyle bir noktaya çıktı. Bir, iç hukukumuzda bir düzenleme var, dış hukuk itibarıyla yerel özerklik şartına baktığınızda çekince koymuşuz. Yani kendimizi dış politikada eleştirilir bir hale getirmeme düşüncesi olabilir ya da keyfi davranmayı planladığımız için olabilir. Ya da iç hukukumuzda yerel yönetimler özerklik şartı ile ilgili çekince koymamışız ama dün de söyledim içerde çekinceli idare ediyoruz.

Bir başka konu var; Hocam çok güzel söyledi. İnsan hakları boyutunda etik değerler önemli, ama uymuyoruz. Böyle bir paradoksal durumumuz var. Anayasanın ilgili maddesini işletmiyoruz.

Belediye başkanlarının görevden alınması ile ilgili İçişleri Bakanlığı'nın kararları saklanıyor, açıkça söylenmiyor. Şunu biz İçişleri Bakanlığı'nın verilerinden tespit etmiştik. 1993 - 2004 yılları arasında koalisyonlar döneminde, aşağı yukarı 197 belediye başkanı görevden alınmış. Sadece sorgulama açısından söylüyorum. Geri dönenlere baktığımızda 196'ydı biri de o arada ölmüştü.

Şimdi mantıksal olarak şunu sormak gerekir. Görevden alıyor ve iade ediyor. Çok mu keyfi davranıyorlardı, görevden aldı haklı olarak ama politik baskılarla geri verdi. Veya haksız mı aldı, geri verdi? Bu karanlık bir network ve bunun arka planı net değildir. Onun üzerine bunun keyfiliği gibi bir algı ortaya çıkınca bari yargı alsın, denildi. Bunda da sorun var. O zaman bizim etik sorunumuz var. Onun için bunun ciddi biçimde sorgulanması ve çözülmesi gerekiyor. Yani gerçekten hukuka aykırı olduğu için mi yoksa keyfi alıyoruz sonra da baskılarla geri mi yolluyoruz? Türkiye'de bunun ciddi bir biçimde açıklanması lazım.

Alınmalarının nedenini çeşitli toplantılar da duydum, şoka girdim. Emlak vergisini bile almıyor. Çöp vergisinin, katı atık vergisinin alınmasının nedeni Konak Belediye Başkanlığıdır. Çünkü kendi ilk belediye başkanlığı döneminde halka sevimli görünmek için yasal olan emlak vergisini bile almamıştır. Sonra bu katı atık vergisi diye yeni vergilerle karşımıza gelmiştir; çünkü 1580 sayılı Yasa çöp diyordu, alınmıyordu.

Yeni dönem toplantılara katıldığımda, Ege Belediyeler Birliği'ne, belediye başkanlarını hayretle görüyorum. Bazıları diyor ki almıyoruz. Yani seçmene şirin görünmek için vergi almamak gibi bir şey olabilir mi? Biz burada alınan vergilerin etkin kullanımından bahsederken almadıklarını söylüyorlar. Ben inanmıyorum. Uygulamada hakikaten niye verimli değil? Vergi almamak gibi böyle keyfi bir hakkı, yetkiyi kendisinde nasıl görüyor? Belediye başkanları bu konuda ne yapıyor? Belki aynaya bakmakta fayda var. Vergiler konusunda söylemeyi unuttuğum için söylüyorum. Şimdi Sevtap Hanım'a sözü vermek istiyorum. Buyurun.

Bölge yönetimleri güzel bir model

Prof. Dr. Sevtap YOKUŞ (Kocaeli Üniversitesi): Teşekkür ediyorum. Çok detayı tartışıyoruz. Biraz daha bütüncül bakılmasından yanayım. Önümüzdeki süreç, siyasal ve hukuksal anlamda önemlidir. Çünkü Türkiye, istesek de istemesek de belki seçim öncesine yetişmeyecek; ama seçim sonrasında yeni bir anayasa tartışmasına girecek. Genellikle sorunları ortaya koyuyoruz, tartışıyoruz ama çözüm aşamasında projeleri oluşturmak gerekiyor. Türkiye'de çokça tartışılıyor, çözüme yönelik bir şeyler ortaya konmuyor. Bundan sonraki aşamada belki bu çalışmalarını çözüm projeleri olarak geliştirmek gerekir. Bu sorunları biz tek yaşamadık, Avrupa'daki birçok ülkede yaşadı. İspanya, İtalya ve Fransa da yaşadı. Çözüm projelerini geliştirirken sadece yerel yönetimlere sıklıkla dayanmadan anayasanın bütününde yerelin durumu ne olacak, ona bakmak gerekiyor. Bölge yönetimleri güzel bir modeldir. Bunun projelendirilmesi ve ortaya çözüm formüllerinin çıkarılması önemlidir, diye düşünüyorum.

Yeni anayasada olacaksa eğer bölge yönetiminin içinin doldurulması lazım. Onunla ilgili altyapıyı oluşturmak gerekiyor. Niye bölge yönetimi, niye yerelin güçlendirilmesi gerekiyor? Niye doğrudan katılım bu kadar önemlidir? Bir yandan demokrasi derken barajın hala duruyor olması samimiyetsizliğin göstergesidir. Temsili demokrasiyi en iyi nasıl geliştire-

ririz, onun formülü üzerinde durmak gerekir. Anayasa demek bir çerçeve, bir toplum sözleşmesi demektir. Biraz önce Zerrin Hocam, anayasalarda tanım önemlidir, diye itiraz etti; ama anayasalar toplumsal çerçevelerdir, anayasa herkesin benim dediği metinlerdir. Dolayısıyla her şeyi düzenlemek zorunda değiliz. Vatandaşlar, yabancılar, bunlarla ilgili düzenleme yapmak zorunda değiliz.

Prof. Dr. Zerrin TOPRAK (Oturma Başkan): Ben hukuki düzenlemelerden bahsettim. Yoksa buna itirazım yok.

Prof. Dr. Sevtap YOKUŞ (Kocaeli Üniversitesi): Anayasalar birer kısa döndürülmemelidir, hareket alanı geniş olmalıdır. Bazı şeyler yasalara bırakılabilir. Anadil konusu konuşuluyor; ama anayasa engeli var. O zaman anayasa bu engeli ortadan kaldırmalı ya da anayasa anadil önünde engel olmamalıdır. Detayları tabii ki yasal düzeyde belirlenmelidir; ama anayasa özgürlükleri daraltan değil özgürlükleri alabildiğine genişleten, önünü açan, hatta onları güvence altına alan metinlerdir. Aksi takdirde benim anayasam değildir. O halde anayasada vatandaşlık tanımı önemli değildir. Bölgeler konusu aslında anadil konusuyla birlikte gelişebilir; çünkü bölge yönetimiyle birlikte anadil eğitimi de güçlenecektir. Onun da yolunu açacaktır; ama bütün bunları formüle ederken, bütün bunlara çözüm yolu ortaya koyarken, öncelikle ciddi bir arka planı geliştirmek lazım. İcini doldurmak gerekiyor, yalnızca söylemler düzeyinde olmamalıdır. Bunun içinde bu tür çalışmaların geliştirilmesinde yarar var.

Tarih olumlu yönde hep en sorunlu noktadan başlar. Bence Türkiye’de demokrasinin gelişimi de buradan geçecektir. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Ahmet ÖZER: Elbette ki anayasalar dini, dili, ırkı, kültürü olmaayan metinler olmalıdır. Ama bu süreç Türkiye için ne kadar doğru olur? Çünkü dili, kültürü birçok boyutuyla yıllarca yasaklanmış bir halk var. Eğer anayasayı tamamen tarafsız hale getirirseniz endişe olur. Yarın bir takım hususlarda anayasayla çelişmediği için bazı yasal yasaklamalar olabilir. Onun için bunun dikkatle izlenmesi gerekiyor.

Prof. Dr. Sevtap YOKUŞ: Anayasa o yasal yasakların engelidir.

Prof. Dr. Ahmet ÖZER: Anayasa zaten tek başına yürürlük yargısı değildir. Yasalar onu işletir. Eğer anayasa ile çelişen bir madde yoksa ne

olur? O zaman yürürlük durabilir. Normalde dediğiniz doğru, modern ülkelerde böyledir; ama burada o kadar çok sıkıntı var ki, böyle bir endişeden dolayı geçiş sürecine alışmaya kadar Kürtlerin hak ve özgürlüklerinin anayasal güvenceye alınması önemlidir. Endişem şu: Yasal bir takım sonradan engeller, anayasanın vermediklerini geri alma endişesini yaratabilir.

Prof. Dr. Zerrin TOPRAK (Oturum Başkanı)

Bu tartışmayı burada kapatıyorum. Çünkü sadece Türkiye toplumu içinde farklı kültürel gruplar var. Vatandaşlar, vatandaş olmanın hak ve borçlarına bütün olarak sahip olmak durumundadır. Anayasa kazulistik olmamalı, genel bir çerçeve anayasa olmalı, diyoruz. Mesela şunu hiç anlamamışım: Başka bir kamu kurumuna verilmemiş bir yerel hizmet neden anayasaya aykırı oluyor? Bu az gelişmişlikten kaynaklanıyor.

TARTIŞMALAR

Mehmet Adnan AKSOY (Karacadağ Kalkınma Ajansı):

Karacadağ Kalkınma Ajansı, Diyarbakır ve Şanlıurfa bölgesinde, bölgesel kalkınma ve gelişme için kurulmuş bir ajanstır. Ajanslar, dünyada 1930'larda Amerika'da, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da kurulmuştur. Türkiye'de ise 2006 yılında 5449 sayılı Yasa'yla ajanslar kurulmuştur. İzmir Kalkınma Ajansı ve Çukurova Kalkınma Ajansı'nda iki yıl boyunca pilot uygulamalar yürütülmüştür. Ajansların temelinde dört temel işlevi var. Birincisi, bölgesel kalkınma ve gelişmeyi sağlamaktır. Bununla ilgili en önemli işlevi, bölge planlamalarını hazırlamaktır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın bugüne kadar yaptığı işler, yetki verilerek, bölge düzeyinde Kalkınma Ajansları'na veriliyor. Bu bölge planlarında mevcut durum ortaya konuluyor. Bölgeler arası gelişmişlik farkının dengelenmesi için stratejiler, bölgenin kalkınması, gelişmesi için neler yapılması gerektiğine odaklanıyor.

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın da bölge planlama çalışmaları devam ediyor, ay sonunda bitecek. Bir yıllık bir bölge planlanmıştı, bu yıl ise üç yıllık bir planlama var. Bunlarla ilgili, katılımcıların görüşlerini almak üzere iki çalıştay yapıldı. Konu başlıkları eğitim, sağlık, sanayi, ticaret, lojistik, sosyal sorunlardı. Bölgenin bütün bileşenleri bu toplantılara katıldı.

Ajanslar, Devlet Planlama Teşkilatı'na bağlı bir kuruluş değil, ilgili bir kuruluştur. Türkiye'de 26 tane kalkınma ajansı vardır. Bu kalkınma ajansları arasındaki koordinasyonu sağlamak üzere DPT görevlendirilmiştir. Yine bölge planlamalarında, bölgeler arası dengesizliği düzenleme için de planlamaların sunulduğu yerdir.

Dört temel işlevi olduğunu söylemiştim. Biri, bölgeler arası gelişmişlik farklarını gidermek; ikincisi, bölgede kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonu sağlamaya yardımcı olmaktır; üçüncüsü, bölgede istihdam ve yatırımı sağlayacak, bölgeye yatırımı çekecek altyapıyı hazırlamak ve yardımcı olmaktır.

Kalkınma ajanslarının yasası katılımcı bir anlayışla hazırlanmamıştır. Ama ortaya çıkan durum da kullanılması gereken bir aygıttır. Bu aygıtı kullanabilmeliyiz. Belediyemizden, yerel yönetimlerden bu kalkınma

ajanslarının; bölgesel kalkınma, bölgesel gelişme için ve bölgesel farklılığın giderilmesi için yapacağı çalışmalara katkı sunmasını bekliyorum.

Ben aynı zamanda eski bir belediye çalışanıyım. Üç yıl Silvan Belediyesi'nde çalıştım. Yine 3 yıl İller Bankası'nda çalıştım. Yerel yönetimleri bilen bir kişiyim. Yerel yönetimlerin nasıl diyeyim belediyeden belediyeye bazı farkları olduğunu görüyorum. Şırnak ve Beytüşşebap'ın bazı beldelelerinde yazı yazacak personelin olmadığını biliyorum. Bazı yerlerde çok daha güçlü örnekler var. Ama yerel hizmetin zor olduğu, hatta personelin maaşını bile ödeyemeyen yerler var. Bu anlamda iki gündür konuştuğumuz konular içinde çok uçuk görünen şeyler var. Şırnak'a, Beytüşşebap'ın bazı mezralarına gidin, Uludere'nin Uzungeçit beldesini, oradaki çalışmaları görün. Yerel yönetimler için ben bir model geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Belediyeler Birliği'ne bağlı olan belediyeler bir model olabilir mi? Başkanların değişip değişmediği ile ilgili olmayan bir modelin tasarlanması gerekiyor.

Teşekkürler.

Prof. Dr. Zerrin TOPRAK:

Kalkınma ajanslarıyla ilgili tereddütlü konuşmalar yapıldı, buna katılmak mümkün değildir. Farklı meslekleri olan kişilerin ajansların bir müzakeresi yeri olduğunu söylediğini gördük. Hataları olabilir; ama çalışarak bunları geliştireceğini ortaya koyması doğrudur. O yüzden bize ait olan, onca demokrasi çalışmaları sonunda oluşturulmuş bu ortamları bizim kullanmamız gerekir. Onun için bu katkı önemliydi ve bağlantılıydı.

Abdullah DEMİRBAŞ (Diyarbakır Sur Belediye Başkanı):

Sorunların tartışılıyor olması çok önemli; ama sorunların çözüm tartışmalarının topluma iyi aktarılması gerekiyor -ki yanlış bilgilendirmeler ve ön yargılar azalsın. Aslında çıkış noktamız şu olmalıdır: Türkiye halkının kaygılarıyla Kürt halkının ve diğer farklılıkların hassasiyetlerinin uzlaştığı noktaları bulup, geliştirmektir. Demokratik özerklik projesi önemlidir; çünkü bölünme fobisiyle yıllardır korkutulan bir halk var. Öte yandan da hakları ihlal edilen, yok sayılan, inkar edilen, imha edilen yurttaşlar var. Devlet öznedir, yurttaşlar nesnedir. Öncelikle devletin niteliğinin buradan uzaklaşması gerekiyor. Yurttaşın özne olduğu, devletin ise bir araç olduğu bir yaklaşımı esas almak gerekiyor. Demokrasi, merkezi yönetim

sistemiyle yerel yönetimlerin bir yerde toplanması mantığıysa bu demokrasi ile otokratik yönetimlerin aslında uzlaştığı en önemli noktayı ifade eder. Demokrasiden bahsediyorsak, yetkilerin yerellere devredilmesi, halkın kendi içindeki farklı kategorilerinin, sınıfların, katmanların katılım mekanizmalarının geliştirilmesi gerekiyor. Bütün bunlar da kültürlerin, kimliklerin, inançların, dinlerin ve dillerin kabulünü esas alır. Bu nedenle çok dilliği önemsemek gerekiyor. Hizmetin en yakın olduğu yer sokaklarsa, sokaklardan başlayan bir katılımı esas almak gerekiyor. Sokak meclisleri, mahalle meclisleri, ilçe meclisleri, kent meclisleri, bu bölge meclislerine kadar bütün bölge katılımını esas alan ve alınan kararlarda bunların etkin kılınmasını sağlayan mekanizmalar geliştirilmelidir. Bugün belki bizim modelimizin de temeli budur. Kadının katılımı çok önemlidir. Çünkü yaşamın yarısını ifade eden kadının özellikle devletçi ve iktidarcı bakış açısıyla, erkek egemen bakışıyla, toplumdan dışlanıyor. Özellikle anadil problemi gündeme geldiği için ben bunu önemli görüyorum.

Çok dilli eğitim programı ve müfredatı

Eğitim çok dilli olmalıdır ve o programların hangisini seçeceğine halk kendisi karar vermelidir. Örneğin; Diyarbakır'ın Ziya Gökalp Lisesi'nde

eğitimine giden bir Kürt yurttaşı, bir Ermeni yurttaşı, bir Süryani yurttaşı kendisine sunulan bir Süryanice dili programını seebilirne hakkına sahip olabilmelidir. Aynı Şey buradaki Türkler için de geçerlidir. Burada yaşıyan ya da memur Şeklinde gelen Türkler de bu bölgede kendi dillerinde eğitim hakkına sahip olabilmelidir. Bunun için çok dilli eğitim programı ve müfredatı, diyorum. Aynı Şey Türkiye'nin Batı kentindeki İstambul için de geçerlidir. Bu neri; bölünme kaygısını veya fobisini ortadan kaldıracak önemli bir öneridir.

Toplumsal uzlaşma, toplumsal barışı geliştirmek var olanı kabul etmekle başlar. Bu nedenle Sur Belediyesi olarak aldığımız kararda Şunu nemsedik: Halkın hizmet alma hakkına sahip olduğunu görüp, hizmeti onlara en iyi nasıl ulaştırabiliriz, mantığıyla yola çıktık ve bu kararı aldık.

AB Yerel Yönetimler Kongresi'nde alınan karar da bu anlamda önemlidir. Ben kararı sizlere vermiştim. Ama Türkiye'de mevcut iktidarın halen direnç gösterdiğini görüyoruz. Nort Akter'in söylediği gibi iktidar yozlaştırıyor; ama mutlak iktidar daha da yozlaştırıyor. Bu nedenle, henüz Türkiye'de mümkün mertebe iktidarı elinde bulunduran glerin, bürokrasinin, sivil bürokrasinin ya da mevcut yönetimi temsil edenlerin yönetim yetkilerini tabana vermemesi durumu var. Yönetim yetkisi verilen yerlerin de devletçi olmaması gerekiyor. Onların da bir araç olması gerekiyor. Onlar da kendi içinde bir merkezizetiliği yaşamamalıdır. Örneğin; belediyenin kendisi de merkezileşmemelidir. O da yetkilerini sokağa, mahalleye, farklı yöntemler ve araçlar kullanarak devredebilmelidir, hatta belediyenin yönetim modeli de buna uygun olmalıdır. Çalışanların katılım boyutundan tutun, kadınların ve çocukların katılım boyutuna yönelik de meclis seçmelerinin yaşanması gerektiğini ifade ediyorum. Teşekkür ediyorum.

Abdullah SEVİNÇ (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter V.)

Avrupa Birliği'nde bölgesel yönetimler oluşturulmuştur. Ekonomik ve toplumsal bütünleşme ile toprak bütünlüğü sağlanmıştır. AB'nin temel hedefleri arasına kültür ve dil farklılığının tanınması da eklenmiştir. Bu açıdan bakıldığı zaman bölgesel öz yönetimlerin tanınması yolunda önemli adımlar atıldığı görülüyor. Üniter devlet yapısına sahip bir ülke olarak bölgeselleşme ulusal bütünlüğü parçalar mı? Bölgesel z yönetime, bölgeler arası ve sınır ötesi işbirliği ve Avrupa Birliği ilişkileri açısından bakıldığı zaman bu soruya nasıl cevap veririz?

İkincisi yine politikacıların üzerinde durduğu bir husus var. Bölgeselleşme zengin ve yoksul arasındaki farklılığı daha da çoğaltır gibi bir yaklaşım var. Bu konuda acaba ne düşünüyorsunuz? Teşekkür ediyorum.

Sedat TÖRE (Şemdinli Belediye Başkanı):

Herkesi saygıyla selamlıyor, teşekkür ediyorum. Gerçekten bu çalıştayın ehemmiyeti çok yüksek; çünkü Türkiye’de çözülmesi en zor hususlardan birini tartışıyoruz. Önümüzde anayasanın 127. maddesi gibi bir engel var. İdari vesayeti öngören bir maddedir. Temel hak ve özgürlüklerin kullanılması, eksikliklerin giderilmesi noktasında fazla bir engel yok; hatta ön açıcı birçok avantaj var. Örneğin; 2004 yılında Anayasa’nın 90. maddesinin son fıkrası, Türkiye için insan hakları ihlalinin sona erdirilmesi açısından çok önemli bir dönümdür. Temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası anlaşmaların kanunlardan önce uygulanmasına dair bir düzenleme var. Dolayısıyla insan hakları ihlallerinin bitirilmesinde iş sadece uygulamaya kalmıştır.

Anayasal düzenleme şarttır

Fakat yerel yönetimlerin demokratikleştirilmesi meselesine baktığımızda anayasal bir düzenleme şarttır. Anayasal düzenleme olmadığı müddetçe Türkiye’de yaşanan yerel yönetim sıkıntılarının çözümü noktasında pek yol alamayacağımızı düşünüyorum. Bu idari vesayet ve Avrupa Birliği uyumundaki yerellik ilkesi üzerine çok kafa yormamız lazım. İdari vesayet, hiyerarşik denetime baktığımız zaman daha demokratik görünse de, uygulamada idari vesayetin çoğu zaman hiyerarşik denetim mekanizmasına büründüğünü görüyoruz. Özellikle bizim bazı işleyişimizi düzenleyen yönetmelikler, kanunlar şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Yani bir örnek vermemiz gerekirse; adresleri numaralandırmaya dair bir yönetmeliğimiz var. Örneğin; Mehmet Uzun ismi sokağa verildiğinde dahi isim mülki amir tarafından reddediliyor. Bu ciddi bir sıkıntıdır; uygulanmanın düzeltilmesiyle giderilecek bir sıkıntı değildir. Anayasa değişikliği şarttır.

İsmail DOĞAN (GABB Genel Sekreteri):

Değerli Niyazi Hocam, Kıbrıs’ta 1964 yılında yerel yönetimlerde, Türk kısmının ele geçmesiyle ilgili çalışma süreci başladı.

Sevtaç Hocam da, “bölgesel yönetimler tehlike oluşturmaz, tam tersine bölgesel yönetimler, merkezi yönetimleri güçlendirir” dedi.

Prof. Dr. Sevtap YOKUŞ:

Bütünleşme yönünden önemli bir adımdır, dedim. Bölünme korkusu bir safsatadır. Tam tersine bölgesel yönetimler bölgesel bütünleşmeyi güçlendirir. Bunu örneklerle de göstermiştim.

İsmail DOĞAN (GABB Genel Sekreteri):

Evet, bu bağlamda Birliğe üye belediyelerimizin büyük çoğunluğu Barış ve Demokrasi Partisi'nin başkanlarından oluşuyor. Şu an bu partinin belediye başkanlarının belli bir kesimi tutukludur. Kıbrıs'taki durumla bir bağlantı kurarak bölgesel yönetimle merkezi yönetim çatışmaları devam mı eder? Yoksa bir süre sonra bu demokratikleşmeye katkı mı sağlar? Öngörünüzü almak istemiştim.

Sami AKTAN (İl Genel Meclis Üyesi):

Yeni bir anayasa hazırlanması gerek, bu bir sözleşmedir, dediniz. Anayasa hazırlanırken de toplumun büyük bir kısmı sorumludur. Bu ülkede her şey korku içinde yaşanıyor. Ben de bu yasak mı diye korku yaşıyorum. Böyle bir sorunun içindeyiz. Fakat sanki anayasayı hazırlayanlar için de bir korku tapınağı var ve bu tapınakta bu anayasa hazırlanıyor. Bu korkudan kurtulmadan, tapınak yıkılmadan, tapınağın bekçileri değiştirilmeden, özgür ve çağdaş bir anayasa nasıl hazırlanır, diye soru sormak istemiştim.

Ramazan UYSAL (Şırnak Belediye Başkanı):

Tüm katılımcıları saygıyla selamlıyorum.

Demokratik özerklik hayata geçsin, anadilde eğitim olsun, anayasa değişsin istiyoruz. Ama hepsinin değişmesi için öncelikle yüzde 10 barajının düşmesi gerekiyor. Çünkü Başbakan "BDP Kürtleri temsil etmiyor. Yani bu alınan oylar silah zoruyla alınan oylardır" diyor. Talihsiz açıklamalar yapıyor. Başbakan öyle düşünüyorsa o zaman yüzde on barajını indirsin. Önümüzdeki seçimde Kürtleri kim temsil ediyor, herkes görecektir.

Bu seçim barajının inmesi için özellikle siz hocalarımızın ne gibi katkısı olabilir? Bu konuda herkesin yardımcı olması gerektiğini düşünüyorum. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Fadıl BEDİRHANOĞLU (Hakkari Belediye Başkanı):

Divanı ve tüm katılımcıları saygıyla selamlıyorum. Ahmet Hoca konuşmasında, “rızaaya dayalı bağıllık” konusuna değindi. Bence her şeyin püf noktası buradan başlıyor. Yani bir sistemin demokratik hale gelebilmesi, içinde bulunduğu toplumu temsil edebilmesi için; sisteme bağılı olan insanların rızaya dayalı bağılı olması gerekiyor. Bence Türkiye’de rızaya dayalı bağıllığı sembolize eden bir anayasa oluşturulmadığı müddetçe sorunların çözümü sadece pragmatik olur, kesin çözüm gelmez. Bunun için Kürt halkının bu sisteme bağıllılığının rızaya bağılı bir bağıllık olmadığı dünyaca bilinen bir gerçektir. Bunu sağlamaya yönelik bir çaba da maalesef yoktur. Hep dayatılan bir yönetim biçimi vardır. Devlette ya da bir toplumda eğer beraber yaşama arzusu olacaksa; herkesin rıza göstereceğı, rahatlıkla gönül bağıını sağlayabileceğı bazı ölçütler oluşturulmalıdır. Bu da anayasal bir toplumsal sözleşmeyle olabiliyor.

Türkiye’de anayasa tartışmasına girildiğı süreçte, böylesi bir toplantının yapılması, fikiysel düzeyde de olsa katkı sunabilecek bir toplantıdır. O açıdan bu toplantıyı düzenleyen Güneydoğu Anadolu Bölgesi Belediyeler Birliğı’ne teşekkür ediyorum.

Kürtler tecrit edilmiş, görmezden gelinmiş, rızalarına asla başvurulmamış bir sistemle karşı karşıyadır. Sistemin mutlaka ve mutlaka değışti-

rilmesi gerekiyor. Bu rızaya dayalı bir bağlılığın oluşması bence diğer sorunların da çözümünü kolaylaştırıcaktır. Temel taş budur.

Teşekkür ediyorum.

Gülay CALAP (Yerel Yönetimler Komisyonu, BDP Parti Meclisi Üyesi):

Herkesi saygıyla selamlıyorum. Belediyeler Yasası'yla ilgili kitapçık açıldıığında, mali özerkliğe sahip yapıdadır, diyor. İki gündür yapılan tartışmalarda; kimi düzenlemeler yapıldığı, düne göre daha iyi bir noktada bulunulduğu ifade edildi. Aldatıcı tanımlar olduğunu düşünüyorum. Merkezden gelen sınırlı mali kaynaklara bağlı bir yerel yöneticilik yapılıyor. Kısıtlamalar, sıkıntılar var. Sıkıntıları aşmak için projeler geliştiriliyor. Kentsel yaşamı kolaylaştırıcı, katkı sunucu olduğunda; projeler bile engelleniyor. Hem yasal hem anayasal değerlendirme yapmak gerekiyor. Ben konuşmacı arkadaşlara soruyorum. Bu süreci nasıl ortadan kaldıracacağız? Bunun hukukçulara da siyasilere de düşen boyutu var.

Partimiz, demokratik özerkliği, hem Kürt sorununun hem de Türkiye'nin demokratikleşme sorunlarının çözümünde yöntem olarak sunuyor.

Karmaşayı gidermek açısından, yerel özerklik, bölgesel özerklik konusu, bunun anayasal ve hukuksal düzenlemelerdeki ele alınış ve yerleş-tirme biçiminde nelere dikkat etmek gerekiyor? Türkiye'nin geleceği

açısından kısa, orta ve uzun vadeli demokratikleşme ve çözüm süreci açısından konuya dair düşüncelerinizi merak ediyorum.

Prof. Dr. Zerrin TOPRAK (Oturum Başkanı):

Teşekkür ediyorum. Teknik olarak sorunu ortaya koyup ona göre yönelmek durumundayız. Sorunuz tabii ki bilmemenizden kaynaklanan bir sorgulamadır. Soracaksınız ki cevabını verelim. Burada soruları kesiyorum; çünkü süre bitti. Arkadaşlarım kısaca konuşma sırasıyla cevaplandırırsa memnun olurum. Buyurun.

19. yüzyıl mantığıyla hiçbir devlet kendini sürdüremez

Prof. Dr. Niyazi KIZILYÜREK:

Hiçbir devlet 19. yüzyılda kurulduğu mantıkla hayatını sürdüremez, sürdürmemiştir. Bu nedenle ulus devletler dönüşüme uğramak zorunda kaldılar. Fransa, İspanya ve İtalya'nın merkezi sayılan yönetimlerinin bu aşamalardan geçtiğini görüyoruz. Bütün ulus devletler giderek çok kültürlü toplumlara dönüştürülüyor. Aslında 19. yüzyılda da homojen uluslar yoktu ya... Çok kültürlü toplumlarda farklılıkları demokrasi içinde çözmek için bir takım açılımlar yapıldı. Bir kısmı kültürel özerkliği benimserken, bir kısmı da idari, yerel yönetimler konusunda açılım yaptı. Her koşulda bir evrim var. Türkiye'nin önünde duran sorun budur. 19. yüzyıl anlayışıyla demokratik devlet anlayışı bir arada sürdürülemez.

AB'yle üye ülkeler arasındaki ilişki; federalleşme ilişkisi

Yerel yönetimler çalıştay, yerinden yönetim, diyor. AB'nin bir ilkesi var. Çok ilginçtir, aslında bu Katolik kilisesinin temel felsefelerinden biriydi: "Herkes bulunduğu yerde yapabildiği şeyi yapsın." Subsidiarity ilkesi. Herkes bulunduğu yerde yapabileceği şeyi yapsın, yapamadığı yerde daha yüksek yerden yardım alsın, en sonunda da merkez devreye girsin. Dikkat ederseniz, Avrupa Birliği'nin işleyişi tamamen bu biçimdedir. Her üye devlet yapabileceğini yapmak durumundadır ve yapamadığı takdirde Avrupa Birliği gelir, niye yapmadınız deyip ya yaptırır ya da cezalandırır. Bu anlayışın arkasında sıkı etik bir duruş vardır, moral felsefesi vardır - ki bu da insanın kendisi olmasıyla ilgili bir şeydir. Asıl mesele insanın kendini geliştirmesidir. Yapabileceği şeyi yapmayın dediğiniz insanı kendini gerçekleştirmesinden uzaklaştırıyorsunuz, demektir. Bu insanı yabancılaştırıran bir şeydir.

Kıbrıs'ta belediye krizi

1960'ta Kıbrıs Rum Cumhuriyeti kuruldu. İki toplumlu fonksiyonel federal bir devlet olarak kuruldu. Yani iki toplumun siyasi eşitliğine dayalı olarak kuruldu. Kuruluş görüşmelerinde Türk tarafı ayrı belediyeler olmasını önerdi. O dönemin Yunan Dışişleri Bakanı Averof, Başpiskopos Makarios'a, "Türkler ayrı belediyeler olsun istiyorlar. Bana sorarsanız siz bunu kabul etmeyin, belediyeler birleşik olsun. Türkler belki ayrı belediyeyi ayrılmak için bir adım olarak görüyorlar. Biz buna taviz veremeyelim. Biz ortak belediyede ısrar edelim" diyor. Başpiskopos Makarios ise "Yav, Bu Türkler hem fukara hem de pis. Birakın kendi belediyelerini kendileri halletsinler. Onların pisliğini mi temizleyeceğiz" diye cevap verdi. Bakınız Makarios nasıl bir yerden ayrı belediye kurulmasını kabul ediyor. Sonra bu 1960 Anayasası'na giriyor. Ne var ki, Makarios '60 Anayasası uygulanmaya çalışıldığında pişman oluyor ve ayrı belediyelere karşı çıkıyor. 1960-63 yılları arasında en önemli görüş ayrılığı bu konuda çıktı. Türk tarafı, "anayasayı uygulayalım ve ayrı belediyeler kuralım" diyor. Başpiskopos ise "ortak belediye kuralım" diyor. Böylece bütün devlet mekanizması tıkanıp ve '64'te iki toplumlu çatışmalar yaşandı.

Burada siyasal çerçeve önemlidir. Başpiskopos ayrı belediyeye itiraz ederken, çoğunluğun egemenliğine dayalı üniter devlet istiyor ve aslında Kıbrıslı Türk toplumuna kendi egemenliğini dayatmak istiyordu. Kıbrıs Türk tarafı da kafasında ayrılmak olduğu için, ayrı belediyeyi daha iyi bir hizmet anlayışından dolayı istemiyordu, ayrılıkçı milliyetçilik anlayışından ötürü istiyordu. Bir tarafta hegemonyacı milliyetçilik diğer tarafta da ayrılıkçı milliyetçilik anlayışı vardı. Belediyeler konusu da bu iki milliyetçilik anlayışının çatışma alanıydı. Teşekkürler.

Uygulamacıların zihniyeti güçlük yaratıyor

Prof. Dr. Sevtap YOKUŞ:

Uygulamalarda sıkıntı yaşanmasının iki temel nedeni var. Yasa metne uygun olmadığı için bütünsel olmuyor, o nedenle yavaş işliyor, boşluklar doğuyor. 2001 anayasa değişikliği geniş çaplıydı, 2004 anayasa değişikliği çok önemliydi. Bu iki anayasa değişikliğini izleyen dönemlerde birtakım yasalar ortaya çıktı. Bunları bir dönem teknik olarak incelemeye almadım. İnanır mısınız, işin içinden çıkmanın imkanı yoktu. Yasalar, yasa yapma tekniğine göre hazırlanmıyor. Torba yasalar olarak karşımıza çı-

çıkıyor. Yasalar üzerinde mecliste bir müzakere gelişmiyor. Meclisin çalışma usulünü biliyorsunuz; gidiyorlar, el kaldırıyorlar, anlaşılan o ki, milletvekilleri çoğunlukla neye el kaldırdıklarını bilmiyorlar. Yasalar böylece ortaya çıkıyor ve karşınıza yasalar bakımından da bir karmaşa çıkıyor. Sözü ettiğiniz sıkıntı, birincisi, bütüncül bir yaklaşım olmamasından kaynaklanıyor.

İkincisi zihniyet meselesidir. Olumlu bir düzenleme ortaya çıktığında, uygulayıcılar, uygulamada güçlük yaratıyor. Başta anayasa olmak üzere, özgürlükleri daraltan hukuksal düzenlemelere alışık olan uygulayıcılar, bunu kaldıramaz hale geliyor, bu nedenle güçlük yaratıyor. 2001-2004'de çıkarılan yasalarla ilgili bir kaymakamın, "böyle yasa olamaz" dediğini duymuştum. Çünkü 12 Eylül'den yana bir şekillenme var. Buna yargı da dahildir. Yargı... da yorumlarken sözünü ettiğimiz zihniyete uygun yorumluyor. Bu durum demokratik zihniyetin değişimiyle, özgürlükçü bakışın gelişimiyle aşılar. Bu da hukuksal düzenlemelerle, siyasal değişimlerle, toplumsal ve kültürel bağlantılarla olur. Hemen çözebileceğimiz bir süreç değil, aşama aşama gelişebilir. Zihniyet, siyasal bakış, ulusal düzenlemelere yol veriyor, ulusal düzenlemeler de zihniyette bir dönüşüm başlatıyor, birbiriyile etkileşimlidir.

Çağdaş bir anayasa

Çağdaş bir anayasa nasıl hazırlanır, sorusuna ben özetle şöyle söyleyeyim. Bizim bir çalışmamız olmuştu, burada da söz edildi. Açıkça şunu önerdik: Bu meclis anayasayı yapmasın. Yapmaya da zaten yetkisi yok; çünkü anayasa herkesin anayasasıdır, meclis maalesef herkesin meclisi değildir. Yüzde 10 barajı tartışılabilir; çünkü yüzde 10 barajı nedeniyle meclis herkesi kapsayacak bir anayasa yapmaya elverişli değildir. Peki nasıl hazırlanabilir? Meclisin yanında, yüzde 10 barajına bakılmadan, anayasayı hazırlayacak bir meclis oluşabilir. Bu mecliste herkesin temsiliyeti olacaktır. Siyasi partilerin güçleri oranında temsiliyeti olacaktır, sivil toplum örgütlerinden, çeşitli meslek gruplarından, birçok kesimden temsilcilerle hatta uzmanlarla birlikte yapabilirler. Ancak bugüne kadar ki birikimlerle ve bu yöntemlerle hazırlanmış bir anayasa, çağdaş bir anayasa olarak karşımıza çıkabilir. Hükümetin şimdiye kadar yaptığı değişiklikler gibi bir yöntemle yapılan anayasa olursa, zorlama bir anayasa olacaktır. Bir sonraki sefer de o anayasayı değiştirmek için tartışmalar olacaktır.

Bölge yönetimleri ülke bütünlüğüne katkı sağlar. Onun ötesinde en alta demokrasiyi sağlamak için çok iyi bir yöntemdir. Bilgi bakımından güvenilir, yönetim bakımından şeffaf ve komün hizmetlerinin en iyi şekilde yürütülmesi bakımından önemlidir.

Davayla ilgili soruyu cevaplayamayacağım, çünkü hukuk dışı bir davadır. Siyasal olarak fikrimi sorarsanız; aslında “toplumsal barış yönünde ortaya bir devlet projesinin” hükümet tarafından baltalanması gibi geliyor, umarım aşılır. Aksi takdirde büyük bir girdapla karşı karşıya kalacağız. Arada biz konuştuk ve sizinle de paylaşmak isterim. Bakın, bundan sonraki adımlar önemlidir. Gelecek kuşaklar açısından önemlidir. Yakın zamanlarda duyduğum bir cümle beni dehşete düşürdü. İstanbul Hukuk Fakültesi’nde profesör olan öğretim görevlisi arkadaşımın 8 yaşlarında çocuğu, “Anne Kürtlerin hepsini öldürmek gerekiyor değil mi?” demiş. Gelecek yeni jenerasyonu bu girdaba sokmamak adına hepimize çok önemli görevler düşüyor. Bu jenerasyon, bu işi çözdü çözdü; yoksa sonu gerçekten tufandır. Umarım en iyi şekilde çözülür.

Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Ahmet ÖZER:

Sur Belediye Başkanı Abdullah Demirbaş, bölünme fobisinden bahsetti. Bence bu çok önemli; çünkü vücudun tümü hastaysa sadece bir organını değiştirdiğimiz zaman vücut iyileşmez. Sorun, Türkiye’nin genel demokrasi problemleriyle birlikte ele alındığı zaman ancak çözülebilecek bir sorundur. Bölünme fobisinin aşılmasına ben üç kavram eklemek istiyorum. Biri niyettir, bu her iki taraf için de geçerlidir. İkincisi empatidir. Burada yaşanan acılarla Batıdaki duyarlılıkları nasıl buluşturabiliriz, çok önemlidir. Üçüncüsü de barış dilidir. Bölünme paranoyasının aşılmasındaki kritik noktalar. Biz bir araştırma yaparak, bölgedeki Kürtlere, “Siz bölünmek istiyor musunuz?” diye sorduk. Yüzde 87’si “Ayrılmak istemiyoruz” dedi. Standart sapması olabilir, ama Batıdaki insanlara “Bu Kürtler ne yapmak istiyor?” diye sorduk. Kahir ekseriyeti, “Kürtler bölünmek istiyor” dediler. Dolayısıyla Kürt meselesiyle ilgili algılar ile olgular arasında büyük bir çelişki vardır. Burada yaşanan ile Batıda görünen arasında fark var; bir bilgisizlik meselesi var. Kötü niyet ve ön yargının dışında, orada 80 yıldır başka bir eğitim sistemiyle bombardımana tutulan bir kesim var. 80 yıllık bombardımanı 80 günde tersine çe-

virme çok zordur. Bu konuda iktidara, muhalefete ve özellikle de BDP'ye çok önemli görevler düşüyor. Eğer bu sorunun psikolojik altyapısını çözecekse, bilgisizlikten ve çatışmalardan kaynaklı önyargıları da aşan düşmanlığın aşılması barışın köklerine işaret eder. Yoksa etkili sözler her zaman çok çekicidir; ama hayatta hiçbir şey yakıcı gerçeklerin yerini tutamaz, gerçeklerin yakıcılığı bambaşkadır.

Peki, böyle bir şeyin, yani bölünmenin altyapısı var mı? Hem var hem yok. Var çünkü bir bölgeye sıkışmış bir ayrı etnik realite var. Buna hakları vermediğiniz taktirde B. Oran hocanın deyimi ile iş oraya varabilir. Yok çünkü karışmış bir realite var aynı zamanda. Nedir? Her şeyden evvel bir nesep karışımı var. Yani her Kürt ailenin içinde bir Türk gelin, her Türk ailenin içinde bir Kürt gelin var. İki göçler var. Bugün en büyük Kürt kenti Diyarbakır değil, İstanbul olduğu söyleniyor. Pazar birliği oluşmuştur. Yani Batıdaki büyük sermayedarların büyük bayileri buradadır. Öte yandan batıda iş gücü sahibi olmuş orada iş tutmuş, büyümüş Kürtler var. Sonra din birliği var. Geçmişten gelen bir tarihi beraber yaşama var. Bütün bunlar olumlu unsurlardır. Ama eğer içe dönük kapalı bir sistem uygulanırsa, otokratik yönetimler çok bastırırsa, o zaman bölmeye kadar götürebilir. O nedenle geçtiğimiz kavşak, işleri belli edecek kavşaktır. Birbirimizi anlayarak, gerçek anlamda demokrasiyi ihya edebilirsek, birliğin önü açılır. Bu ülkede yaşayan herkese eşitlikle birlikte özgürlük getirebilir.

İkinci önemli nokta, Abdullah Bey'in "Bu zaman içinde bölünmeye götürür mü" sorusudur. Bence burada bir endişe var, benim de bir endişem var. Mesela; BDP'nin önerisi hayata geçti, demokratik özerklik uygulandı diyelim. Peki, Batıda yaşayan Kürtlere ne olacak? Onlar zaten işlerini güçlerini devam ettirecek, diye düşünebilirsiniz. Fakat süreç içerisinde, "Kardeşim zaten senin özerk bölgen var, İstanbul'da ne işin var, İzmir'de ne işin var" söylemleriyle baskılanabilirler. Giderek oradaki malı mülkü elden çıkarmaya dönük ve demografik olarak geri dönüşü ve burada yaşayan diğer halkların da Batıya gidişini sağlayan pratikte bir bölünme zamanı içinde ortaya çıkar mı? Bunun cevabını vermek çok zor; ama böyle bir endişe var. Fakirliği ve zenginliği arttırır mı? Tabii arttırır. Bölgeler arası dengesizliği giderici bir tazmin fonu ya da bir fonun mutlak suretle koyulması lazım. Bu teknik bir konu, detaylandırmak gerekiyor.

Sedat Bey'in söylediği ilkelere çağımızda; sürdürülebilirlik, yaşanabilir-

lik ve halkçılık ilkeleri de eklenebilir. Bu artık uluslararası yerel yönetimlerce tescillenmiş ve aynı zamanda şimdi de uygulanması mümkün olabilecek ilkelerdir. Yani illa yasaya bağlı olması gerekmiyor. Özellikle belediye başkanlarımız açısından toprak ve suyun gelecek kuşaklara yetecek kadar kullanılması ve yaşanabilir kentlerin önünün açılması ve üretilen katma değerın paylaşılmasının sağlanması çok önemlidir.

Bir başka önemli bir konu da, Hakkâri Belediye Başkanımız değindi, bir rızanın olup olmadığını neye bakarak anlayacağız? Bence silaha ve cöpa bakmamız yeterlidir. Eğer bir ülkede asker, polis; çok fazla cöp kullanıyorsa, silah kullanıyorsa, rıza deforme olmuştur. İşçi, Alevi, Kürt; hakkını aradığı zaman, hakları müzakere edip, demokratik yollarla rızayı sağlamak yerine, "hayır bunları yapamazsınız" denilip cöp kullanılıyorsa, bastırılıyorsa, hapishanenin yollarını gösteriyorsa, orada rızaya dayalı meşruiyet zayıflamıştır, çünkü meşruiyet şiddetle sağlanmaktadır.

Özerklik ve federasyon

Bugün 50 bin ölümden bahsediliyorsa meşruiyetin ne düzeyde olduğunu varın siz düşünün. Dolayısıyla bu çalıştay ve bundan sonra yapılacak konuşmalar çok önemlidir. Tartışmanın ve müzakerenin yolu açık tutulduğu takdirde çözümü el birliğiyle bulabiliriz. Ama bunu yaparken ortak bir noktada olmak gerektiğini düşünüyorum. Çünkü federasyon tartışılmış olsa; federasyon bir anlamda kurulan federelerin rızalarıyla yapıcaıkları birliklerden oluşur. Ama özerklik öyle değildir. Tek başına ilan edebileceğiniz ve inşa edebilecek bir şey değildir. Muhatabın da kabul etmesinden, rızasından geçebilecek bir şeydir. Eğer gerçekten böyle bir adım atılıyorsa, o zaman aradaki önyargıları giderebilecek yolları, mekanizmaları bulmamız, ortak bir noktada buluşmamız gerekir.

Paradigma değışikliğı

Devlet bir paradigma değışikliğinin içine girdi, ret ve inkardan vazgeçti. Bugün reddinin reddi birçok olay söz konusudur. Artık kimse Kürtler var mı yok mu diye tartışmıyor; ama Kürt hareketi de bağımsız, birleşik sosyalist Kürdistan'dan vazgeçti. Türkiye'de üniter devlet yapısı içerisinde bir model arayışı düşünülüyorsa her iki taraf da bir noktaya kadar gelmiş, bunun da çözümünü dışarıda değil iç dinamiklerde aramak lazım. Başkası çözerse, sadece sizin değil kendisinin de menfaatini düşünerek çözer. O çözümde bir işe yaramaz. Geçmişte olduğu gibi sorun yıllar

sonra tekrar ortaya çıkar. Nasıl 95 yıl Ermeni sorunuyla kafa yorduksa bir 100 yıl daha Kürt meselesiyle kafa yorma söz konusu olabilir. Onun için vakit daha erkenken çeşitli konuşmacıların dile getirdiği gibi bu son kuşağın, sorunun çözümüne katkısı olacağını görerek, elimizi çabuk tutmamız gerekir. Teşekkür ediyorum.

YEREL YÖNETİMLER ÇALIŞTAYI SONUÇ BİLDİRGESİ

Yerel Yönetimler Çalıştayı'nın ardından hazırlanan sonuç bildirisini Birlik Genel Sekreteri İsmail Doğan okudu. Doğan'ın Çalıştayı'na katılanlar adına deklare ettiği bildirme şöyle:

"Güneydoğu Anadolu Bölgesi Belediyeler Birliği'nce (GABB), 22-23 Ekim 2010 tarihlerinde Diyarbakır'da gerçekleştirilen Yerel Yönetimler Çalıştayı'nda "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türkiye'de Yerel Yönetimler", "Yerel Yönetim Reformu Tartışmaları" ve "Yerinden Yönetim" konuları ele alınmıştır. Çalıştayda, katılımcıların katkılarıyla aşağıda belirtilen sonuçlara varılmıştır.

Türkiye'nin idari yapılanmasının merkezîyetçi yapısı, yerelin katılımının ve özelliklerinin yansımalarının önünde engel olarak durduğu tespitinden hareketle; Türkiye'nin, yerel yönetimlerin idari yapısının ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden yapılandırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Yerele yetki tanıyan, yerel idarelerin güçlendirilmesini esas alan, yerelde merkeze karşı özerk yetkilerin arttırılmasını savunan, yerinden yönetim ve demokrasi ilkesine dayanan ve Türkiye'nin çekinceleriyle imzaladığı Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın çekince konulan maddelerinin kabul edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Türkiye'nin Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının sadece bazı maddeleri değil, Türkiye'nin AB üyelik sürecine uygun olarak bir bütün olarak kabul edilmesini ve ulusal mevzuatın Özerklik Şartı'nda belirtilen düzenlemelere göre yeniden düzenlemesi gerektiği önerilmiştir.

Özerklik Şartı'nın getirdiği ilkeler sonucunda; yetkilerin yerele dağıtılması, yerelin karar ve uygulama süreçlerine katılımlarının arttırılması, bir diğer anlamda merkezin çevre üzerindeki vesayet yetkisine sınırlandırma getirilmesi ve doğrudan demokrasi ilkelerinin geliştirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Kamu yönetiminde yerleşmenin önem kazandığı bir dönemde, Türkiye'de demokrasinin bir gereği olarak katılımın arttırılması amacıyla yerele daha fazla yetkinin verilmesi gerektiği, merkezin yerel üzerinde vesayet yetkisine sahip olmasının demokrasinin gelişmesinin önünde engel olduğu belirtilmiştir. Yerelleşme ve demokrasi ilişkisinin çok güçlü olması itibarıyla yerel yönetimlere idari, mali ve siyasi yetkilerin devredilmesi önerilmiştir.

Türkiye'de devlet-din, devlet-kimlik, merkez-çevre kırılması tespitiyle hareketle, yerelin katılımını arttıran yeni ve demokratik bir anayasa ihtiyacı vurgulanmıştır. Anayasanın Türkiye'nin çok kimlikli, çok dilli ve çok dinli gerçeğini kapsayıcı olmalıdır. Bölgesel ve yerel yönetimlerin özerk demokratik yapısı, Anayasasının çokluk içinde birlik ilkesinden güç alması esası üzerine oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır.

Yerel yönetim reformlarına yönelik düzenlemelerde merkezin yereldeki kurumların üzerindeki yetkilerinin arttırılmaması gerektiği, seçimlerle temsili sağlanan yerel yönetim kurumlarının yetkilerinin arttırılması gerektiği, dolayısıyla merkezin vesayet ilkesine dayalı

olmadan yerindenlik ilkesi çerçevesinde yerelin yönetiminin yerel kurumlara bırakılmasına yönelik düzenlemelerin yapılması önerilmiştir.

Yerel yönetim reformları kapsamında yapılan olumlu bazı düzenlemelerin diğer yasalar, yönetmelik veya genelgelerle bir şekilde kısıtlandığı, bunun yerine yerel yönetimlerde merkeziyetçi yapının, yerini adem-i merkeziyetçi yapıya bırakması gerektiği vurgulanarak Anayasanın yerel yönetimi ilgilendiren maddelerinin adem-i merkeziyetçi özelliklere göre yeniden düzenlenmesinin bir ihtiyaç haline geldiği belirtilmiştir.

Türkiye, idari merkeziyetçi yapısının bir yansıması olarak yerelerde idari, ekonomik, sosyal ve kültürel yönden sıkıntıların yaşandığı, merkeziyetçi yapının yerelin özelliklerine dayalı gelişmenin önünde engel olduğu tespit edilmiştir. Bu amaçla özellikle yerelin özelliklerine göre yönetimlerinin gerçekleştirilmesi amacıyla, çevreye dayalı yönetim modelinin tercih edilmesinin üzerinde durulmuştur.

Yerel yönetimlerde doğrudan demokrasiye yakın yönetim modeline ulaşılmasına ve yurttaşların katılımının artırılmasına yönelik düzenlemelerin yapılarak, yerel yönetim kurumlarının güçlendirilmesi önerilmiştir. Toplumun yerelde ve karar almalara, köy, sokak ve mahalle meclisleri, kent meclisleri aracılığıyla katılımı artırılabilir. Yerel yönetim reformu tartışmalarının yerelden merkeze doğru yürütülmesi ve yerelin ihtiyaçları doğrultusunda düzenlemelerin yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Türkiye'nin çok kimlikli yapısının ihtiyaçlarını karşılamak ve yurttaşların talepleri ve ihtiyaçları doğrultusunda hareket edebilmek için yerel yönetimlere yetki devrinin sağlanması gerektiği üzerinde durulmuştur. Yerel yönetimlerde idari ve kültürel özerkliklerin gerçekleştirilmesi, yerinden yönetim ilkesinin uygulanmasını, bir diğer anlamda yerelin yerel yönetimlere katılımını beraberinde getirecektir.

Yerel yönetimlerin özerk demokratik yapılanması toplumun kendi öz yönetim araçlarıyla kendi kendisini yönetmesi anlamına gele-

cektir. Toplumun temsiliyetinin artmasının yerel dinamiklerin yetkilerinin artmasından geçeceği, farklılıkların birlikte yaşam bulacağı tespitinde bulunulmuştur.

Kadın ve gençliğin toplumun önemli iki dinamiği olduğunun altı çizilmiş, bu dinamiklerin yereldeki katılımlarının arttırılması toplumun diğer yapılarıyla buluştuğunda demokrasinin sürdürülebilir olacağı vurgulanmıştır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde yerel yönetimlerin önem arz etmeye başladığından hareketle, AB bölgesel ve yerel yönetimlerde özerklik şartı koşullarının yerine getirilmesine vurgu yapılmıştır. Bu çerçevede ülkenin tekçi, katı merkeziyetçi özelliklerinden kaynaklı çözümsüz kalan sorunlarının çözümünde yoğun nüfusu ve coğrafi özellikleri göz önünde tutulmasıyla yerele yetki devirlerinin yapılması gerektiğinin koşulları vurgulanmış olup, farklı kimliklerin bu koşulların oluşumunda önemli bir rol ve işlev göreceği dile getirilmiştir.

Sonuç olarak, çalıştayımızda, yerel yönetimlerin görev ve yetkilerinin yeniden düzenlenmesinde merkeziyetçi yapının yerini adem-i merkeziyetçiliğe, merkeziyetçi idari vesayetini yerelin demokratik katılımcılığına ve dinamiklerine bırakması gerektiği, ülkemizdeki sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlarının çözümünün yerelde olduğu ve bu çerçevede Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na konulan çekincelerin kaldırılması gerektiği sonucuna varılmıştır."

Prof. Zerrin TOPRAK (Oturma Başkanı):

Belediye Başkanımıza ve değerli ekibine, bu toplantıya katılan herkese çok teşekkür ediyorum. Toplantının başarılı geçtiğini düşünüyorum. Sevgiler, saygılar.

